

PSYKOSOSIAALINEN TUKI
JA MONIKULTTUURINEN OHJAUS- JA NEUVONTATYÖ
NUORTEN MAAHANMUUTTAJIEN OPETUSRYHMÄSSÄ

Vaula Paunila

PSYKOSOSIAALINEN TUKI
JA MONIKULTTUURINEN OHJAUS- JA NEUVONTATYÖ
NUORTEN MAAHANMUUTTAJIEN OPETUSRYHMÄSSÄ

Vaula Paunila
Opinnäytetyö, Syksy 2014
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosionomi (AMK)

TIIVISTELMÄ

Paunila, Vaula. Psykososiaalinen tuki ja monikulttuurinen ohjaus- ja neuvontatyö nuorten maahanmuuttajien opetusryhmässä. Opinnäytetyö, syksy 2014, 138 s, 3 liitettä. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Sosiaalialan koulutusohjelma, sosionomi (AMK).

Kehittämispainotteisen opinnäytetyön lähtökohtana oli tehdä näkyväksi Espoossa kehitetty monialainen toimintamalli oppivelvollisuuden ylittäneiden maahanmuuttajanuorten kotoutumisen edistämiseksi. Opinnäytetyön tarkoituksena oli kerätä ja dokumentoida tietoa Espoon sosiaali- ja terveystoimen ja Espoon suomenkielisen opetustoimen yhteistyössä kehitetystä toimintamallista, jossa oppivelvollisuuden ylittäneille maahanmuuttajanuorille on tarjottu kotoutumisvaiheen opetus, ohjaus ja psykososiaalinen tuki kouluympäristössä. Toisena tavoitteena oli laatia kerättyyn ja dokumentoituun tietoon pohjautuva opas. Tiedon dokumentoinnilla ja oppaan kehittämisellä haluttiin tehdä näkyväksi erityisesti sosiaali- ja terveysalan työntekijän rooli ja sen merkitys monikulttuurisessa koulu yhteisössä.

Opinnäytetyö perustuu laajaan teoreettiseen ja tutkimukselliseen tietoon, lainsäädäntöön sekä asiantuntijahaastatteluihin. Tiedonkeruun menetelmänä opinnäytetyössä käytettiin yksilö- ja ryhmähaastatteluita, jotka olivat muodoltaan puolistrukturoituja teemahaastatteluita.

Opinnäytetyö toteutettiin kaksivuotisena kehittämisprosessina. Kehittämistyö tehtiin yhteistyössä Espoon maahanmuuttajapalveluiden kanssa. Kyseinen organisaatio toimii osana kunnan sosiaali- ja terveystalvveluita. Kehittämistyön tuotoksena syntyi tiivis kirjallinen kuvaus Espoossa kehitetyn monialaisen toimintamallin kehitysvaiheista vuosina 2003–2014 sekä Psykososiaalinen tuki ja monikulttuurinen ohjaus- ja neuvontatyö AIVA-ryhmässä -opas. Oppaassa esitellään AIVA-ryhmän (aikuisten perusopetukseen valmistava opetus) sosiaali-ohjaajan keskeiset työtehtävät, työn teoriaperusta ja toimintaympäristö sekä kyseisessä toimintaympäristössä kehitettyjä monialaisia, vakiintuneita työkäytäntöjä.

Opas on kehitetty paikallisesti Espoon maahanmuuttajapalveluiden ja Espoon aikuislu- kion AIVA-ryhmän käyttöön, mutta on sovellettavissa muissa oppilaitoksissa, joissa opiskelee oppivelvollisuuden ylittäneitä maahanmuuttajanuoria. Monialaisen yhteistyön lisääminen, kotoutumisen edistäminen ja nuorten syrjäytymisen ehkäisy ovat ajankoh- taisia haasteita Suomessa. Pyrin opinnäytetyölläni tekemään näkyväksi ja levittämään hyviä käytäntöjä, joilla edellä mainittuihin haasteisiin voidaan vastata. Pyrin myös osal- listumaan yhteiskunnalliseen keskusteluun maahanmuuttajanuorten kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin edistämiseksi.

Asiasanat: maahanmuuttajat, kotoutuminen, psykososiaalinen tuki, monikulttuurisuus - ohjaus, syrjäytyminen - ehkäisy, monialaisuus

ABSTRACT

Paunila, Vaula

Psychosocial support and multicultural counseling and guidance in a teaching group for young immigrants.

138 p., 3 appendices. Language: Finnish. Helsinki, Autumn 2014.

Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services.
Degree: Bachelor of Social Services.

Increasing multidisciplinary co-operation, promoting integration and preventing the social exclusion of youth are current challenges in the Finnish society. This thesis aims at grasping the challenges and participating in the societal conversation.

The aim of the thesis was to collect and document data considering the multidisciplinary co-operation between Social and Health Services of Espoo and the Finnish Education Unit in the city of Espoo. The aforementioned services have developed an action model in which education, counseling and psychosocial support, for immigrants between the ages of 17 to 25, are offered in a school environment. An equally important aim was to develop a guide based on theoretical knowledge as well as the collected and documented data. The purpose was especially to make visible the role of a Social and Health Services' employee, counselor, in a multicultural school environment.

The thesis is based on a large scale of theoretical knowledge considering immigrant youth, integration, psychosocial orientation in social work, multicultural counseling and guidance and social exclusion. The thesis is also based on the Finnish legislation on integration and interviews of specialist in the field of social and educational services for immigrants. The interview method was a focused interview which belongs in the group of semi-structured interviews. The focused interviews were conducted as two individual interviews and two group interviews. Altogether nine specialists were interviewed in order to collect data.

The study was carried out as a 2-year development process in co-operation with Espoo Immigrant Services, part of Social and Health Services of Espoo. As a result, I documented a concise description of the action model developed by the Social and Health Services of Espoo in partnership with the Finnish Education Unit in the city of Espoo in the period of 2003–2014. In addition, I designed a 80-paged guide, Psychosocial support and multicultural counseling and guidance: AIVA immigrant group's preparatory education for adults' basic education. The guide contains firstly the theoretical framework and the essential work tasks of a counselor in a multicultural school environment, and secondly, descriptions of the multidisciplinary good practices developed. The guide was designed for the use of AIVA-group in Espoo. However, it is applicable in other educational institutions offering teaching for immigrants between the ages of 17 to 25.

Key words: immigrants, integration, psychosocial support, multiculturalism, guidance, social exclusion, prevention, multidisciplinary

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 KEHITTÄMISTYÖN LÄHTÖKOHDAT	8
3 KESKEISET KÄSITTEET JA TYÖELÄMÄLÄHTÖISYYS	13
3.1 Maahanmuuttajanuoret	13
3.2 Kotoutuminen ja kotoutumisen edistäminen	15
3.3 Monikulttuurinen ohjaus- ja neuvontatyö	16
3.4 Psykososiaalinen tuki	17
3.5 Syrjäytymisen ehkäisy	19
3.6 Monialainen yhteistyö	20
3.7 Espoon maahanmuuttajapalvelut	21
3.8 Espoon aikuislukio	23
4 AIKAISEMPIA HANKKEITA JA TUTKIMUSTULOKSIA	25
4.1 Sisäasiainministeriön Osallisena Suomessa -hanke	25
4.1.1 Nuorten maahanmuuttajien opintopolut -hanke	25
4.2 Muita hankkeita ja tutkimuksia	26
5 KEHITTÄMISTYÖN TYÖSKENTELYPROSESSI	29
5.1 Kehittämistyön ideointi	29
5.2 Kehittämistyön suunnittelu ja oppimispäiväkirjan pitäminen	31
5.3 Asiantuntijahaastattelut ja yhteistyötapaaminen	33
5.4 Raportin ja oppaan kirjoittaminen ja valmiin kehittämistyön julkistaminen	38
6 ESPOON SOSIAALI- JA TERVEYSTOIMEN JA SUOMENKIELISEN OPETUSTOIMEN YHTEISTYÖSSÄ KEHITTÄMÄ TOIMINTAMALLI	41
6.1 SYKE-projekti	42
6.2 Nuorten maahanmuuttajien opetusryhmä NUMA	45
6.3 Aikuisten perusopetukseen valmistava opetusryhmä AIVA	51
7 PSYKOSOSIAALINEN TUKI JA MONIKULTTUURINEN OHJAUS- JA NEUVONTATYÖ AIVA-RYHMÄSSÄ	55

8 ARVIOINTI JA POHDINTA	58
8.1 Kehittämisen prosessin ja lopullisen kehittämistyön arviointi	58
8.2 Oppaan hyödyllisyys ja sovellettavuus	61
8.3 Ammatillinen kehittyminen	62
8.4 Kehittämisen prosessista nousseita tutkimusaiheita ja kannanotto.....	63
 LÄHTEET.....	 68
 LIITE 1: Tutkimusluvut	 76
 LIITE 2: Teemahaastattelurungot	 80
 LIITE 3: Lopputuotteena valmistuvan oppaan keskeisimpiä asiasisältöjä	 84

1 JOHDANTO

Tässä raportissa kuvataan opinnäytetyönä toteuttamani kehittämisprosessi. Prosessin yhtenä tarkoituksena oli kerätä ja dokumentoida tietoa Espoon sosiaali- ja terveystoimen ja Espoon suomenkielisen opetustoimen kehittämästä toimintamallista. Toimintamallissa oppivelvollisuusiän ylittäneille maahanmuuttajanuorille on tarjottu kotoutumisvaiheen opetus, ohjaus ja psykososiaalinen tuki niin sanotusti yhden luukun periaatteella; sosiaali- ja terveystoimen työntekijä on toiminut ja toimii yhä osana työtiimiä, jonka muut jäsenet ovat suomenkielisen opetustoimen alaisia työntekijöitä. Toimintamalli on kehitetty 2000-luvun alussa nuorten kotoutumisen edistämiseksi ja syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Kehittämisprosessin toisena, yhtä tärkeänä tavoitteena, oli laatia kerättyyn ja dokumentoituun aineistoon pohjautuva opas, jossa esitellään 1) sosiaali- ja terveystoimen alaisuudessa toimivan sosiaaliohjaajan keskeiset työtehtävät ja työn teoriaperusta sekä 2) kyseinen monikulttuurinen toimintaympäristö ja siinä kehitettyjä monialaisia ja vakiintuneita työkäytäntöjä, joihin sosiaaliohjaaja osallistuu.

Kyseinen toimintamalli näyttäisi olevan heikosti tunnettu sen yli kymmenvuotisesta historiasta huolimatta. Tämä johtuu osittain siitä, että oppivelvollisuusiän ylittäneille nuorille maahanmuuttajille, joilla on vähäinen tai heikko koulutausta, ei ole ollut selkeää koulutusmallia, vaan he ovat jääneet perusopetuksen ja aikuisten kotoutumiskoulutuksen välimaastoon (Työ- ja elinkeinoministeriö 2013, 23). Erityisesti sosiaaliohjaajan rooli kouluyhteisössä näyttää vieraana ja suhteellisen uutena ilmiönä suomalaisessa koulumaailmassa ja omaehtoisessa kotoutumiskoulutuksessa. Opinnäytetyön tekijälle on ollut tärkeää tehdä näkyväksi toimintamalli ja työkäytännöt, joilla voidaan edistää 17–25-vuotiaiden kotoutumisvaiheessa olevien maahanmuuttajanuorten kokonaisvaltaista hyvinvointia ja kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan.

Opinnäytetyöni tuloksena syntyneessä *Psykososiaalinen tuki ja monikulttuurinen ohjaus- ja neuvontatyö AIVA-ryhmässä* -oppaassa esitellään sosiaaliohjaajan työtehtävien ja monialaisten työkäytäntöjen ohella tiivistetysti sosiaaliohjaajan työn teoriaperusta ja toimintaympäristö, jossa opas on laadittu. Opas on työväline niin Espoon maahanmuuttajapalveluiden sosiaaliohjaajalle kuin hänen työtiimilleen ja yhteistyötahoilleenkin.

Opasta voivat hyödyntää myös muiden kuntien maahanmuuttajapalveluissa ja oppilaitoksissa työskentelevät sosiaali- ja terveystyöntekijät. Oppaassa on kuitenkin selkeästi havaittavissa sosiaalialan näkökulma ja työote, sillä opas perustuu asiakkaan – eli opiskelijan – kokonaisvaltaiseen kohtaamiseen.

Kehittämisprosessissani hyödynsin sosionomi (AMK) -koulutustani ja aiempaa työkokemustani sosiaali- ja terveystalalla. Hyödynsin yhtä lailla työkokemusta, jota minulle on kertynyt sijaisuuksissani maahanmuuttajanuorten opetusryhmän yhteiskunnallisten aineiden päätoimisena tuntiopettajana, suomi toisena kielenä -opettajana sekä opinto-ohjaajana. Opinnäytetyö on tehty yhteistyössä Espoon maahanmuuttajapalveluiden kanssa. Kehittämistyöni päätteeksi raportti sekä opas luovutettiin yhteistyötahojen käyttöön. Haluan kiittää erityisesti kehittämisprosessissani auttaneita ja palautetta antaneita Espoon maahanmuuttajapalveluiden maahanmuuttajatyön koordinaattori Leena Oksasta, sosiaaliohjaaja Anne-Maarit Pullista ja koko AIVA-tiimiä.

Tämän raportin alkuosassa kuvaan kehittämisprosessini lähtökohtia ja teoreettisen viitekehyksen. Luvussa 5 kuvaan työskentelyprosessini ja esittelen käyttämäni menetelmät. Luvut 6 ja 7 sisältävät kehittämisprosessini tulokset. Luku 6 on tiivistetty esitys dokumentoimistani tiedoista koskien Espoossa kehitettyä toimintamallia vuodesta 2003 vuoteen 2014. Luvussa 7 esittelen laatimani oppaan sisällöt tiivistetysti. Lopputuotteena valmistuvan oppaan keskeisimmät asiasisällöt ovat työni liitteenä (LIITE 3). Raportin viimeisessä luvussa pohdin ja arvioin kehittämistyötäni, ammatillista kasvuani kehittämisprosessin aikana sekä mahdollisia jatkotutkimus- ja kehittämismahdollisuuksia.

2 KEHITTÄMISTYÖN LÄHTÖKOHDAT

Opinnäytetyöni on muodoltaan kehittämispainotteinen, minkä vuoksi käytän kirjalliseen kokonaisuuteen (raportti ja opas) viitatessani nimitystä kehittämistyö. Viitatessani itse työskentelyprosessiin tai käsitellessäni sen tiettyä osaa, käytän nimitystä kehittämisprosessi. Timo Toikon ja Teemu Rantasen (2009, 1) mukaan kehittämistoiminta on keskeinen osa nykypäivän työelämää, tarkasteltiinpa asiaa yksittäisten organisaatioiden, alueiden tai koko yhteiskunnan tasolla. Joissain tapauksissa voidaan myös puhua tutkimuksen ja kehittämisen rajapinnasta, jolloin sama prosessi voi pitää sisällään sekä tutkimusta että kehittämistä (Toikko & Rantanen 2009, 4).

Kehittämisprosessissani olen lähtenyt liikkeelle Espoossa luodun maahanmuuttajanuorten kotoutumista edistävän toimintamallin kehitysvaiheiden tutkimisesta pystyäkseen prosessini myöhemmässä vaiheessa laatimaan oppaan, jota voidaan soveltaa nykypäivän työympäristöissä. Oppaassa esitellään yhteistyötahojen pyynnöstä myös vuosien varrella parhaimmiksi koettuja käytäntöjä, joista on työntekijöistä riippumattomista syistä osittain jouduttu luopumaan. Kaikki oppaassa esitellyt työskentelytavat ja käytännöt ovat kuitenkin yhä sovellettavissa. Kehittämisprosessin ajan olen pitänyt mielessäni, että kehittämispainotteisessa työssä on olennaista käytännön toteutuksen yhdistäminen raportointiin tutkimusviestinnän keinoin (Vilka 2010, 2).

Ensimmäinen laki maahanmuuttajien kotouttamisesta tuli voimaan vuonna 1999 (1999/493, VN 2006/280). Laki kotoutumisen edistämisestä (2010/1386) tuli voimaan 1.9.2011. Kyseinen laki on tärkein kuntia ohjaava maahanmuuttajien kotouttamista koskeva laki. Sen keskeisin sisältö koskee kotouttamisen järjestämistä kunnan alueella sekä yksilöllisten kotoutumissuunnitelmien laatimista. (Turtiainen 2013, 192.) Laissa korostetaan kotoutumisen vuorovaikutteista luonnetta ja monialaisen yhteistyön merkitystä maahanmuuttajan ja yhteiskunnan kaksisuuntaisen kotoutumisen edistämisessä (Laki kotoutumisen edistämisestä 2010).

Eurooppalaisessa viitekehyksessä tarkasteltuna suomalainen kotoutumisen edistämiseen liittyvä lainsäädäntö näyttäyty edistyksellisenä. Käytännön kotouttamistyö näyttää kui-

tenkin toisenlaiselta kuin lainsäädännön perusteella voisi olettaa. Käytännön toimet on kohdistettu kotoutumisen kaksisuuntaisuuden sijaan erityisesti maahanmuuttajien osallistumiseen suomalaiseen yhteiskuntaan eli eräänlaiseen sulautumiseen (Saukkonen 2013, 97). Myös hallinnollisessa yleiskoordinaatiossa ja resursoinnissa on ollut puutteita. Kotoutumisen edistäminen on Suomessa ollut pitkään monialaista toimintaa, johon keskushallinnossa ovat osallistuneet sisäasiainministeriö (nykyään sisäministeriö), opetus- ja kulttuuriministeriö, sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö, työ- ja elinkeinoministeriö sekä ympäristöministeriö. Kolmannella sektorilla on myös ollut tärkeä rooli kotoutumisen edistämiseksi. (Saukkonen 2013, 93, 97.)

Valtioneuvoston selonteossa vuodelta 2008 todetaan, että kotoutumisen edistämiseen käytettävissä olevat resurssit eivät ole vastanneet todellisia tarpeita (Valtioneuvosto 2008, 6–7). Omalta osaltaan tilannetta on kiristänyt Suomessa vuonna 2008 alkanut teollisuuden romahdus, joka on heijastunut voimakkaasti talouteen ja johtanut muun muassa hyvinvointipalveluiden leikkauksiin ja karsimiseen. Sosiaali- ja terveysalan ruohonjuuritasolla on kuitenkin kehitetty uusia työmuotoja ja toimintoja vastaamaan asiakkaitten tarpeisiin (Laine, Hyväri & Vuokila-Oikkonen 2010, 10). Tulevaisuuden haasteena on näiden käytännön toimintojen näkyväksi tekeminen. Opinnäytetyössäni olen pyrkinyt osaltani tarttumaan tähän haasteeseen.

Tarkastelun kohteena kehittämistyössäni on Espoon maahanmuuttajapalveluiden ja Espoon suomenkielisen opetustoimen alaisuudessa toiminut ja yhä toimiva maahanmuuttajien opetusryhmä. Kahden eri kunnallisen toimialan päivittäinen yhteistyö käynnistyi Espoossa vuonna 2003 SYKE-projektin (syrjäytymisvaarassa olevien maahanmuuttajien kotouttamisen keinot) myötä. Sittemmin projektin toiminta vakinaistettiin ja vuosina 2006–2012 toimintamallista vastasivat Espoon maahanmuuttajapalvelut ja Matinkylän koulu. Tuolloin opetusryhmästä puhuttiin NUMA-ryhmänä (nuoret maahanmuuttajat). Syksyllä 2012 NUMA-ryhmä siirtyi Matinkylän koulun alaisuudesta hallinnollisesti Espoon aikuislukion alaisuuteen ja sai nimekseen AIVA-ryhmä (aikuisten perusopetukseen valmistava opetus). Koska ryhmän nimi on vaihtunut useaan otteeseen, käytän kehittämistyössäni paikoitellen nimitystä monialainen toimintamalli korostaakseni sitä, että pyrin tekemään näkyväksi hyviä käytäntöjä myös ajalta ennen AIVA-ryhmän syntyä.

Kehittämisprosessini alkuvaiheessa, syksyllä 2012, aloitin kymmenen kuukauden sijaisuuden AIVA-ryhmän sosiaali-ohjaajana. Kevätlukukauden 2010 olin työskennellyt NUMA-ryhmän yhteiskunnallisten aineiden päätoimisena tuntiopettajana sekä opinto-ohjaajana. Tätä aiemmin olin sijaistanut NUMA-ryhmän suomi toisena kielenä -opettajia ja vuonna 2008 suorittanut kymmenen viikon mittaisen sosiaali- ja terveys-toimen erityisohjaajan harjoittelun NUMA-ryhmässä. Lähdin kuitenkin syksyllä 2012 kehittämissprosessiini tilanteessa, jossa AIVA-tiimin (opettajat ja sosiaali-ohjaaja) arki vakiintuneine työkäytäntöineen oli pitkälti hiljaista tietoa.

Hiljaisella tiedolla tarkoitan ei-sanallista tietämystä, jota työntekijöille on tehtävissään karttunut 2000-luvun alusta lähtien. Hiljainen tieto on merkityksellistä tietoa, joka josakin taustalla ohjaa ja säätelee ihmisen toimintaa, mutta sitä on vaikea määritellä tyhjentävästi (Hakkarainen & Paavola 2008, 59). Hiljaisella tiedolla viittaa myös tietoon ja osaamiseen, joihin yksittäiset ihmiset sekä organisaatiot käytännössään ja toiminnossaan nojaavat (Onnismaa 2008, 129). Yhtenä lähtökohtana kehittämissprosessissani oli saada dokumentoitua tätä hiljaista tietoa, jotta sitä kyettäisiin tarvittaessa soveltamaan myös muiden paikkakuntien oppilaitoksissa.

Työskennellessäni AIVA-ryhmän sosiaali-ohjaajana oli meneillään sisäasiainministeriön Osallisena Suomessa -hanke, jonka myötä useista oppilaitoksista eri puolilta Suomea käytiin tutustumassa AIVA-ryhmän toimintaan. Sosiaali-ohjaajan rooli kouluympäristössä herätti erityistä mielenkiintoa, ja minua pyydettiin lähettämään kirjallisia kuvauksia koskien monialaista toimintamallia sekä sosiaali-ohjaajan työnkuvaa ja keskeisiä työtehtäviä. Tällaista materiaalia ei ollut juurikaan olemassa. Opinnäytetyöni pyrkii osaltaan vastaamaan edellä mainittuihin pyyntöihin.

Kehittämistyöni teoreettinen viitekehys on psykososiaalinen tukityö ja osittain myös monikulttuurinen ohjaus. Jälkimmäinen on suhteellisen uusi teoreettinen suuntaus, jota käsittelen tarkemmin alaluvussa 3.3 (Monikulttuurinen ohjaus- ja neuvontatyö). Yhteiskuntatieteiden tohtori Jari Helmisen (2005, 24–25) mukaan psykososiaalinen orientaatio on ihmissuhdetyön perussuuntaus, jonka puitteissa tehdään työtä yksilöiden, perheiden tai ryhmien kanssa. Työn kohteena ovat niin psyykkiset kuin sosiaalisetkin kysymykset sekä ihmisen ulkoinen ja sisäinen todellisuus. Psykososiaalinen työ voidaan nähdä sosi-

aalityön orientaationa, jossa terapeutin ulottuvuus on otettu työn osa-alueeksi ja työskentelyssä huomioidaan sekä taloudelliset, psyykkiset että sosiaaliset ongelmat. Psykososiaalisessa orientaatioissa ja tukityössä suuntaudutaan psyykkisten ja sosiaalisten ongelmien yhteen kietoutumisen tarkasteluun sekä sosiaalisiin systeemeihin ja verkostoihin, joissa ihminen, perhe tai ryhmä elää ja jotka katsotaan työskentelyn kannalta tärkeiksi. Työ voidaan määritellä tueksi ja toiminnaksi, joiden tarkoitus on suojella ja edistää psykososiaalista hyvinvointia ja ehkäistä tai hoitaa mielenterveyteen liittyviä uhkia ja ongelmia. (Helminen 2005, 24–25; Oulun vastaanottokeskus 2012, 5.)

Suomalaisessa ajankohtaisessa uutisoinnissa ja yhteiskuntapoliittisessa keskustelussa on noussut esille, että maahanmuuttajalasten ja -nuorten kotoutumisessa ja kotoutumista edistävässä työssä on merkittäviä haasteita. Yksi selkeästi havaittavissa oleva rakenteellinen ongelma on puutteellinen tai – kunnasta riippuen – olematon koulutustarjonta oppivelvollisuusiän ylittäneille maahanmuuttajanuorille. Valtakunnallista yhtenäistä maahanmuuttajanuorten koulutuspolkumallia ei myöhään Suomeen tulleille nuorille ole vielä olemassa (Korhonen & Puukari 2013, 237). Maahanmuuttajanuorten tilannetta pidetään yleisesti huolestuttavana (Työ- ja elinkeinoministeriö 2013, 28).

Kelan tutkimusosaston tuoreesta julkaisusta *Integroitumista vai eriytymistä? Maahanmuuttajalapsen ja -nuoren Suomessa* (2014) sekä kansainvälisistä tutkimuksista käy ilmi, että vanhempana maahan muuttaneet nuoret kotoutuvat heikommin kohdemaahansa kuin varhaislapsuudessa muuttaneet (Ansala, Hämäläinen & Sarvimäki 2014, 62). Elinkeinoelämän Valtuuskunnan analyysistä *HUKASSA – Keitä ovat syrjäytyneet nuoret?* (2012) käy ilmi, että maahanmuuttajanuorilla on viisinkertainen riski jäädä koulutuksen ja työelämän ulkopuolelle verrattuna saman ikäluokan kantasuomalaisiin. Syrjäytyneitä 15–29-vuotiaita nuoria oli vuonna 2010 yhteensä noin 51 300. Syrjäytyminen on näin ollen läheisesti maahanmuuttoon ja kotoutumiseen liittyvä ongelma, johon on tartuttava pikaisesti. (Myrskylä 2012.) Ensisijainen keino ehkäistä syrjäytymistä on koulutus, osallisuus ja yksilöllinen tuki (Reivinen & Vähäkylä 2013; Myrskylä 2012).

Tässä kehittämistyössä korostetaan inhimillistä, maahanmuuttajanuorten kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin näkökulmaa. Kelan tutkimusosaston (Ansala ym. 2014, 62) mukaan syrjäytymistä ehkäisevien toimenpiteiden kannalta on kuitenkin yhdentekevää halutaan-

ko maahanmuuttajanuorten kotoutuminen Suomeen nähdä inhimillisenä, yksilöiden tasa-arvoon ja osallisuuteen liittyvänä kysymyksenä vai yksinomaan taloudellisena resurssikysymyksenä. Kapean talouspoliittisestikin tarkastellen Suomen ei kannata tuhjata maahanmuuttajien osaamista ja työpanosta. Erityisen tärkeää on löytää ja tehdä näkyväksi ne interventiot ja ruohonjuuritason toimintamallit, joiden avulla maahanmuuttajanuoret hankkivat suomalaisille työmarkkinoille johtavan koulutus- ja osaamistason. (Ansala ym. 2014, 62.)

3 KESKEISET KÄSITTEET JA TYÖELÄMÄLÄHTÖISYYS

3.1 Maahanmuuttajanuoret

Tässä opinnäytetyössä maahanmuuttajalla tarkoitetaan ulkomailta syntynyttä eli ensimmäisen polven ulkomaista syntyperää olevaa henkilöä. Nuorilla maahanmuuttajilla opinnäytetyön tekijä tarkoittaa pääsääntöisesti 17–25-vuotiaita henkilöitä, joihin sekä julkisessa keskustelussa että tutkimuskirjallisuudessa viitataan usein termillä *myöhään maahan tulleet*. Tällä tarkoitetaan niitä nuoria, jotka ovat tulleet Suomeen oppivelvollisuusiän päätyttyä tai lähellä sen päättymistä. Useasti termillä viitataan myös henkilöihin, joilla ei ole loppuun suoritettua perusopetusta omassa maassaan (Joki 2013, 237).

Tarkastelun kohteena olevat nuoret ovat lähtöisin hyvin erilaisista taustoista, ja myös elämäntilanteet Suomessa ovat yksilöllisiä. Nuoria yhdistää ensisijaisesti opiskelu espoolaisessa opetusryhmässä sekä enintään viisi vuotta sitten tapahtunut muutto Suomeen. Muuttoian merkitystä ei tule vähätellä, Suomessa sen huomioimisella olisi todennäköisesti merkittävää selitysvoimaa esimerkiksi maahanmuuttajanuorten koulumenestyksessä, kielenoppimisessa ja sosiaalisissa ongelmissa (Alitolppa-Niitamo 2004, 63).

Maahanmuuttajanuoret eivät ole koulussa yksi yhtenäinen ryhmä, eikä heitä voi ryhmitellä yksioikoisesti kotimaan, ihonvärin, lukutaidon, etnisen taustan tai muunkaan näennäisesti helpon kategorian mukaan. Sosioekonomiset ja yhteiskunnalliset tilanteet sekä kulttuuriset eroavaisuudet ja yksilölliset tarpeet erottavat maahanmuuttajaryhmät ja -yksilöt toisistaan. (Valtonen & Korhonen 2013, 225.)

Vaikkei pääsääntöisesti ole tarkoituksenmukaista ryhmitellä nuoria tiettyjen kategorioiden mukaan, on kuitenkin tärkeää havainnollistaa, miten monikulttuurinen AIVA-ryhmä on (TAULUKKO 1). Opinnäytetyön tekijän työskennellessä AIVA-ryhmän sosiaaliohjaajana lukuvuonna 2012–2013 ohjattavassa ryhmässä opiskeli 44 nuorta. Ryhmässä puhuttiin 22:ta eri äidinkieltä, eri kansallisuuksia oli 19 ja nuoret olivat iältään 17–23-vuotiaita lukuun ottamatta yhtä 27-vuotiasta.

TAULUKKO 1. AIVA-ryhmän opiskelijat ryhmiteltyinä kansalaisuuden ja äidinkielen mukaan lukuvuonna 2012–2013

KANSALAISUUS	LUKUMÄÄRÄ (henkilöä)	ÄIDINKIELI (henkilöä)
Afganistan	4	dari (3), paštu (1)
Argentiina	1	portugali
Bulgaria	1	bulgaria
Etiopia	1	amhara
Filippiinit	1	tagalog, englanti
Irak	6	kurdi soranî (4), arabia (2)
Kiina	1	kiina
Kosovo	1	albania
Kongon demokraattinen tv.	2	lingala, ranska
Myanmar	1	karenni
Pakistan	2	urdu (1), dari (1)
Romania	2	romania
Somalia	14	somali
Syyria	1	kurdi bahdini
Thaimaa	1	thai
Venäjä	1	venäjä
Vietnam	1	vietnam
Viro	2	viro (1), venäjä (1)
Kansalaisuudeton/ Palestiina	1	arabia
	Yhteensä 44	Yhteensä 22

AIVA-ryhmän nuoret maahanmuuttajat muodostivat erittäin heterogeenisen opetus- ja ohjausryhmän. Osa nuorista oli suorittanut peruskoulun kotimaassaan, muutama oli jo edennyt yliopisto-opintoihin. Kuitenkin yli kolmasosa nuorista aloitti opiskelunsa luku- ja kirjoitustaidon ryhmässä, mikä tarkoittaa, ettei heillä ollut lainkaan koulunkäyntitautaa tai vaihtoehtoisesti hyvin puutteellinen koulunkäyntitautaa. Psykososiaalisen tuen tarpeet vaihtelivat merkittävästi. Osa opiskelijoista kaipasi säännöllistä ohjausta ja vahvaa tukea, jotkut kääntyivät sosiaaliohjaajan puoleen lähinnä tarvitessaan neuvoja Kelan lomakkeiden tai asuntohakemusten täyttämiseen.

3.2 Kotoutuminen ja kotoutumisen edistäminen

Vuonna 1997 valtioneuvosto antoi maahanmuutto- ja pakolaispoliittisen toimikunnan mietintöön pohjaavan periaatepäätöksen hallituksen pakolais- ja maahanmuuttopoliittiseksi ohjelmaksi. Kyseisen asiakirjan myötä otettiin käyttöön suomenkielinen termi kotoutuminen muun muassa siksi, että haluttiin välttää integraatioon liitettyjä sulautumisen ja oman identiteetin menettämisen mielikuvia. (Paananen 2005, 177–178.)

Kotoutuminen käsitteenä saa hyvin erilaisia sisältöjä sen mukaan, kuka sitä määrittelee (Mentula 2011, 11). Sisäministeriö määrittelee, että kotoutuminen on asettumista uuteen maahan ja kulttuuriin sekä uusien toimintatapojen sisäistämistä. Kotoutuminen tarkoittaa myös sitä, että maahanmuuttaja sopeutuu suomalaiseen yhteiskuntaan ja omaksuu uusia tietoja, taitoja ja toimintatapoja, jotka auttavat häntä osallistumaan aktiivisesti uuden kotimaansa elämänmenoon. (Sisäministeriö 2014.) Sisäministeriön määritelmästä puuttuu laissa esitetty kotoutumisen kaksisuuntaisuus; *kotoutumisella* tarkoitetaan maahanmuuttajan ja yhteiskunnan vuorovaikutteista kehitystä, jonka tavoitteena on antaa maahanmuuttajalle yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavia tietoja ja taitoja samalla kun tuetaan hänen mahdollisuuksiaan oman kielen ja kulttuurin ylläpitämiseen. *Kotouttaminen* sen sijaan merkitsee kotoutumisen monialaista edistämistä ja tukemista viranomaisten ja muiden tahojen toimenpiteillä ja palveluissa. (Laki kotoutumisen edistämisestä 2010; Työ- ja elinkeinoministeriö 2014.)

Sanan kotoutuminen merkitystä on myös hyvä pohtia yhdessä kotoutumisvaiheessa olevan maahanmuuttajanuoren tai -opiskelijan kanssa ja näin selvittää, mitä se kullekin henkilökohtaisesti merkitsee (Mentula 2011, 11–12). Maahanmuuttajan kotoutuminen on aina yksilöllinen prosessi, minkä takia myös viranomaisten toimenpiteet muotoutuvat yksilöllisten elämäntilanteiden mukaan (Turtiainen 2013, 203). Kotoutumislain (2010) mukaan kunnalla on yleis- ja yhteensovittamisvastuu kotouttamisen kehittämistä, suunnittelusta ja seurannasta paikallistasolla. Kunnan on laadittava kotoutumisen edistämiseksi ja monialaisen yhteistyön vahvistamiseksi kotouttamisohjelma valtuuston hyväksyttäväksi. Espoon kotouttamisohjelmaa kutsutaan monikulttuurisuusohjelmaksi. (Espoon kaupunki 2014a, 3.)

Tässä opinnäytetyössä käytetään termin kotouttaminen sijaan ilmaisua kotoutumisen edistäminen, kun tarkastellaan nuorten hyvinvointiin ja psykososiaaliseen vahvistamiseen liittyviä tekijöitä. Tällä tekijä haluaa painottaa, että kotoutumisprosessissa maahanmuuttajaopiskelijaa tai -asiakasta ei tule nähdä passiivisena viranomaistoimenpiteiden ja palveluiden kohteena, kotoutettavana. Maahanmuuttaja on lähtökohtaisesti oman elämänsä asiantuntija, jonka osallisuus kaikissa hänen kotoutumisprosessiinsa liittyvissä viranomaistapaamisissa ja päätöksenteossa on ensiarvoisen tärkeää.

3.3 Monikulttuurinen ohjaus- ja neuvontatyö

Monikulttuurisella ohjauksella voidaan merkittäväällä tavalla edistää maahanmuuttajien kotoutumista. Tässä opinnäytetyössä monikulttuurista ohjausta tarkastellaan laajasta näkökulmasta käsin, ei ainoastaan ohjauksena (*counseling*) vaan kouluympäristössä toimivan sosiaali- ja terveysalan työntekijän ohjauksellisena lähestymistapana maahanmuuttajanuoren kohtaamiseen. Tällöin ohjaus voidaan mieltää pikemminkin ohjaus- ja neuvontatyönä (*counseling and guidance*), joka on ohjausta laajempi kokoava käsite. (Puukari & Korhonen 2013a, 32.) Varsinainen monikulttuurinen ohjaus nykyisessä merkityksessään, teoreettisena suuntauksena, sai alkunsa vasta 1900-luvun loppupuoliskon kuluessa (Puukari 2013, 72).

Laajassa merkityksessä ohjaus ja neuvonta nähdään kaikkina niinä toimintoina, joiden avulla henkilökohtaisen, ryhmäkohtaisen tai verkkovälitteisen vuorovaikutuksen avulla autetaan ihmisiä löytämään omien lähtökohtiensa ja arvojensa mukaisia ratkaisuja erilaisiin ongelmiin ja haasteisiin ja etsimään rakentavia tapoja elää omien yhteisöjensä ja yhteiskuntansa jäsenenä (Puukari & Korhonen 2013b, 15). Erityisohjaajan tai sosiaali-ohjaajan työ nuorten maahanmuuttajien opetusryhmässä on pitkälti henkilökohtaista sekä ryhmäkohtaista vuorovaikutusta, jossa yhdessä nuoren tai hänen opiskeluryhmänsä kanssa pyritään kartoittamaan erilaisia haasteita ja tukitarpeita. Tämän jälkeen jatketaan yhteistyötä näihin tarpeisiin vastaamiseksi.

Neuvonnalla erityisohjaaja tai sosiaali-ohjaaja auttaa nuoria tekemään perusteltuja valintoja erilaisissa elämäntilanteissa, kuten koulutuksessa, viranomaisasioinneissa, ihmis-

suhteissa sekä terveyteen ja hyvinvointiin liittyvissä asioissa. Puukarin ja Korhosen mukaan (2013a, 32) neuvonnalle tyypillistä on käyttää informointia, neuvojen antamista, arviointia ja palautteen antamista. *Ohjaus* eroaa neuvonnasta siinä, että neuvontaan verrattuna siinä pyritään syvemmin ja kokonaisvaltaisemmin perehtymään ohjattavan elämäntilanteeseen, kun taas neuvonnassa edetään yleensä nopeammin ja suoraviivaisemmin etsimään konkreettisia ratkaisuja ohjattavan kysymyksiin.

Monikulttuurisessa ohjauksessa ja neuvonnassa pyritään ottamaan mahdollisimman hyvin huomioon kulttuurieroista nousevat haasteet ja jännitteet. Ohjauksessa on keskeistä ymmärtää, kuinka kokonaisvaltaisesti kulttuuri vaikuttaa ihmisiin ja heidän tapansa hahmottaa ja ymmärtää maailmaa. (Puukari & Korhonen 2013a, 33, 36.) Ohjaaja kasvaa yhä tietoisemmaksi omasta kulttuuritaustastaan ja sen vaikutuksesta ajatteluunsa ja toimintaansa. Näin hän oppii toimimaan kulttuurisensitiivisesti ja etsimään joustavasti ja luovasti erilaisia lähestymistapoja ja menetelmiä, joiden avulla on mahdollista ottaa huomioon ohjattavien kulttuuritausta ja yksilölliset tarpeet. (Puukari & Korhonen 2013b, 16.) Maahanmuuttajaohjausta tekevällä toimijalla tulee olla hyvä itsetuntemus, hyvät verkostointi- ja asiakaspalvelutaidot sekä vahva kulttuurisensitiivinen ote (Muotka & Koivumäki 2011, 100).

Ohjaus ja neuvonta linkittyvät joiltain osin muutamiin lähi- tai sukulaiskäsitteisiin, joista esimerkkeinä voidaan mainita terapia (*therapy*) sekä opetus ja pedagogiikka (*teaching, pedagogy*). Ohjaajan on tärkeää toimia ohjattavien kanssa terapeuttisesti heitä tukien ja rohkaisten, mutta hänen ei kuulu ryhtyä terapeutiksi. Ohjaajan on tärkeä tuntea oman osaamisensa ja tehtävänkuvansa rajat. Ohjauksessa voidaan hyödyntää monissa yhteyksissä pedagogista lähestymistapaa, jossa ohjattavaa voidaan pitää oppijana. Omia ongelmiaan ja kysymyksiään ratkaistessaan ihminen käy läpi erilaisia oppimisprosesseja, joita voidaan edistää pedagogisin keinoin. (Puukari & Korhonen 2013b, 16.)

3.4 Psykososiaalinen tuki

Käsitettä psykososiaalinen tuki käytetään kirjallisuudessa ja tutkimuksissa runsaasti. Käsitteen käyttö on kuitenkin kovin kirjavaa. Se yhdistetään usein käsitteisiin henkinen

tukeminen, sosiaalinen tukeminen, sosiaalisemotionaalinen tukeminen tai vain tukeminen. (Helminen 2005, 24.) Suuri suomen kielen sanakirja (Nurmi 2004, 808) määrittelee käsitteen psykososiaalinen seuraavasti: ”psykologisten ja sosiaalisten seikkojen välisiä suhteita koskeva, niihin liittyvä”. Käsite psyykkinen kuvaa henkistä, sielullista tai mielen, psyykeen tilaa; ja sosiaalinen puolestaan yhteiskunnan heikossa asemassa auttamiseen tähtäävää sekä toisena merkityksensä yhteisöön tai yhteiskuntaan sopeutuvaa seurallista ihmistä tai luonnetta (Helminen 2005, 24). Käsite tukeminen puolestaan merkitsee jonkun tukena olemista, henkisen tuen antamista, auttamista, avustamista, kannattelemista tai vahvistamista. Kun tuen kohteena on henkilö, viitataan tukemisella erityisesti henkiseen tukeen: antaa jollekin tukea, auttaa, hoivata, kannattaa, tukea elämässä, työssä ja koettelemuksissa. (Nurmi 2004, 1138; Helminen 2005, 24.)

Sosiaali- ja terveystalouden keskustelussa niin Suomessa kuin kansainvälisestikin psykososiaalinen tuki sekoitetaan monesti akuuttiin kriisityöhön. Psykososiaalinen tuki voi olla akuuttia kriisiauttamista, mutta kattaa nykykäsityksen mukaan huomattavasti laajemman ammatillisen toiminnan kokonaisuuden (Jordans, Tol, Komproe & De Jong 2009). Nykyään painotetaan erityisesti primaari- ja sekundaaritasojen psykososiaalista toimintaa turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten kohdalla, esimerkiksi päivittäistä arjen toimintaa, harrastamista ja koulunkäyntiä (Jordans ym. 2010).

Psykososiaalinen tukityö käsittää sekä auttamistyön ennaltaehkäisevät että korjaavat menetelmät. Ennaltaehkäisevä työ sisältää yksilön tai ryhmän elämäntilanteen kartoituksen sekä tiedotuksen ja valistuksen muun muassa asiakkaan oikeuksista ja palveluista. Työskentelyyn kuuluu asiakkaan elämäntilanteen selkiyttäminen ja asiakkaan tukemiseen pyrkivät keskustelut. Keskustelut suunnataan rajattuun aiheeseen, kuten vaikeuksiin koulunkäynnissä tai perheongelmiin. Psykososiaalinen korjaava työ on systematisempaa ja strukturoidumpaa kuin ennaltaehkäisevä työ. Korjaava työ edellyttää asiakkaalta vahvaa motivaatiota ja sitoutumista yhteiseen ongelmanratkaisuprosessiin. (Helminen 2005, 25.)

Psykososiaalisen tukemisen perusta on hyvä ammatillinen asiakassuhde. Työntekijällä tulee olla todellinen halu auttaa asiakasta. Suhde perustuu hyväksymiseen, luottamukseen ja vastavuoroisuuteen. Puheeksi ottamisen taito, kuuntelutaito sekä dialogi-

suus eli vuoropuhelun taito ovat työntekijälle olennaisia. Parhaimmillaan tukisuhde on asiakasta ja hänen elämäntilannettaan ymmärtävä, vuorovaikutteinen, voimavaroja lisäävä ja dynaaminen. Tukisuhteessa etsitään ja tunnistetaan asiakkaan omia voimavaroja, jotta hän kykenisi selviytymään oman arkensa ja elämänsä kanssa sekä ymmärtämään itseään. (Kari, Niskanen, Lehtonen & Arslanoski 2013, 180–190; Helminen 2005, 25.)

Työskentely tähtää monesti muutokseen asiakkaan ajattelumalleissa, sosiaalisessa tilanteessa tai suhteissa. Saadun avun ja tuen myötä asiakas sitoutuu yhteistyöhön ja hänen on mahdollisuus vähitellen itse lisätä hyvinvointiaan. Psykososiaalisen tuen ja työn puitteissa on tärkeää ihmisen huomioiminen persoonana ja yksilönä ja tukityön tulee perustua palvelukokonaisuudessa mukana olevien ammattilaisten monialaiseen ja verkostoituvaan työotteeseen (Helminen 2005, 25–26).

3.5 Syrjäytymisen ehkäisy

Syrjäytymisen käsite otettiin 1980-luvulla tieteelliseen käyttöön, jonka jälkeen syrjäytymisestä on keskusteltu Suomessa yhteiskuntapoliittisena kysymyksenä. Käsite on käyttönotostaan lähtien ollut kiistanalainen monitulkintaisuutensa, ongelmallisuutensa sekä analyttisen heikkoutensa vuoksi. Riippuen tulkitsijasta syrjäytyminen nähdään prosessina tai asemana, jossa yksilö tai ryhmä joutuu vähitellen tai yhtäkkiä pudotuksena sivuun sosiaalisista suhteista, vaikuttamisesta ja vallan käytöstä, mahdollisuudesta osallistua työhön, koulutukseen ja yhteisölliseen toimintaan. Syrjäytyntä tahoja ja yhteiskuntaa yhdistävät sidokset heikkenevät. (Juhila 2006, 50–51, 53; Laine, Hyväri & Vuokila-Oikkonen 2010, 11–12.) Syrjäytyminen voidaan nähdä myös huono-osaisuuden kasautumisena siten, että ihminen ei esimerkiksi elämänhallinnallisten ongelmien vuoksi osallistu yhteiskunnan toimintaan (Kajantie ym. 2013, 23).

Syrjäytyminen tulkitaan lähes poikkeuksetta kielteiseksi ilmaisuksi, minkä vuoksi käsitteestä on usein haluttu eroon. Sana on kuitenkin juurtunut arkipuheeseen ilmaisemaan yhteiskunnallisia ongelmia ja yhteiskunnallista epäoikeudenmukaisuutta. Tarkasteltaessa syrjäytymistä prosessina on usein tunnistettavissa riski- ja vaaratilanteita, jotka edel-

tävät heikkoon asemaan joutumista, esimerkiksi nuoren jääminen ilman koulutusta tai työtä. Syrjäytymistä voidaanakin lähestyä ennaltaehkäisyä korostaen. (Laine ym. 2010, 11–12, 13.)

Ennaltaehkäisy pyrkii tunnistamaan syrjäytymistä aiheuttavia tekijöitä ja määrittelemään toimintoja, joilla puututaan juuri niiden ihmisryhmien ja yksilöiden elämään, jotka ovat helposti haavoittuvassa asemassa yhteiskunnassa (Linnakangas & Suikkanen 2004). Osallistava, yhteisöllinen kouluympäristö voi toimia syrjäytymisen ehkäisijänä. Oppimisympäristön hyvät vuorovaikutussuhteet ja työntekijöiden sensitiiviset ohjauskäytännöt voivat toimia suojaavina tekijöinä nuoruudessa ja tarjota mahdollisuuksia myönteisiin käännekohtiin. (Poikkeus ym. 2013, 111.) Syrjäytymisen ehkäisyssä on pohjimmiltaan kyse yhdenvertaisuudesta, osallistumisen esteitten poistamisesta, myötätunnosta sekä yhteisöjen ja yhteiskunnan kestävyuden punnitsemisesta (Sosiaali- ja terveysministeriö 2009).

Syrjäytymisen käsite on tietyissä yhteyksissä, esimerkiksi vuoden 2006 nuorisolaissa, korvattu *sosiaalisen vahvistamisen* käsitteellä. Sosiaalinen vahvistaminen kuvastaa ennaltaehkäisevän ja korjaavan työn suhdetta monialaisessa yhteistyössä. (Aaltonen 2011, 17.)

3.6 Monialainen yhteistyö

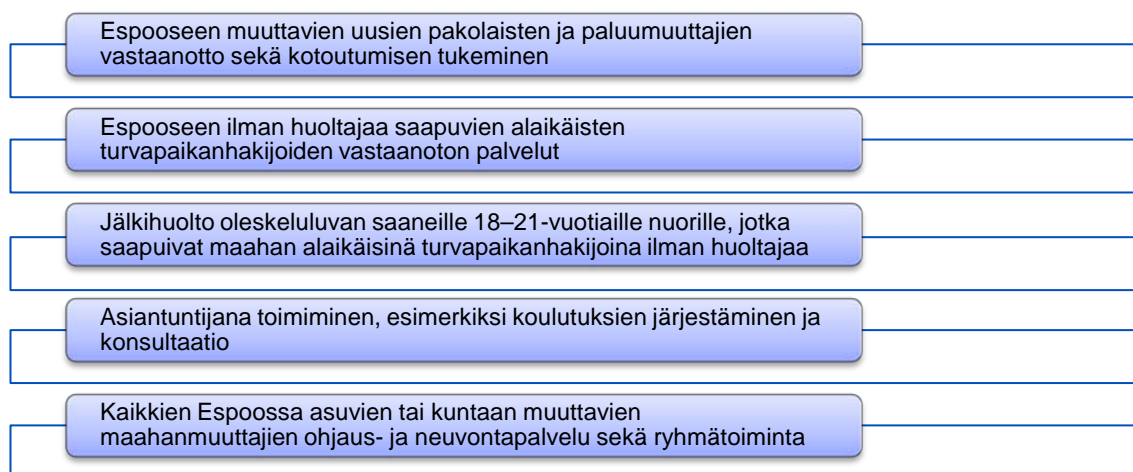
Eri viranomaisten yhteistyötä on vuosien saatossa kutsuttu muun muassa käsitteillä poikkihallinnollinen ja sektorirajat ylittävä yhteistyö, horisontaalinen yhteistyö ja sittemmin on puhuttu myös matriisiorganisaatioista. Viranomaisten yhteistyötä on vakiintuneesti kutsuttu myös moniammatilliseksi yhteistyöksi. Moniammatillisuudessa on lähtökohtaisesti kyse samasta asiasta kuin nykyisessä monialainen yhteistyö-käsitteessä, mutta monialainen yhteistyö kuvaa toiminnan luonnetta selkeämmin ja laajemmin. Käsitteellä on haluttu laajentaa toiminta eri sektoreiden ja toimialojen yhteistyöksi ja tuoda esiin se, että kyse ei ole eri ammattiryhmien välisestä yhteistyöstä saman sektorin sisällä. Käsitteeseen sisältyvät sekä toimialat että työntekijät ja heidän ammattiosaamisensa. (Lybeck & Walldén 2011, 26–27.)

Maahanmuuttajien ohjaaja toimii viranomaisten, oppilaitosten opettajien, elinkeinoelämän, hankkeiden, kansalaisjärjestöjen, terveysviranomaisten ja maahanmuuttajien verkostossa (Muotka & Koivumäki 2011, 99). Monialaiselle yhteistyölle on ammatillisissa verkostoissa ominaista keskinäinen arvostus ja yhteistoiminnallisuus kaikkien kesken. Monialainen tiimi koostuu erilaisen koulutuksen saaneista asiantuntijoista, jotka ovat yhteydessä toisiinsa saavuttaakseen yhteisen päämäärän. (Rekola 2008, 15.)

Velvoite monialaiseen yhteistyöhön mainitaan muun muassa uudistuneessa nuorisolaisissa (2010), uudistuneessa lastensuojelulaissa (2010) sekä uudistuneessa oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa (2013). Lainsäädännöllisessä viitekehyksessä monialaisessa yhteistyössä on ennen kaikkea kysymys toimintarakenteiden ja välineiden luomisesta nuorten kasvun ja elinolojen parantamiseksi sekä sosiaalisesti vahvistamiseksi (Aaltonen 2011, 17).

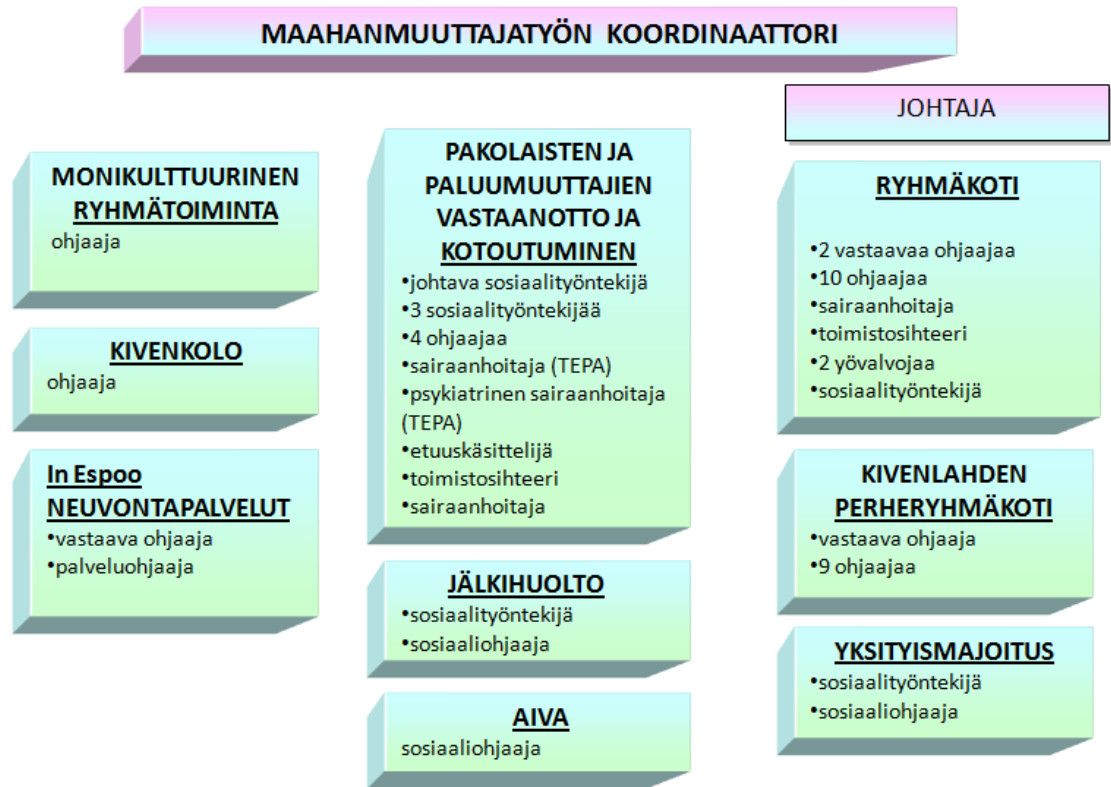
3.7 Espoon maahanmuuttajapalvelut

Opinnäytetyö on tehty yhteistyössä Espoon maahanmuuttajapalveluiden kanssa. Espoon maahanmuuttajapalvelut on organisaatio, joka toimii osana kunnan sosiaali- ja terveyspalveluita. Organisaation perustehtävät voidaan jakaa viiteen eri kokonaisuuteen, joista olen selkeyden vuoksi laatinut graafisen luettelon (KUVIO 1).

KUVIO 1. Espoon maahanmuuttajapalveluiden perustehtävät
(Alkuperäiset lähteet: Lemerrier 2012; Espoon kaupunki 2014b)

Organisaatio jakautuu useaan eri yksikköön (KUVIO 2), joista jokaisella on edelleen omat perustehtävänsä.

KUVIO 2. Espoon maahanmuuttajapalvelut -organisaatiokaavio, syyskuu 2014 (Oksanen 2014)

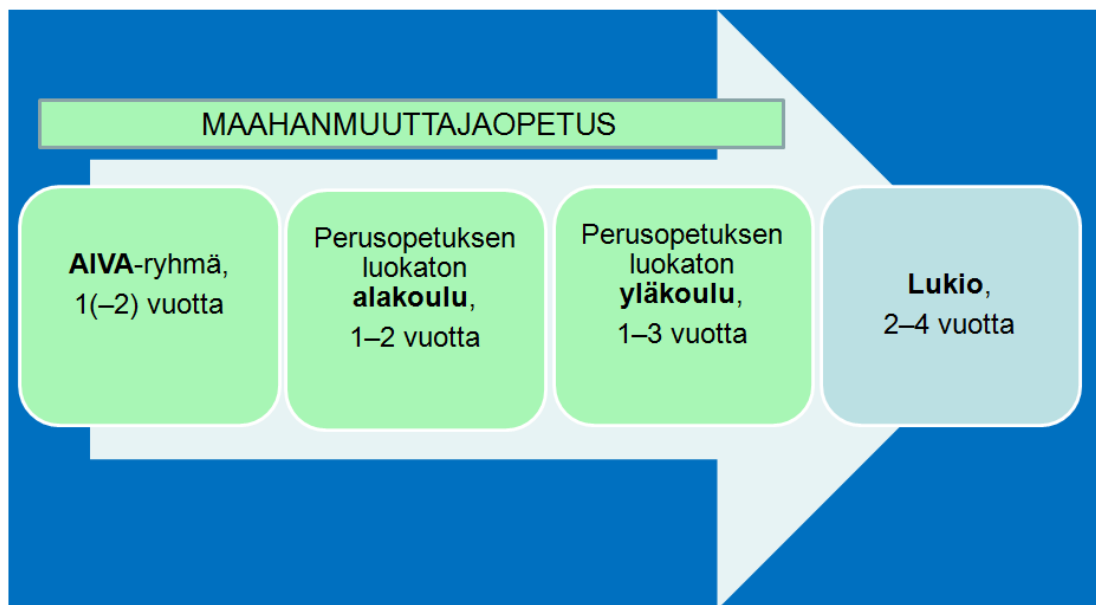
Lähtitulevaisuudessa toteutuvan organisaatiomuutoksen myötä Espoossa asuvien tai kuntaan muuttavien maahanmuuttajien ohjaus- ja neuvontapalvelu (InEspoo) tullaan liittämään tiiviimmin alueelliseen aikuissosiaalityöhön.

Kehittämistyöni linkittyy pääsääntöisesti Espoon maahanmuuttajapalveluiden AIVA-ryhmän toimintaan. AIVA-ryhmän sosiaaliohjaaja tekee kuitenkin läheistä yhteistyötä pakolaisten ja paluumuuttajien vastaanotosta sekä kotoutumisen tukemisesta vastaavan yksikön kanssa. Sosiaaliohjaajan esimies, maahanmuuttajatyön koordinaattori, toimii kyseisen yksikön tiloissa, ja yksikön sosiaalityöntekijät muun muassa ohjaavat oppivelvollisuusiän ylittäneitä asiakkaitaan hakemaan AIVA-ryhmän opiskelijoiksi. Näin ollen merkittävä osa AIVA-ryhmän sosiaaliohjaajan asiakkaista on myös Espoon maahanmuuttajapalveluiden sosiaalityöntekijöiden asiakkaita.

3.8 Espoon aikuislukio

Espoon aikuislukio järjestää aikuisille ja nuorille aamusta iltaan yleissivistävää ja tutkintotavoitteista koulutusta. Toiminnan lähtökohtana on opiskelijoiden tarvitsema monipuolinen, laadukas ja joustava koulutus. (Espoon aikuislukio 2012a, 6.) Koulutustarjonta sisältää aikuisten perusopetukseen valmistavaa opetusta, aikuisten perusopetusta sekä aikuisten lukiokoulutusta (KUVIO 3).

ESPOON AIKUISLUKIO

KUVIO 3. Espoon aikuislukion koulutustarjonta syksystä 2012 lähtien

Aikuisten perusopetukseen valmistava opetus (AIVA) on tarkoitettu Espoossa vakituisesti asuville, oppivelvollisuusiän ylittäneille maahanmuuttajille, joilla on heikko tai olematon suomen kielen taito. Opetuksessa noudatetaan Espoon aikuislukion perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelmaa vuodelta 2012. AIVA-ryhmän opetus toteutuu tasoryhmissä, joista yksi on varattu luku- ja kirjoitustaidottomina aloittaville opiskelijoille. Valmistava opetus kestää pääsääntöisesti yhden lukuvuoden, tarvittaessa opiskeluoikeutta voidaan jatkaa toisella vuodella. Luku- ja kirjoitustaidottomina opintonsa aloittavien on käytännössä lähes mahdotonta omaksua yhdessä lukuvuodessa perusopetuksen alakoulussa tai muissa jatko-opinnoissa tarvittavat kieli- ja opiskelutaidot.

Peruskouluopetusta annetaan sekä perusopetuksen ala- että yläkouluvaiheessa oleville opiskelijoille. Opinnot on tarkoitettu ensisijaisesti Espoossa vakituisesti asuville, oppivelvollisuusiän ylittäneille maahanmuuttajille, joilla ei ole peruskoulun päättötodistusta Suomesta tai ulkomailta. Alakouluvaiheen suorittaminen kestää 1–2 vuotta ja yläkouluvaiheen 1–3 vuotta. Opetuksessa noudatetaan Espoon aikuislukion opetussuunnitelmaa vuodelta 2012.

Lukio-opetusta tarjotaan pääsääntöisesti 18 vuotta täyttäneille espoolaisille, ja opetuksessa noudatetaan edellä mainittua Espoon aikuislukion opetussuunnitelmaa. Kuviossa 3 on esitetty maahanmuuttajaopetus omana kokonaisuutenaan (valmistava opetus sekä peruskouluopetus). Myös lukion koulutustarjonta on tarkoitettu maahanmuuttajille, mutta lukiovaiheen opetus ei toteudu erillisissä maahanmuuttajille tarkoitetuissa ryhmissä. Lähitulevaisuudessa Espoon aikuislukio liitetään osaksi Espoon seudun koulutuskuntayhtymä Omniaa.

4 AIKAISEMPIA HANKKEITA JA TUTKIMUSTULOKSIA

4.1 Sisäasiainministeriön Osallisena Suomessa -hanke

Sisäasiainministeriö (nykyään sisäministeriö) teki kotoutumisen edistämisestä annetun lain (2010/1386, 9 §) nojalla päätöksen toteuttaa Osallisena Suomessa -kokeilu vuosina 2011–2013. Hanke toteutettiin työ- ja elinkeinoministeriön, opetus- ja kulttuuriministeriön, Kuntaliiton, Suomen kulttuurirahaston ja Svenska kulturfondenin yhteistyönä. Tarkoituksena oli muun muassa kehittää maahanmuuttajien koulutusta kotoutumiskoulutuksen henkilöpiiriä laajentamalla sekä luomalla uusia tapoja hankkia ja järjestää kotoutumiskoulutusta. Maahanmuuttajalasten ja -nuorten osalta kokeilun tarkoituksena oli tehostaa suomen tai ruotsin kielen opetusta toisena kielenä ja oman äidinkielen opetusta. Lisäksi tarkoituksena oli kokeilla uusia malleja antaa opetusta perusopetusiän ylittäneille maahanmuuttajanuorille, joilla ei ole peruskoulun päättötodistusta. (Sisäasiainministeriö 2011; Työ- ja elinkeinoministeriö 2013.)

Hankkeen kehittämistyötä tarkasteltiin kolmena erilaisia kotoutumistarpeita kuvaavana polkuna: Nopeasti työmarkkinoille suuntautuvien polku, Eriyistä tukea tarvitsevien polku ja Lasten ja nuorten polku. Viimeisimpänä mainittu linkittyy kehittämistyöhöni. Osallisena Suomessa -hankkeen loppuraportissa yhtenä menestystekijänä lasten ja nuorten osalta nähtiin toimintamallit, joissa on panostettu vahvaan yksilötason ohjaukseen ja monialaisuuteen. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2013, 9, 99.)

4.1.1 Nuorten maahanmuuttajien opintopolut -hanke

Osallisena Suomessa -hanketta toteutettiin 29 kuntakohtaisessa osahankkeessa ympäri Suomea, joista yksi oli Espoossa toteutettu Nuorten maahanmuuttajien opintopolut -hanke (Työ- ja elinkeinoministeriö 2013, 9). Tätä osahanketta koordinoi Espoon kaupungin suomenkielisen opetuksen tulosyksikkö. Osahankkeen pääasiallinen toteuttaja oli Espoon aikuislukio. Yhteistyökumppanit hanketoteutuksessa olivat Espoon työ- ja elinkeinotoimisto, Testipiste, Väestöliitto sekä Omnian ammattiopisto. (Nurmi 2012.)

Espoon aikuislukiossa otettiin hankkeen myötä syksyllä 2012 käyttöön toimintamalli, jossa jokaiselle espoolaiselle nuorelle maahanmuuttajalle pyritään tarjoamaan hänen tarpeitaan vastaava kotoutumista, ammatillista koulutusta ja työelämään siirtymistä tukeva koulutuspaikka. Oppilaitoksessa tarjotaan ensisijaisesti 17–25-vuotiaille vasta maahan tulleille nuorille 1) aikuisten perusopetukseen valmistavaa opetusta, 2) perusopetuksen ylä- ja alakouluopetusta sekä 3) lukio-opetusta. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2013; Nurmi 2012.) Käytännössä Nuorten maahanmuuttajien opintopolut -hanke näyttäytyi kehittämistyössäni tarkasteltavalle opetus- ja ohjausryhmälle siten, että NUMA-ryhmä (nuoret maahanmuuttajat) siirrettiin Espoon aikuislukion alaisuuteen AIVA-ryhmäksi (aikuisten perusopetukseen valmistava opetus).

4.2 Muita hankkeita ja tutkimuksia

Aikaisempia tutkimuksia tai kehittämishankkeita sosiaali- ja terveystoimen ja sivistystoimen yhteistyöstä maahanmuuttajien tai maahanmuuttajanuorten kotoutumisen edistämässä ja syrjäytymisen ehkäisyssä oli vaikeaa löytää. Tekemieni aineistohakujen perusteella vastaavanlaisia toimintamalleja ei löytynyt. Myöskään psykososiaalisten tukitarpeiden kartoittamisesta ja psykososiaalisen tuen tarjoamisesta kouluympäristössä ei löytynyt aineistoa. Sen sijaan nuorten syrjäytymisestä sekä maahanmuuttajanuorista ja kotoutumisesta ylipäätään löytyi tutkimuksia. Niin suomalaisissa kuin kansainvälisissäkin tutkimuksissa korostuu yhteisöllisen tai osallistavan koulun merkitys nuoren kotoutumiselle ja yhteiskuntaan kiinnittymiselle. Erityisesti koulussa toimivan henkilökunnan monipuolinen osaaminen nähdään merkittävänä maahanmuuttajanuorten kokonaisvaltaiselle hyvinvoinnille.

Suomalainen maahanmuuttoon liittyvä tutkimus on kasvanut 1990-luvulta lähtien nopeasti, ja maahanmuuttajataustaisiin nuoriin liittyvät kysymykset ovat tulleet tärkeämmiksi 2000-luvun kuluessa. Yleisesti maahanmuuttajanuoriin liittyvää tutkimusta on tehty jonkin verran, mutta varsinaista sukupolviin keskittyvää tutkimusta on vain niukasti. (Martikainen 2009; Martikainen & Haikkola 2010, 7, 20.) Kotoutumisesta ja yhteiskunnan kotoutumista edistävästä toimista olisi tärkeää saada luotettavaa tietoa. Toistaiseksi viime vuosikymmeninä tehdyt tutkimukset tuloksineen ovat kuitenkin olleet hajallaan

eri julkaisuissa ja asiantuntemus eri tutkimuslaitoksissa. (Martikainen, Saukkonen & Säävälä 2013, 14.)

Teoksessa *Muuttajat: kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta* (2013) kootaan tietoa Suomeen suuntautuvasta muuttoliikkeestä ja sen vaikutuksesta sekä maahanmuuttajien kotoutumisesta yhteiskunnan eri osa-alueille (Martikainen, Saukkonen & Säävälä 2013, 15). Nähdäkseni yksi teoksen sisältämä sosiaali- ja koulutuspolitiikan näkökulmasta keskeinen tutkimustulos on se, että maahanmuuttotaustaisen väestön ikärakenne poikkeaa merkittävästi koko kantaväestön ikärakenteesta: he ovat keskimäärin huomattavasti nuorempia (Martikainen, Saari & Korkiasaari 2013, 48). Näin ollen kotoutumista tukevia toimintamalleja tarvitaan päiväkotien ja työpaikkojen ohella myös kouluissa (Latomaa, Pöyhönen, Suni & Tarnanen 2013, 172).

Nuorten syrjäytymistä ovat tutkineet Suomen Akatemian Lasten ja nuorten hyvinvointi ja terveys -ohjelman (SKIDI-KIDS) tutkijat. He kertovat nuorten syrjäytymisestä, sen ilmenemismuodoista, siihen johtavista tekijöistä sekä sen ehkäisymahdollisuuksista kokoomateoksessa *Ketä kiinnostaa? Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen* (2013). Yksi teoksessa esitelty keskeinen johtopäätös on, että syrjäytymisen ehkäisijänä voi toimia osallistava koulu. Oppimisympäristön hyvät vuorovaikutussuhteet, henkilökunnan taito tukea osallisuutta ja sosiaalista kiinnittymistä koulussa sekä taito tunnistaa syrjäytymisen riskejä ja suojaavia tekijöitä ovat avainasemassa syrjäytymisen ehkäisyssä. (Poikkeus ym. 2013, 111.)

Nuorten syrjäytymistä on tutkinut myös tilastokeskuksen kehittämisspäällikkö, tutkija Pekka Myrskylä. Yksi Myrskylän keskeisimmistä havainnoista vuodelta 2010 on muun muassa se, että koulutuksen ja työelämän ulkopuolisia 17–29-vuotiaita nuoria oli Suomessa yhteensä 51 300. Näistä nuorista lähes neljännes oli maahanmuuttajataustaisia. Tarkasteltaessa samaa lukua Espoon osalta oli koulutuksen ja työelämän ulkopuolisista nuorista noin 40 prosenttia vieraskielisiä. Kantaväestöön verrattuna Espoon vieraskielisten nuorten syrjäytymisriski oli siis 4,4-kertainen. Myös Myrskylä näkee koulutuksen ensisijaisena keinona ehkäistä syrjäytymistä ja nostaa nuoria takaisin työmarkkinoille. (Myrskylä 2012.)

Kotimaisten tutkimusten ohella myös kansainvälisissä tutkimuksissa, erityisesti pakolaistutkimuksissa, on paljastunut yhteisön tai yhteisöllisen koulun antaman sosiaalisen tuen sekä ylipäätään psykososiaalisen tuen merkitys. Yhteisötuen puutteen nähdään olevan läheisessä yhteydessä pakolaisten vieraantumiseen ja mielenterveyden heikkoon tilaan. (Järvinen 2004, 85.)

5 KEHITTÄMISTYÖN TYÖSKENTELYPROSESSI

Tässä luvussa kuvaan kehittämisprosessini työskentelyvaiheet ideoinnista valmiin työn julkistamiseen. Kaikkiin prosessin vaiheisiin on sisältynyt oman toimintani arviointi, pohdinta ja sitoutuminen ammattietikkaan. Myös Diakonia-ammattikorkeakoulun tarjoama monipuolinen ohjaus ja vertaistuki opponointeineen ovat olleet olennainen osa prosessia.

5.1 Kehittämistyön ideointi

Ajatus opinnäytetyön tekemisestä yhteistyössä Espoon maahanmuuttajapalveluiden kanssa muotoutui työskennellessäni Espoon sosiaali- ja terveystoimen sekä Espoon sivistystoimen alaisuudessa useaan eri otteeseen vuodesta 2008 lähtien (TAULUKKO 2).

TAULUKKO 2. Opinnäytetyön tekijän työhistoria toimintaympäristössä, jota kehittämisprosessi koskee

KUNNAN TOIMIALA	TOIMINTAYMPÄRISTÖ, YKSIKKÖ	TYÖNIMIKE TAI TEHTÄVÄ	AJANKOHTA
Espoon sosiaali- ja terveystoimi	Espoon maahanmuuttajapalvelut, NUMA-ryhmä	erityisohjaaja (harjoittelija)	07.01.2008–14.03.2008
Espoon sivistystoimi: suomenkielinen opetustoimi	Matinkylän koulu, NUMA-ryhmä	S2-opettajan sijaisuuksia	2008–2012
Espoon sivistystoimi: suomenkielinen opetustoimi	Matinkylän koulu, NUMA-ryhmä	päätoiminen yhteiskunnallisten aineiden tuntiopettaja ja opinto-ohjaaja	11.1.–5.6.2010
Espoon sosiaali- ja terveystoimi	Espoon maahanmuuttajapalvelut, AIVA-ryhmä	sosiaaliohjaaja	15.8.2012–30.6.2013

Tutustuin kehittämistyöni tarkastelun kohteena olevaan työympäristöön alkuvuodesta 2008. Suoritin tällöin sosiaali- ja terveysalan erityisohjaajan työharjoittelun Espoon maahanmuuttajapalveluiden ja Matinkylän koulun NUMA-ryhmässä (nuoret maahanmuuttajat). Niin sanottu yhden luukun periaate puhutteli minua voimakkaasti; maahan-

muuttajanuorille tarjottiin opetus, ohjaus, psykososiaalinen tuki sekä Espoon työvoimatoimiston (nykyään Uudenmaan työ- ja elinkeinotoimisto) palveluita samoissa tiloissa. Nähdäkseni tämän kaltaisella monialaisella yhteistyöllä oli ja on edelleen tarjota monia eettisesti sekä taloudellisesti kestäviä suuntaviivoja.

Harjoitteluni jälkeen toimin useaan otteeseen opetustehtävissä NUMA-ryhmässä. Opetuskokemuksen karttuessa aloin hahmottaa, millaista tukea sosiaali- ja terveysalan työntekijän läsnäolo kouluyhteisössä tarjosi paitsi opiskelijoille myös opettajille. Toimiessani opinto-ohjaajana kevätlukukauden 2010 sosiaalialan ja opetusalan yhteistyö näyttäytyi erityisen merkittävänä maahanmuuttajanuorten opintojen edistymisen ja yksilöllisten elämäntilanteiden kokonaisvaltaisen huomioimisen kannalta. Pohtiessamme opiskelijoiden jatkosuunnitelmia oli ensiarvoisen tärkeää keskustella yhdessä nuoren sekä silloisen erityisohjaajan kanssa. Erityisohjaajalla oli useasti opinto-ohjaajalta puuttuvaa tietoa koskien nuorten jatko-opiskeluvalmiuksia. Sijaisuuteni päätyttyä jäin pohtimaan, miksi monialainen toimintamalli ja sen sisältämät työkäytännöt eivät olleet laajemmin tunnettuja ja sovellettuja suomalaisissa oppilaitoksissa.

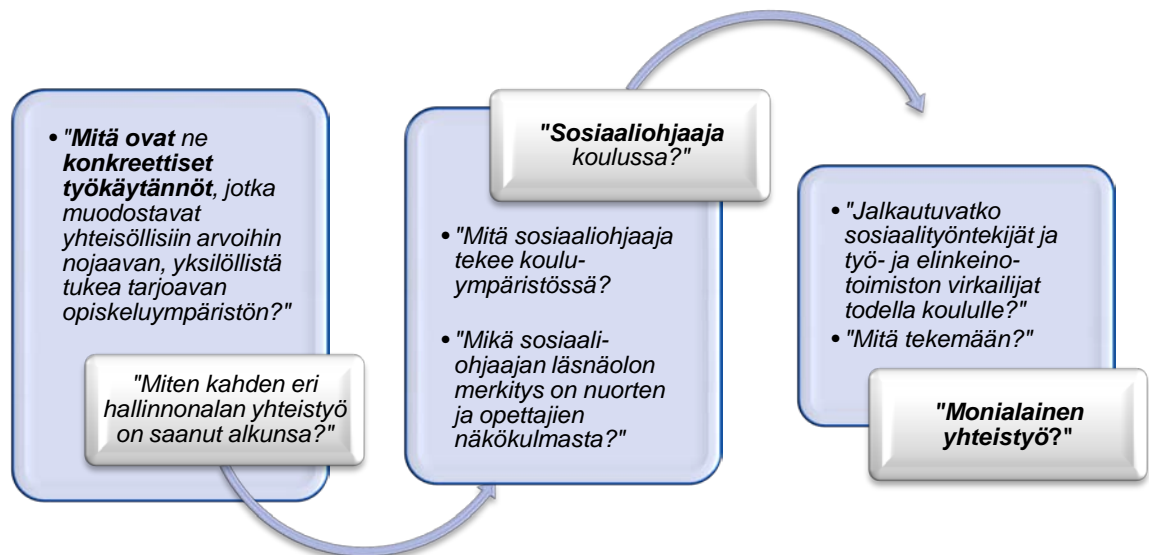
Elokuussa 2012 aloitin kymmenen kuukauden mittaisen sosiaaliohjaajan sijaisuuden AIVA-ryhmässä (aikuisten perusopetukseen valmistava opetus). Jo työhaastattelussa olin kysynyt mahdollisuutta tehdä opinnäytetyöni yhteistyössä Espoon maahanmuuttajapalveluiden kanssa. Esimies antoi hyväksyntänsä suunnitelmalleni, ja sovimme keskustelevamme työn tarkemmasta aiheesta myöhemmin.

Idea jonkinlaisen oppaan kirjoittamisesta syntyi heti ensimmäisinä työviikkoinani AIVA-ryhmän sosiaaliohjaajana. Ei ollut olemassa juurikaan kirjallista perehdytysmateriaalia roolistani eikä keskeisistä työtehtävistäni kouluympäristössä. Opetusryhmässä oli kuitenkin toiminut opettajien rinnalla jo yhdeksän vuotta Espoon maahanmuuttajapalveluiden erityisohjaaja tai sosiaaliohjaaja. Työtehtävässä oli ennen minua toiminut kolme eri henkilöä, joilla kaikilla oli erilainen koulutustausta. Kehittämistyöni idea alkoi saada muotonsa: idea pohjautui tarpeeseen tehdä näkyväksi Espoossa kehitetty monialainen toimintamalli ja selkiyttää erityisesti sosiaali- ja terveysalan työntekijän roolia ja sen merkitystä opetusryhmälle. Yhteisymmärryksessä esimieheni kanssa päätin ryhtyä laa-

timaan opasta, joka vastaisi näihin tarpeisiin. Päätöksen jälkeen hyväksytin opinnäytetyön idean Diakonia-ammattikorkeakoulun opinnäytetyöseminaarissa lokakuussa 2012.

5.2 Kehittämistyön suunnittelu ja oppimispäiväkirjan pitäminen

Työskennellessäni AIVA-ryhmän sosiaaliohjaajana törmäsin jatkuvasti siihen, että AIVA-ryhmän kaltainen monialainen toimintamalli oli vieras niin työelämän kontakteilteni kuin henkilöille yksityiselämässäni. Useat toimintamallin elementit hämmästyttivät (KUVIO 4).

KUVIO 4. Kysymyksiä joita opinnäytetyön tekijälle esitettiin AIVA-ryhmän sosiaaliohjaajan sijaisuuden aikana

Kysymykset auttoivat minua erityisesti opinnäytetyöni tiedonhankintasuunnitelman laatimisessa. Ymmärsin, että olisi välttämätöntä haastatella henkilöitä, jotka olivat työskennelleet kyseisessä opetus- ja ohjausryhmässä sen eri kehitysvaiheissa.

Opinnäytetyöni suunnitelma sisälsi muun muassa kehittämistyöni tavoitteet, jäsentelyn ja yksityiskohtaisen tiedonhankintasuunnitelman. Tavoitteenani oli kerätä ja dokumentoida tietoa Espoon sosiaali- ja terveystoimen ja Espoon suomenkielisen opetustoimen kehittämästä monialaisesta toimintamallista, jossa oppivelvollisuusiän ylittäneille maahanmuuttajanuorille oli tarjottu kotoutumisvaiheen opetus, ohjaus ja psykososiaalinen

tuki kouluympäristössä. Toisena yhtä tärkeänä tavoitteena oli laatia kerättyyn ja dokumentoituun aineistoon pohjautuva opas, jossa esiteltäisiin 1) sosiaali- ja terveystoimen alaisuudessa toimivan sosiaaliohjaajan keskeiset työtehtävät ja työn teoriaperusta sekä 2) kyseinen monikulttuurinen toimintaympäristö ja siinä kehitettyjä monialaisia, vakiintuneita työkäytäntöjä.

Tässä vaiheessa prosessiani ajattelin, että oppaasta tulisi väline sosiaaliohjaajan perehdytykseen; työntekijän mahdollisesti vaihtuessa psykososiaalinen tuki ja monikulttuurinen ohjaus- ja neuvontatyö eivät muuttuisi sisällöltään, laadultaan tai luonteeltaan merkittävästi, jos käytössä olisi jonkinlainen opas. Opinnäytetyöni suunnitelmassa ja tutkimuslupahakemuksissa käytin näin ollen ilmaisua perehdytysopas kuvatessani kehittämistyöni lopputuotetta. Espoon maahanmuuttajapalveluiden maahanmuuttajatyön koordinaattori totesi kuitenkin prosessin myöhemmässä vaiheessa, että kyse ei voikaan olla perehdytysoppaasta, koska tällöin asiasisältöinä pitäisi olla henkilöstöhallinnollisia teemoja.

Koska suunnitteluvaiheessa tavoitteeni olivat suhteellisen monipuoliset, tarvitsin monipuolista aineistoa: teorian tietoa, tietoa lainsäädännöstä, haastatteluaineistoa sekä lausuntoja, väliraportteja, muistioita, sähköposteja ja muita asiakirjoja, joiden avulla pystyin hahmottamaan AIVA-ryhmän kehitysvaiheita. Erityisenä mielenkiinnon kohteenani olivat viralliset perustelut sosiaali- ja terveystoimen työntekijän läsnäololle kouluympäristössä. Tarvitsin siis tietoa SYKE-projektista (syrjäytymisvaarassa olevien maahanmuuttajanuorten kotouttamisen keinot) ja projektin toiminnan vakiintumisesta osaksi NUMA-ryhmää.

Tarvitsin myös kirjallisia kuvauksia AIVA-ryhmän monialaisista työkäytännöistä sekä sosiaaliohjaajan keskeisimmistä työtehtävistä. Nämä olivat kuitenkin pääosin hiljaista tietoa, minkä vuoksi päätin pitää oppimispäiväkirjaa sosiaaliohjaajan sijaisuuteni ajan lukuvuonna 2012–2013. Oppimispäiväkirjaan sanallistin sekä itselleni että työtiimilleni kertynyttä hiljaista tietoa koskien arjen työtä ja vuosien varrella vakiintuneita hyviä käytäntöjä.

Opinnäytetyöni suunnitelma hyväksyttiin ja opponoitiin marraskuussa 2012 Diakonia-ammattikorkeakoulun opinnäytetyöseminaarissa. Pyysin myös esimiestäni Espoon maahanmuuttajapalveluissa lukemaan suunnitelmani ja antamaan palautetta. Esimieheni esitti hyödyllisiä kysymyksiä ja korjasi suunnitelmani selkeitä asiavirheitä. Hän myös ilmaisi antavansa täyden tukensa minulle koko prosessin ajan. Korjaukset ja tarkennukset tehtyäni hain tutkimuslupaa sekä Espoon sosiaali- ja terveystoimelta että Espoon sivistystoimelta. Keväällä 2013 saamieni tutkimuslupien (LIITE 1) myöntämisen edellytyksenä oli, että lähettäisin valmiin opinnäytetyön luvat myöntäneille tahoille.

5.3 Asiantuntijahaastattelut ja yhteistyötapaaminen

Työskentelyprosessiini sisältyi asiantuntijahaastatteluita ja yhteistyötapaaminen (TAULUKKO 3) sekä palautteen kokoamista yhteistyötahoilta sähköpostitse ja puhelimitse useissa eri prosessin vaiheissa. Haastattelukäyntien välillä keräsin kriittisesti arvioiden kehittämistyöhön liittyvää teoreettista sekä tutkimuksellista tietoa ja luonnostelin oppaan sisältöä. Sain myös haastateltavilta kirjallista aineistoa, jota heille oli vuosien varrella kertynyt koskien SYKE-projektia ja NUMA-ryhmää. Haastattelut olivat ajallisesti 60–70 minuutin mittaisia ja yhteistyötapaaminen kahden tunnin mittainen.

TAULUKKO 3. Työelämän yhteistyötahojen ja muiden asiantuntijoiden haastattelut ja tapaamiset

PÄIVÄMÄÄRÄ	OSALLISTUJA/T	TAPAAMISEN AIHE
21.2.2013	<ul style="list-style-type: none"> • NUMA-ryhmän opettaja ja opinto-ohjaaja 	teemahaastattelu 1: tiedonkeruu
25.7.2013	<ul style="list-style-type: none"> • SYKE-projektin vetäjä ja NUMA-ryhmän ensimmäinen erityisohjaaja 	teemahaastattelu 2: tiedonkeruu
19.8.2014	Espoon maahanmuuttajapalvelut: <ul style="list-style-type: none"> • maahanmuuttajatyön koordinaattori • johtava sosiaalityöntekijä • AIVA-ryhmän sosiaaliohjaaja 	teemahaastattelu 3: tiedonkeruu, oppaan alustavan sisällön esittely, palautteen kokoaminen
24.9.2014	Espoon suomenkielinen opetustoimi: <ul style="list-style-type: none"> • AIVA-ryhmän ja entisen NUMA-ryhmän S2-opettajat (kolme henkilöä) • AIVA-ryhmän ja entisen NUMA-ryhmän päätoiminen yhteiskunnallisten aineitten tuntiopettaja ja opinto-ohjaaja 	teemahaastattelu 4: tiedonkeruu, oppaan alustavan sisällön esittely, palautteen kokoaminen
17.10.2014	Espoon maahanmuuttajapalvelut: <ul style="list-style-type: none"> • AIVA-ryhmän sosiaaliohjaaja 	yhteistyötapaaminen: oppaan esittely, korjausehdotusten ja palautteen kokoaminen

Valmistautuessani asiantuntijahaastatteluihin tutustuin kirjallisuuteen, jossa esiteltiin eri haastattelumenetelmiä, haastatteluprosessin kulkua, haastatteluvuorovaikutusta sekä haastattelun analysoimisen prosessia. Asiantuntijahaastatteluilla tarkoitetaan yleensä tilannetta, jossa haastateltavilta pyritään hankkimaan tietoa tutkittavasta ilmiöstä tai prosessista. Aineistonkeruun tavoitteena on yleisesti tuottaa kuvaus jostain historiallisesti ainutkertaisesta tapahtumakulusta tai ilmiökentästä. (Alastalo & Åkerman 2010, 373.)

Toteuttamieni asiantuntijahaastatteluitten ensisijainen tarkoitus oli kerätä tietoa monialaisen toimintamallin synnystä ja kehitysvaiheista. Erityisesti pyrin selvittämään sosiaaliohjaajan – tai ylipäätään sosiaalialan ammattilaisen – roolia ja keskeisiä työtehtäviä monikulttuurisessa kouluympäristössä. Näin ollen valitsin haastateltavikseni pääasiallisesti opettajia sekä sosiaali- ja terveysalan työntekijöitä, jotka kaikki olivat työskennelleet joko SYKE-projektissa, NUMA-ryhmässä tai AIVA-ryhmässä. Tämän jälkeen ryhdyin suunnittelemaan haastatteluiden toteuttamista.

Tutkimushaastattelut on perinteisesti jaettu kysymysten valmiuden ja sitovuuden mukaan strukturoituihin ja strukturoimattomiin haastatteluihin. Näiden välimaastossa ovat puolistrukturoidut tai puolistandardoidut haastattelut, joille on luonteenomaista, että jokin haastattelun lähtökohta on lyöty lukkoon, mutta ei kaikkia. Puolistrukturoiduista haastattelumuodoista tunnetuimpia on teemahaastattelu (*focused interview*), jonka valitsin haastattelumenetelmäksi. Teemahaastattelussa käydään läpi samat teemat, aihepiirit, mutta kysymysten muotoilu ja järjestys voivat vaihdella. (Tiittula & Ruusuvuori 2005, 11; Hirsjärvi & Hurme 2008, 47.)

Valitsin teemahaastattelumenetelmän, koska se mahdollisti keskustelunomaiset tilanteet, joissa käsiteltiin tiettyjä ennalta valitsemiani teemoja, mutta esille tuli myös asioita, joita haastattelijana en suoraan olisi osannut kysyä. Menetelmää valitessani pidin tärkeänä sitä, että haastateltavilla olisi tilaa tuoda esiin subjektiivisia kokemuksiaan ja elämäns maailmaansa liittyen haastatteluteemoihin.

Haastateltavien lukumäärän mukaan haastattelut voidaan edelleen jakaa yksilö- ja ryhmähaastatteluihin (Tiittula & Ruusuvuori 2005, 12). Suunnittelin ensin haastattelevani kaikki yhdeksän asiantuntijaa erikseen. Päädyin kuitenkin toteuttamaan kaksi yksilöhaastattelua ja kaksi ryhmähaastattelua.

Ensimmäinen haastateltavani oli yhteiskuntatieteilijä Marjatta Vainio-Mattila, joka toimi NUMA-ryhmän yhteiskunnallisten aineiden opettajana ja opinto-ohjaajana vuosina 1998–2009. Toinen haastateltavani oli psykiatrinen sairaanhoitaja Marketta Karjalainen, joka toimi SYKE-projektin vetäjänä vuosina 2003–2006 ja tämän jälkeen NUMA-tiimin ensimmäisenä sosiaali- ja terveysalan työntekijänä, erityisohjaajana. Muut asiantuntijat haastattelin – opinnäytetyöni ohjaajan neuvosta – kahtena eri ryhmänä. Toinen ryhmä koostui Espoon maahanmuuttajapalveluiden työntekijöistä ja toinen AIVA-ryhmän opettajista, jotka olivat kaikki toimineet myös NUMA-ryhmän opettajina.

Teemahaastattelut edellyttävät huolellista aihepiiriin perehtymistä ja haastateltavien tilanteen tuntemista, jotta haastattelut kyetään kohdentamaan juuri tiettyihin teemoihin (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Teemoja valitessani hyödyin merkittävästi aikaisemmasta työkokemuksestani niin NUMA-ryhmässä kuin AIVA-ryhmässäkin.

Aihepiiri oli entuudestaan tuttu, kuten myös haastateltavien tilanteet. Teemoja luonnostellessani kävin läpi oppimispäiväkirjaani sosiaalihoajaan sijaisuuteni ajalta ja pohdin, mikä kaikki hiljainen tieto olisi olennaista nostaa haastatteluissa keskusteluun. Muun muassa erityisohjaajan, ja sittemmin sosiaalihoajaan, työnkuvan ja työtehtävien muotoutuminen oli pitkälti hiljaista tietoa.

Kunkin haastattelun teemat listasin numeroiduiksi luetteloiksi (LIITE 2), jotka jaoin haastateltaville tilaisuuden alussa. Itseäni varten varasin haastattelutilanteisiin saman teemahaastattelurungon, mutta teemojen alle olin kirjannut yksityiskohtaisempia apukysymyksiä ja avainsanoja varmistaakseni, että haastatteluvuorovaikutus olisi sujuvaa ja ettei mikään dokumentointitavoitteeni kannalta olennainen kysymys jäisi esittämättä. Ryhmähaastatteluissa käsitelimme viimeisinä teemoina sosiaalihoajaan työtehtävien ja monialaisten työkäytäntöjen dokumentoimista ja mallintamista oppaaseen. Esittelin oppaan alustavan sisällön kerätäkseen palautetta ja kehittämisehdotuksia.

Yksilöhaastattelut nauhoitin ja litteroin, kun taas ryhmähaastattelut videoin ja litteroin pian haastatteluiden jälkeen. Ryhmähaastatteluiden videointi oli välttämätöntä kaiken syntyneen informaation keräämisessä. Lähes sanasta sanaan litteroidusta materiaalista poimin aineistoa analysoimalla keskeisimmät kehittämistyötäni eteenpäin vieneet tiedot. Osaa tiedoista tarvitsin kehittämistyöni dokumentointitavoitteen toteuttamisessa (luku 6) ja osaa oppaan keskeisimpien asiasisältöjen (LIITE 3) kirjoittamisessa. Taulukossa 4 havainnollistan haastattelun analyysiprosessia esittelemällä viimeisenä toteuttamani ryhmähaastattelun etenemistä ja aineistosta poimimiani tietoja.

TAULUKKO 4. Esimerkki haastattelun analyysiprosessista, teemahaastattelu 4

TEEMA	HAASTATTELUN ASIASISÄLTÖJÄ: AINEISTOSTA DOKUMENTOINNIKSI	AINEISTOSTA OPPAAN LUVUIKSI JA ASIASISÄLLÖIKSI
Varhaiset muistikuvat sosiaali- ja terveystoimen ja suomenkielisen opetustoimen yhteistyöstä (SYKE ja NUMA)	monialaisen yhteistyön suuri tarve opettajien kuormitus: ohjaus-, neuvonta- ja tukityön tekemistä varsinaisen opetyön ohella opettajien työtehtävien karsiutuminen erityisohjaajan liittyä osaksi työtiimiä	<i>toimintaympäristö:</i> perusteluita monialaisen toimintamallin merkityksestä asiakkaalle ja työntekijöille <i>sosiaalihojaajan työn teoria-perusta, sosiaalihojaajan työtehtävät:</i> psykososiaalinen tuki, monikulttuurinen ohjaus- ja neuvontatyö
Erityisohjaajan työnkuva NUMA-ryhmässä – Sosiaalihojaajan työnkuva AIVA-ryhmässä	opettajan ja erityis-/sosiaalihojaajan roolit ja työtehtävät sekä niiden rajaaminen erityis-/sosiaalihojaajan läsnäolon merkitys opettajan työn ja jaksamisen kannalta työnohjauksen merkitys työroolien rajaamisessa	<i>sosiaalihojaajan työn teoria-perusta, sosiaalihojaajan työtehtävät:</i> jatkuva läsnäolo, haastattelut, syrjäytymistä ehkäisevä työote, yksilötapaamiset, tiimityöskentely <i>monialaisia hyviä käytäntöjä:</i> AIVA-tiimin viikkopalaveri
Psykososiaalinen tuki ja sen suhde ohjaus- ja neuvontatyöhön	opettajien näkemyksiä siitä mitä psykososiaalinen tuki ja ohjaus- ja neuvontatyö ovat käytännössä psykososiaalisen tuen tarpeen havaitseminen opetustilanteissa: opiskelijan ohjaaminen välittömästi sosiaalihojaajan luo	<i>sosiaalihojaajan työn teoria-perusta, sosiaalihojaajan työtehtävät:</i> psykososiaalisen tuen kartoittaminen & tarjoaminen <i>sosiaalihojaajan työtehtävät:</i> tiimityöskentely, valmius yksilö-tapaamisiin kesken oppituntien, tarvittaessa opiskelijan ohjaaminen eteenpäin
Persoonaa sosiaalihojaajan työvälineenä	persoonan vaikutus sosiaalihojaajan työnkuvaan ja valittuihin työmenetelmiin miten antaa palautetta tai arvioida työvälinettä, kun se on persoona	<i>muuta hyviä käytäntöjä:</i> ryhmämuotoinen ohjaus, esim. taiteellisesti lahjakas persoona voi suunnitella ja toteuttaa lukujärjestyksiin sisällytettävän taideryhmän <i>vuorovaikutus ja asiakastyön dokumentointi – ohjeita:</i> työnohjauksen merkitys AIVA-tiimin sisäiselle dynamiikalle

Taulukko jatkuu seuraavalla sivulla

Monialainen yhteistyö ja monialaiset työkäytännöt sekä niiden merkitys niin asiakkaan kuin työntekijänkin kannalta	yhteistyö järjestöjen kanssa	<i>monialaisia hyviä käytäntöjä:</i> lukupöytäkirjaksiin sisällytettävä ryhmätoiminta
	yhteistyö TE-toimiston kanssa	<i>monialaisia hyviä käytäntöjä:</i> ”TE-päivät”: kotoutumissuunnitelmien laatiminen ja tarkastaminen
	monialaisia työkäytäntöjä	<i>monialaisia hyviä käytäntöjä:</i> opiskelijavalinta, tasoryhmien muodostaminen, yksilöllisten lukupöytäkirjaksiin laatiminen, istumajärjestysten laatiminen
	yhteisöllisyys ryhmän kantavana voimana	<i>monialaisia hyviä käytäntöjä,</i> <i> muita hyviä käytäntöjä:</i> yhteinen päivän aloitus, tiimin yhteinen kalenteri, retket ja juhlat
	opettajien näkemyksiä organisaatiomuutoksista ja huolia liittyen tulevaan	
Opas: alustava sisältö ja palaute sisällöstä	oppaan sisällysluettelon läpikäyminen kohta kohdalta	
	haastateltavien palaute ja lisäysehdotuksia	<i>muita hyviä käytäntöjä:</i> ”oma opettaja” -käytäntö, palautekeskustelu

Molempien haastatteluryhmien palaute oppaan alustavasta sisällöstä oli positiivista. Sain ryhmiltä myös kehittämissuhteita, joiden pohjalta lisäsin oppaaseen alalukuja. Haastatteluiden jälkeen moni oppaassa esiteltävien työkäytäntöjen yksityiskohta kaipasi vielä tarkennusta ja oppaan tekstisisällöt kokonaisuudessaan kriittistä arviointia. Tämän vuoksi ehdotin kahdenkeskistä yhteistyötapaamista AIVA-ryhmän sosiaaliohjaajan kanssa. Tapasimme lokakuun puolivälissä, jolloin kävimme luku luvulta koko oppaan läpi. Pyysin myös Espoon maahanmuuttajapalveluiden maahanmuuttajatyön koordinaattoria lukemaan oppaan, mutta hän piti riittävänä sitä, että AIVA-ryhmän sosiaaliohjaaja oli arvioinut ja tarkentanut oppaan asiasisältöjä.

5.4 Raportin ja oppaan kirjoittaminen ja valmiin kehittämistyön julkistaminen

Kehittämispöytäkirjani loppuvaiheessa syksyllä 2014 kirjoitin intensiivisesti sekä raporttia että opasta. Kirjoitustyössä tukenani oli Diakonia-ammattikorkeakoulun opas *Kohti tut-*

kivaa ammattikäytäntöä (2010). Esittelin opinnäytetyöni käsikirjoituksen englannin kielellä Diakonia-ammattikorkeakoulun opinnäytetyöseminaarissa, jossa osallistujat olivat lehtorin ohella englanninkielisen koulutusohjelman (DSS) opiskelijoita. Seminaaripalautteen pohjalta jatkoin raportin ja oppaan työstämistä.

Hyödynsin niin suunnittelu- kuin kirjoitusvaiheessakin Diakonia-ammattikorkeakoulun ohjaustarjontaa. Yksilöohjauksissa sain arvokasta palautetta ja kehittämisohjeita. Osallistuin myös useaan otteeseen suomen kielen opetukseen ja ohjaukseen sekä opinnäytetyön tietotekniikka- ja ulkoasuhiomoon. Myös Diakonia-ammattikorkeakoulun opinnäytetyöseminaarit tarjosivat arvokkaita näkökulmia ja ohjeita. Erityisen arvokasta oli kuulla ohjaavien opettajien seminaaripalautte muille kehittämissuhteellisia opinnäytetöitä työstäneille opiskelijoille.

Diakonia-ammattikorkeakoulun tarjoaman monipuolisen ohjauksen ohella hyödynsin myös vuonna 2013 ja alkuvuodesta 2014 sosionomeiksi valmistuneiden tuttavieni näkökulmia ja kokemuksia liittyen nimenomaan kehittämissuhteelliseen opinnäytetyöhön; loka–marraskuun 2014 kävimme aktiivista keskustelua sähköisessä ympäristössä. Vertaisten näkökulmat ja palaute kehittämistyöni eri osioista olivat korvaamattomia. Myös työelämän yhteistyötahojen palaute työni eri versioista vaikutti merkittävästi lopulliseen kehittämistyöhöni. AIVA-tiimin opettajat ja NUMA-ryhmän ensimmäisenä yhteiskunnallisten aineiden opettajana ja opinto-ohjaajana toiminut henkilö lähettivät sähköpostitse palautetta, jonka otin huomioon kehittämistyön lopullisessa kirjoitus- ja editointivaiheessa.

Oppaan nimestä jäi lopulta pois viittaus sosiaaliohjaaja-nimikkeeseen. Haastattelemiini asiantuntijat olivat sitä mieltä, että psykososiaalista tukityötä ja monikulttuurista ohjaus- ja neuvontatyötä kouluympäristössä tekevä ammattilainen voi yhtä hyvin olla nimikkeeltään erityisohjaaja. Kyseistä nimikettä pidettiin jopa paremmin soveltuvana.

Esittelin kehittämistyöni Diakonia-ammattikorkeakoulun julkistamisseminaarissa marraskuussa 2014. Tämän jälkeen viimeistelin työtäni saamani yleisöpalautteen sekä opponoinnin pohjalta. Valmiin opinnäytetyön luovutin Diakonia-ammattikorkeakoululle ja tallensin Theseus-verkkokirjastoon 24.11.2014.

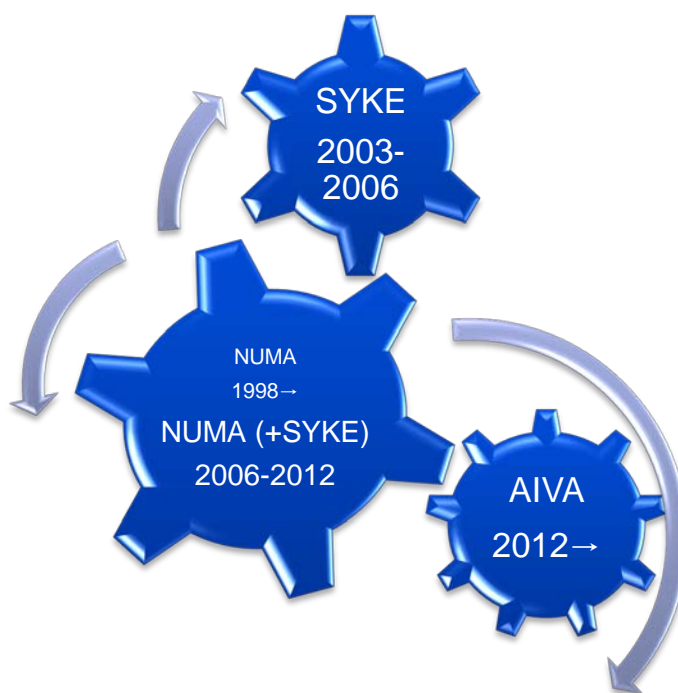
Lopputuotteena valmistunutta opasta editoin intensiivisesti vielä tämän jälkeen. Halusin liittää työelämän käyttöön luovutettavaan versioon muun muassa valokuvia ja grafiikkaa, mikä vaati lisää aikaa tietoteknisten taitojen opetteluun. Minulle oli myös tärkeää tehdä lopullinen kirjoitus- ja editointityö erittäin huolellisesti. Kiinnitin huomiota muun muassa siihen, että oppaan sisältämät hyvien käytäntöjen kuvaukset ja mallinnukset tuli tehtyä niin huolella, että tietyt käytännöt olisivat siirrettävissä ja sovellettavissa myös muissa työympäristöissä kuin AIVA-ryhmässä.

Edellä mainituista syistä kehittämistyöni raportti ei sisällä lopullista versiota laatimastani oppaasta. Olen kuitenkin kuvaillut oppaan asiasisällöt tiivistetysti luvussa 7 ja liittänyt raporttiin oppaan keskeisimpiä teksti- ja grafiikkasisältöjä (LIITE 3). Lopullinen versio oppaasta tulee olemaan saatavilla sekä sähköisenä versiona että painattamanani omakustanteena.

Raportin ja valmiin oppaan luovutan Espoon aikuislukiolle, Espoon maahanmuuttajapalveluille, haastatelluille, Espoon sivistystoimen kehittämispäällikölle sekä Espoon sosiaali- ja terveystoimen kehittämisyksikköön joulukuussa 2014. Valmiin oppaan lähettän myös Tampereella toimivan oppilaitoksen edustajalle, joka on kehittämisprosessini aikaisemmassa vaiheessa tätä pyytänyt. Kyseinen henkilö on vastuussa suunnittelutyöstä, jossa oppivelvollisuusiän ylittäneille maahanmuuttajanuorille ollaan luomassa opetus- ja ohjausryhmää.

6 ESPOON SOSIAALI- JA TERVEYSTOIMEN JA SUOMENKIELISEN OPETUSTOIMEN YHTEISTYÖSSÄ KEHITTÄMÄ TOIMINTAMALLI

Opinnäytetyöni yhtenä tavoitteena oli kerätä ja dokumentoida tietoa Espoon sosiaali- ja terveystoimen ja Espoon suomenkielisen opetustoimen kehittämästä toimintamallista, jossa oppivelvollisuusiän ylittäneille maahanmuuttajanuorille on tarjottu kotoutumisvaiheen opetus, ohjaus ja psykososiaalinen tuki niin sanotusti yhden luukun periaatteella. Tässä luvussa esittelen kyseessä olevan monialaisen toimintamallin kehitysvaiheet (KUVIO 5) pääasiallisesti kronologisessa järjestyksessä vuodesta 2003 vuoteen 2014. Dokumentoinnilla pyrin tekemään näkyväksi erityisesti sosiaali- ja terveysalan työntekijän – erityisohjaajan tai sosiaaliohjaajan – roolin ja jokapäiväisen läsnäolon merkityksen, kun tarkastellaan vasta maahan tulleitten nuorten kotoutumisen edistämistä ja syrjäytymisen ehkäisemistä kouluympäristössä.

KUVIO 5. Monialaisen toimintamallin kehitysvaiheet

Dokumentointi perustuu toteuttamiini asiantuntijahaastatteluihin, keräämääni kirjalliseen aineistoon sekä työkokemukseeni kyseisessä opetus- ja ohjausryhmässä. Monialaisen toimintamallin eli opetus- ja ohjausryhmän esittely sisältää myös erittäin tiivistetyn kuvauksen koskien alkuperäistä NUMA-ryhmää (nuoret maahanmuuttajat) vuosina

1998–2003. Kuvauksesta käy ilmi, miten jo NUMA-ryhmän toiminnan ensimmäisinä vuosina tarve päivittäiselle yhteistyölle sosiaali- ja terveystoimen kanssa oli ilmeinen.

6.1 SYKE-projekti

SYKE-projekti (syrjäytymisvaarassa olevien maahanmuuttajanuorten kotouttamisen keinot) toteutettiin Espoossa 1.11.2003–31.12.2005 pääosin Etelä-Suomen lääninhallituksen rahoittamana. Projektin toiminta jatkui erityisrahoituksella vielä kevään 2006. Projektiin osallistuivat Espoon kaupungin sosiaali- ja terveystoimi, Kirkkonummen kunnan sosiaali- ja terveystoimi sekä Espoon kaupungin opetus- ja kulttuuritoimi. Projektin tavoitteena oli rakentaa peruskouluiän ylittäneille luku- ja kirjoitustaidottomille tai heikon koulutaustan omaaville nuorille yksilöllisesti räätälöityjä kotoutumispolkua, joiden avulla tuettiin ja vahvistettiin nuorten kotoutumista Espooseen (TAULUKKO 5). Nuorten voimavaraistuminen, syrjäytymisen ehkäisy sekä kotoutumisen edistäminen olivat hankkeen päätavoitteita. (Espoon kaupunki 2003; Etelä-Suomen lääninhallitus 2003.)

TAULUKKO 5. SYKE-projektin pitkäkestoiset tavoitteet

SYKE-PROJEKTIN PITKÄKESTOISET TAVOITTEET
1) Verkostotyön kehittäminen Espoon seudulle tulevien erityisesti luku- ja kirjoitustaidottomien tai heikon koulutaustan omaavien peruskouluiän ylittäneiden maahanmuuttajanuorten tukemiseksi.
2) Nuorten maahanmuuttajien kotouttamistyön, kotouttamispolkujen, koto-ohjauksen ja kotouttamistyön koordinoinnin kehittäminen. Koordinointimallia voidaan myöhemmin soveltaa laajemminkin maahanmuuttajanuorten kotoutumisen tukemisessa.
3) Nuorten kotoutumisen seurannan kehittäminen, jotta tulevaisuudessa voidaan varmistaa kunnan tarjoamien kotoutumistoenpiteiden tarkoituksenmukaisuus ja riittävyys nuorten kotoutumisessa.
4) Nuorten syrjäytymiskiirteen ennaltaehkäisy sekä erityisten tukimuotojen kehittäminen peruskouluiän ylittäneille maahanmuuttajanuorille.
5) Maahanmuuttajanuorten voimavaraistuminen.

(Espoon kaupunki 2003)

Hankkeen kohderyhmänä olivat Espooseen ja Kirkkonummelle yli 15-vuotiaina muuttaneet maahanmuuttajanuoret, joilla oli heikko tai lähes olematon koulutausta. Projektin ydinjoukkoon (ryhmä A) kuuluivat luku- ja kirjoitustaidottomat nuoret, joilla ei ollut kaupungin muussa koulutustarjonnassa edellytetyjä opiskelunvalmiuksia. Espoon kau-

pungin koulutoimen NUMA-ryhmään (nuoret maahanmuuttajat) vaadittiin luku- ja kirjoitustaito omalla kielellä sekä latinalaisten kirjainten tunteminen.

A-ryhmän nuoret osallistuivat projektin kokopäivätoimintaan (KUVIO 6), joka sisälsi luku- ja kirjoitustaidon sekä suomen opetusta, yhteiskuntatietoa, matematiikkaa, käden taitoja ja terapeuttisen luovan ilmaisun ryhmän.

SYKE LUKUJÄRJESTYS				
22.03. Maanantai	23.03 Tiistai	24.03 Keskiviikko	25.03 Torstai	26.03. Perjantai
9.00-12.15 Käsityö Ruusutorpan koulu Maiju Ahlgren	9.00 Aamukokous 9.30-12.00 Matematiikka Cahouki A.	9.00 Aamukokous 9.30-11.00 Suomi 2 SYKE-Toimisto Lenka Itkonen	9.00-10.00 Viikkopalaveri/Marketta 10.00-11.30 Suomenkielen keskustelu Hanna Hakala Alma-Luokka 302	9.00 Aamukokous 9.30-11.00 Luku ja Kirjoitus Alma luokka 302
12.15-13.30 Ruoka/ Bar Laurea	12.00-12.45 Ruoka/Bar Laurea	11.00-11.45 Ruoka/Bar Laurea	11.30-12.15 Ruoka/ Bar Laurea	11.00-11.45 Ruoka/Bar Laurea
13.30-15.45 Luku ja Kirjoitus Lenka Syke-Toimisto	12.45-15.00 ATK Sello Chaouki A.	11.45-14.00 Luku ja Kirjoitus Lenka Itkonen Alma luokka 302	12.15- 16.00 Tutustumiskäynti/ retki	11.45-13.15 Luku ja Kirjoitus
	15.00-16.00 Tukiopetus	14.15-15.30 Kuvaamataito		13.15-14.30 Tukiopetus
				

KUVIO 6. SYKE-projektin lukujärjestys vuodelta 2004

Muut projektissa mukana olleet nuoret (ryhmä B, heikko koulustausta) osallistuivat projektin ryhmä- ja ohjaustoimintaan, joka sisälsi muun muassa tukiopetusta, vertaisryhmätoimintaa sekä liikuntaryhmiä. B-ryhmään valittiin nuoria, jotka tarvitsivat tukea elämänhallintaan selviytyäkseen muussa opetuksessa sekä nuoria, jotka olivat jo pudonneet opetuksesta. Opetus- ja ryhmätoimintojen lisäksi jokaisen A- ja B-ryhmän nuoren kanssa käytiin yksilöllisiä elämänhallintaa tukevia keskusteluita ja pidettiin verkostopalaveriteita. Projektissa työskentelivät projektin vetäjä Marketta Karjalainen (psykiatrinen sairaanhoitaja), osa-aikainen luku- ja kirjoitustaidon opettaja Lenka Itkonen sekä projekti-ohjaaja. (Karjalainen 2005; Espoon kaupunki 2003).

Ennen SYKE-projektia luku- ja kirjoitustaidottomille peruskouluiän ylittäneille nuorille ei ollut tarjolla myöskään erityisiä tukimuotoja. Espoon kaupungin (2003) valtionavustushakemuksessa asia ilmaistiin seuraavasti:

Tällä hetkellä Espoon kaupungin maahanmuuttajatyön palveluyksikössä ei ole työntekijää, joka voisi kokonaisvaltaisesti keskittää työnsä maahanmuuttajanuorten kotoutumisen tukemiseen. - - Mikäli nämä nuoret eivät saa erityistukea heidän suomen kielen taitonsa ja luku- ja kirjoitustaitonsa saattavat jäädä kehittymättä sille tasolle, mikä mahdollistaisi heidän pääsynsä toisen asteen opintoihin. Nuorten syrjäytymiskierre on mahdollista katkaista erityisten tukitoimenpiteiden avulla.

SYKE-projektin avulla ehkäistiin nuorten syrjäytymistä kehittämällä heille tukiverkostoja ja kotoutumisen tukipalveluita poikkihallinnollisena eli monialaisena yhteistyönä. Lähes kaikki projektiin osallistuneet nuoret tarvitsivat ja saivat vahvaa psykososiaalista tukea projektin vetäjältä ja jopa psykiatrista hoitoon ohjaamista. (Karjalainen 2005.) Yhdessä nuorten ja projektin eri sidosryhmien kanssa kehitettiin nuorten kotouttamistoimenpiteiden tarjontaa siten, että se entistä enemmän vastasi nuorten tarpeisiin (Espoon kaupunki 2003).

Projektin aikana yhteistyö tiivistyi erityisesti työvoimatoimiston ja työvoiman palvelukeskuksen kanssa. Hallinnon ja käytännön työntekijöiden osaaminen yhdessä poikkihallinnollisen lähestymistavan kanssa täydensivät toisiaan. (Pyy 2005.) Säännöllistä yhteistyötä oli myös Espoon kaupungin koulutoimen NUMA-ryhmän kanssa.

H1: Jo silloin SYKE-projektin aikana NUMA ja SYKE teki niin paljon yhteistyötä, et oli säännölliset palaverit. Ja silloinhan oli tota näit palavereja, et mietittiin kuka oppilas nyt sit siirtyy NUMA-ryhmään.

SYKE-projekti oli paljon esillä mediassa ja sai toukokuussa 2005 Uudenmaan TE-keskuksen myöntämän Kotomaa-Uusimaa -tunnustuksen merkittävästä ja innovatiivisesta kotoutumista edistävästä sekä syrjäytymistä ehkäisevästä työstä (Espoon sosiaali- ja terveyslautakunta 2005).

Syksyllä 2005 Espoon sosiaali- ja terveystoimi ja Espoon sivistystoimi kävivät yhteistyöneuvotteluita. Neuvotteluiden tarkoituksena oli löytää nuorten, peruskouluiän ylittäneiden maahanmuuttajien opetuksen kokonaisvaltainen ja pysyvä ratkaisu. SYKE-

projektin toiminta haluttiin vakinaistaa ja liittää NUMA-ryhmään. Lähtökohtana oli, että sivistystoimi vastaisi opetuksesta ja sosiaali- ja terveystoimi yhdistetyn NUMA-ryhmän ja SYKE-ryhmän opiskelijoiden psykososiaalisesta tuesta ja ohjauksesta. (Espoon sosiaali- ja terveyslautakunta 2005.) Espoon maahanmuuttajapalvelut (entinen maahanmuuttajatyön palveluyksikkö) otti kantaa toiminnan yleistettävyyteen, vaikuttavuuteen ja hyödynnettävyyteen:

Kaikessa nuorten maahanmuuttajien opetuksessa tulisi huomioida psykososiaalisen tuen tarve ja hyödyntää tätä tukea opiskelun ja oppimisen esteiden poistamiseksi. Kun nuoret saavat enemmän henkilökohtaista ohjausta ja tukea keskeytyksiä opiskeluun tulee vähemmän. Useimmat ongelmat ovat ratkaistavissa puhumalla ja moniammatillisella yhteistyöllä. (Espoon maahanmuuttajapalvelut 2006.)

Vuoden 2006 syksyllä SYKE-projektin toiminta yhdistyi NUMA-ryhmän kanssa Espoon suomenkielisen opetuslautakunnan (2005) päätöksellä. Toimintaan liitettiin psykososiaalinen tuki sosiaali- ja terveyslautakunnan päätöksellä. NUMA-ryhmän ensimmäiseksi erityisohjaajaksi palkattiin vakinaiseen työsuhteeseen erityisohjaaja Marketta Karjalainen.

6.2 Nuorten maahanmuuttajien opetusryhmä NUMA

NUMA-ryhmä perustettiin alun perin elokuussa 1998 ja toimi ensimmäisen lukuvuotensa silloisen Tapiolan aikuislukion osana. Vuonna 1999 yksikkö siirtyi Matinkylään ja alkoi toimia silloisen Matinkylän koulun yhteydessä, omissa erillisissä opetustiloissaan. Huomionarvoista perustamisen ajankohdassa oli se, että ensimmäinen laki maahanmuuttajien kotouttamisesta (1999) tuli voimaan vasta seuraavana vuonna. Näin ollen Espoon kaupungin päätöstä perustaa kotoutumista tukeva opetusryhmä pidettiin merkittävänä. Kulttuuriministeri Claes Andersson kävi tutustumassa ryhmän toimintaan ja ilmaisemassa tukensa.

NUMA-ryhmän opetus toteutui toiminnan alkuvuosina kahdessa opetusryhmässä. Alkeisryhmässä opiskelivat vasta maahan tulleet nuoret. Edistyneempien ryhmässä opiskeli pitempään Suomessa olleita nuoria, joista osa ei ollut – yksilöllisistä syiden vuoksi –

pärjännyt esimerkiksi Matinkylän peruskoulun tai muitten peruskoulujen valmistavilla luokilla. NUMA-ryhmä oli jo tuolloin erittäin heterogeeninen, mutta luku- ja kirjoitustaidottomille ei – virallisen linjan mukaan – ollut ryhmässä paikkoja. Todellisuudessa luku- ja kirjoitustaidottomia nuoria otettiin ryhmään toiminnan alkuvuosina, mutta käytäntö osoitti, että resurssit eivät riittäneet luku- ja kirjoitustaidottomien opettamiseen muun opetuksen ohella. NUMA-ryhmään olisi tarvittu erillinen lukutaitoryhmä.

NUMA-ryhmälle opetti suomen kieltä ensimmäisenä lukuvuonna Merja Eklund ja yhteiskunnallisia aineita Marjatta Vainio-Mattila. Opetusta ohjaavaa ja määrittävää opetussuunnitelmaa ei ollut olemassa, ei myöskään oppikirjoja tai muuta oppimateriaalia maahanmuuttajille. Opettajat kehittivät pitkälti omat opetusmateriaalinsa. Yhteistyötä sosiaali- ja terveysalan työntekijöiden kanssa oli, mutta yhteistyö oli ensimmäisenä toimintavuotena satunnaista. Opiskelijoiden sosiaalityöntekijät jalkautuivat toisinaan koululle, ja opettajat pitivät tarvittaessa puhelimitse yhteyttä sosiaalityöntekijöihin. Myös Espoon työvoimatoimiston kanssa käynnistettiin yhteistyö.

H2: Se oli koko ajan niin, et opetin ja hoidin nää kaikki työvoima- ja sosiaali- ja tämmöset asiat. Mä tein niinku sosiaalityötä kaiken tän muun lisäksi.

Syksyn 1999 alussa NUMA-ryhmän suomi toisena kielenä (S2) -opettaja vaihtui. Merja Eklund poistui tehtävästä, ja tilalla aloitti Pirkko Harju-Hiltunen. Toisen toimintavuoden aikana myös opetustarjonta laajentui. Opiskelijat saivat muun muassa tietotekniikan, matematiikan ja oman äidinkielen opetusta Matinkylän peruskoulun opettajilta. Yhteiskunnallisten aineiden opettaja opetti historiaa, biologiaa, maantietoa, yhteiskuntatietoa ja huolehti ryhmän opinto-ohjauksesta. Vuoden 2001 tammikuussa – oppilasmäärän kasvaessa – NUMA-ryhmään tuli toinenkin S2-opettaja, Ilpo Kangas.

NUMA-ryhmää ravisteli toiminnan alkuaikana vakava koulukiusaamistapaus, jossa osallisina olivat NUMA-ryhmän opiskelija ja Matinkylän ammattikoulun suomalaisopiskelijat. Pitkittynyt kiusaaminen johti lopulta tappoon, mikä osaltaan tiivistä opettajien ja sosiaalityöntekijöitten välistä yhteistyötä. NUMA-tiimi ja silloisen Espoon kaupungin Maahanmuuttajatyön yksikön sosiaalityöntekijät (nykyään Espoon maahanmuuttajapalvelut) alkoivat tavata 2–3 kerta lukuvuodessa. Säännölliset palaverit ja muu

yhteistyö oli tervetullutta, sillä NUMA-ryhmän opettajat tekivät ohjaus-, neuvonta- ja tukityötä, joka ei kuulunut heidän työnkuvaansa.

H2: Selitin posteja ja Kelan papereita (oppilaille), täytin läsnäoloseuranta-lomakkeita. Autoin ajanvarauksissa ja ne kerto mulle huoliaan. Kaikki. Soitti kotiinki. - - Kyl mä olin aika loppu suoraan sanoen jossakin vaiheessa.

H3: Sellaisen opiskelijoiden kaiken byrokratian hoitamiseen, ihan niinku kirjeitten lukemiseen ja ymmärtämiseen - - joutui käyttämään paljon aikaa ja hoitamaan niiden kaikkia sosiaali ja muita asioita, koska ne ei vielä itte siihen pystyneet.

H4: Mulle tulee muistikuva, että me istutaan siellä - -, koulu on joo päätynyt. Siellä yks opiskelija on ihan semmosessa, vapisee ja on niinku semmosessa tilassa, itkee. Et ei me edes ymmärretä mikä hänel on. Siis et aina oli aika huonokuntoisiakin. Et siin jos olis se sosiaali... Ja muutenkin must tuntuu, et silloin oli enemmän tällasia tappeluita. Kyl se heijastuu just siihen, et jos ei oo kaikki, tai siis et mitä opettaja voi. Opettajan keinot on aika rajalliset. Et kyl must siin pitää olla semmosta tietotaitoa ja yhteistyötä.

Hallinnollisesti tarkasteltuna NUMA-ryhmä toimi vuoden 1998 syksystä vuoden 2006 syksyyn pelkästään opetusryhmänä ilman kiinteää rakenteellista yhteyttä sosiaali- ja terveystoimeen. Vuosina 2003–2006 ryhmä teki kuitenkin yhteistyötä SYKE-projektin kanssa. Tällöin luotiin perusta sosiaali- ja terveystoimen ja opetustoimen päivittäiselle yhteistyölle. Lopulta syyslukukauden 2006 alussa SYKE-projektin toiminta vakiinnutettiin osaksi NUMA-ryhmää. Näin ryhmään saatiin kaivattu lukutaitoryhmä ja samalla kolmas S2-opettaja, Lenka Itkonen. Lisäksi alkoi kahden hallinnonalan urauurtava yhteistyö: NUMA-tiimissä aloitti opettajien rinnalla työnsä sosiaali- ja terveystoimen erityisohjaaja, Marketta Karjalainen, mikä näkyi heti helpotuksena opettajien työssä.

H2: Et mullehan se oli periaatteessa, kun tehtiin päätös et erityisohjaaja tulee, mulle se oli hirmunen huojennus. Mulla työt niinku puolittu periaatteessa. - - sehän oli ainoa koko Suomes tämmönen sosiaalipuolen ja opetustoimen yhteistyö tää NUMA. Eihän semmost missään muual ollu, et kaks hallinnonala yhdisti voimansa ja teki työtä.

H4: Se oli mun mielestä heti paljon ammattimaisempaa, ammattitaitoisempaa, siis sellasta järkevämpää eikä vaan sellasta, et yritetään niinku kaikk... tai siis et siin oli ihan selkee parannus. Et se oli musta helpotus.

NUMA-ryhmän opetuksen ja sosiaaliohjauksen tavoitteeksi määrittyi edistää nuorten kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan sekä antaa tarvittavat valmiudet jatkokoulutukseen tai työelämään siirtymiseen. NUMA-ryhmässä annetun psykososiaalisen tuen, ohjauksen ja palveluneuvonnan tarkoitus oli ehkäistä syrjäytymistä tarjoamalla yksilöllistä ohjausta ja tukea. Opetustarjonta laajentui entisestään vuosien varrella: liikunnan, tietotekniikan, kuvaamataidon, käsityön ja musiikin tunnit sisällytettiin opiskelijoiden lukujärjestyksiin ja henkilökohtaisiin opinto-ohjelmiin.

Oppilaiksi valittiin ensisijaisesti vasta maahan tulleita sekä luku- ja kirjoitustaidottomia oppivelvollisuusiän ylittäneitä turvapaikanhakija- ja pakolaisnuoria. Yläikäraja NUMA-ryhmän oppilasvalinnoissa oli 25 vuotta. Opiskeluaika määräytyi yksilöllisesti yhdestä kolmeen vuoteen: luku- ja kirjoitustaidottomana aloittavan opiskeluoikeus oli kolme vuotta, muilla kaksi vuotta.

Luku- ja kirjoitustaidottomina aloittavien oppilaitten osuus koko ryhmästä oli vuosien 2006–2012 välillä keskimäärin 25 prosenttia. Koko NUMA-ryhmässä opiskeli maksimissaan 36 oppilasta samaan aikaan. Suomen kielen ja yhteiskunnallisten aineitten opetus toteutui virallisesti kolmessa tasoryhmässä, mutta käytännössä tasoryhmiä oli usein neljä.

NUMA-ryhmä nojasi kaikessa toiminnassaan vahvasti yhteisöllisiin arvoihin. Pidemmälle edenneet oppilaat olivat aloittelijoiden tukena ja mahdollistivat mallioppimisen. NUMA-tiimi kiinnitti erityistä huomiota kaikkien opiskelijoiden ryhmäytymiseen. Jokainen koulupäivä aloitettiin kaikkien neljän tasoryhmän yhteisellä aamunavauksella, jossa olivat läsnä opettajat ja erityisohjaaja tai sosiaaliohjaaja. Aamunavauksessa käytiin läpi läsnäolijat ja kaikki näkivät välittömästi, jos yksi tai useampi oppilaista ei ollut paikalla. Keskinäinen huolenpito näkyi muun muassa siten, että oppilaat saattoivat heti lähettää huolestuneen viestin poissaolevalle tiedustellakseen missä hän on.

Yhteisöllisyys ilmeni myös siten, että aina lukuvuoden alussa tehtiin päiväretki, jonka yhtenä tarkoituksena oli ryhmäyttää uudet ja vanhat oppilaat. Retken suunnittelusta oli vastuussa sosiaali- ja terveystoimen työntekijä. Lukuvuoden mittaan tehtiin myös muita

retkiä ja järjestettiin juhlia, millä pyrittiin muuan muassa vahvistamaan positiivista ryhmädynamiikkaa.

Koulurakennus oli fyysisesti pieni ja suljettu tila, jossa oppilaat viettivät tauot yhdessä valmistuen teetä ja kahvia, syöden, pelaten, keskustellen ja leväten. Nuoret auttoivat toisiaan myös kotitehtävissä ja kokeisiin valmistautumisessa. Erityisohjaajan ja sittemmin sosiaaliohjaajan työhuone oli keskellä pientä koulurakennusta. Ovi oli teoriassa aina avoinna nuorille – oli asia mikä tahansa. Myös opettajainhuoneen ovi oli pääsääntöisesti raollaan. Näin ollen oppilaitten äänet kantautuivat työntekijöitten korviin ja mahdollisiin kiistoihin tai muihin ongelmatilanteisiin kyettiin puuttumaan välittömästi.

Psykososiaalisen tuen tarjoaminen välittömästi haastavien tilanteitten ilmaantuessa edisti oppilaitten hyvinvointia ja mahdollisti sen, että opettajat kykenivät keskittymään omaan työhönsä. Valtaosalla oppilaista oli taustalla traumaattisia kokemuksia joko kotimaassa, mahdollisella pakomatalla tai Suomeen saavuttuaan. Tämä tuli näkyväksi muun muassa arjen opetustilanteissa.

H3: Siinä oli ihan se yksinkertainen asia, että kun joillekin oppilaille tuli joku kestämaton paikka tunnilla, niin oli sitte se jäähy johon saattoi lähettää.

H4: Jos ei ole sitä sosiaaliohjaajaa tai sosiaalipuolta siinä, ni sillohan se vaan sit se oppilas, jos sillä tulee liian paha olo, se reagoi tai näin, niin sit se vaan lähtee kotiin ja jää yksin. Tai mitä sitte käykään. Tulee takas tai ei tuu tai jotain. Et silloin ei oo mitään mahdollisuutta paneutua sen ihmisen kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin, vaan se on silloin vaan se kurssi ja opetus ja sillä hyvä.

Merkittävää NUMA-ryhmän toiminnassa oli myös yhteistyö Espoon työvoimatoimiston kanssa. Oppilaitten kotoutumissuunnitelmia päivitettiin koulussa monialaisella työryhmällä. Työvoimaneuvojat (nykyään TE-vastuuvirkailijat) jalkautuivat koululle tapamaan maahanmuuttajanuoria ja heidän arjessaan aktiivisesti mukana toimineita viranomaisia ja muita yhteistyötahoja. Suunnitelmaa saattoivat olla laatimassa yhdessä nuoren ja TE-neuvojan kanssa myös opinto-ohjaaja, suomen opettaja, sosiaalityöntekijä ja sosiaaliohjaaja tai erityisohjaaja. Näin mahdollistui välitön tiedonvaihto ja nopeammat päätöksentekomenettelyt. Mikä tärkeintä, nuorten kotoutumissuunnitelmat laadittiin huomioiden nuoren tilanne kokonaisvaltaisesti.

NUMA-ryhmän sosiaali- ja terveysalan työntekijän työtehtävissä ehti ryhmän toimintahistorian aikana työskennellä kolme eri henkilöä: erityisohjaaja Marketta Karjalainen, erityisohjaaja Suvi-Tuuli Sallinen sekä sosiaaliohjaaja Anne-Maarit Pullinen. NUMA-ryhmän erityisohjaajien vaihtuessa sekä myöhemmin sosiaaliohjaajan aloittaessa työnsä oli epäselvyyksiä sosiaali- ja terveysalan työntekijän työtehtävistä ja ylipäätään roolista työtiimissä.

H6: Aika suuri vapaushan täs on tavallaan annettu ja vastuukin sosiaaliohjaajalle. - - Ensinnäkin tää persoona saa aika vapaasti muodostaa sen työkuvansa, työskentelee aika lailla yksin ja on sitte se ikään kuin vertaisryhmä, kollegat, kaukana. - - Tos aika lailla venytetään sitä työtä, et siinä on aika lailla lähellä sitä sosiaalityöntekijää, tai siis et todella vaativia työtehtäviä. Semmosta työtä tekee yksin.

H7: Sillon kun mä alotin tossa, niin sitä oli edeltänyt sellanen tilanne, että oli ollu jotenkin epäselkeetä se. Siel oli työntekijöitä vaihtunut, niin et ne oli vaihtunut opettajasta ohjaajaks tai toisin päin, ja sit se oli jotenkin tiedostettu, et ku mä alotin sen työn, ni se oli yks ensimmäisiä asioita, mitä sieltä opettajat sano, että nyt meidän täytyy selvittää, että kuka tekee mitäkin.

Vuosina 2007–2012 NUMA-tiimi työsti erityisesti kuukausittaisissa ryhmätyönohjauksissa tiimin sisäistä työnjakoa ja vastuualueita. Johtopäätöksiä ei kuitenkaan kirjattu mihinkään – lukuun ottamatta työnohjaajan huoneen seinälle teipattua paperia, johon työnohjaaja oli keskusteluitten aikana tehnyt käsin kirjauksia. Myös arjen monialaiset ja -ammattilliset työkäytännöt – esimerkiksi NUMA-tiimin viikkopalaveri esityslistoineen ja muistioineen – olivat vakiintuneet työnohjauksessa tehtyjen rajanvetojen ja strategioitten myötä.

Syksyllä 2012 NUMA-ryhmä liitettiin osaksi Espoon aikuislukiota. Näin ollen työtiimiä ja oppilasryhmää kohtasivat uudet haasteet. NUMA-tiimi koki, että nopea hallinnollinen ja rakenteellinen muutos muutti myös ryhmän luonnetta.

Oppilaille muutos näyttäytyi alussa pääasiallisesti siten, että opetustarjonnasta karsituivat taito- ja taideaineet eikä maksutonta kouluruokailua enää ollut. NUMA-ryhmän kokopäivätoiminta jäi menneisyyteen ja nuorista oppilaista tuli aikuisopiskelijoita. 2–3 vuoden automaattinen opiskeluoikeus vaihtui lukuvuoden mittaiseksi opiskeluoikeudeksi, jota voidaan tarvittaessa tarkastella yksilökohtaisesti. Opiskeluoikeuden rajaaminen

herätti kysymyksiä, sillä luku- ja kirjoitustaidottomana aloittavan on lähes mahdotonta omaksua yhdessä lukuvuodessa aikuislukion perusopetuksessa, ammattikoulujen tutkintoon valmistavissa ryhmissä tai työelämässä vaadittavat taidot.

NUMA-ryhmän toimintavuosien aikana oppilaat ovat edenneet peruskouluopintoihin, ammattikouluopintoihin tai Helsingin Diakoniaopiston tuettuihin ryhmiin. Taitavimmat oppilaat ovat hakeutuneet lukiokoulutukseen. Nivelvaiheen vahva opinto-ohjaus ja NUMA-tiimin monialaiset työkäytännöt ovat varmistaneet, että kukaan oppilas ei ole jäänyt koulujen kesälomien jälkeen ilman jatko-opintopaikkaa.

6.3 Aikuisten perusopetukseen valmistava opetusryhmä AIVA

Nuorten maahanmuuttajien opintopolut -hankkeen (ks. 25–26) myötä NUMA-ryhmä siirtyi Matinkylän koulun alaisuudesta osaksi Espoon aikuislukiota syksyllä 2012 ja sai nimekseen AIVA-ryhmä (aikuisten perusopetukseen valmistava opetus). Siirron yhteydessä opinnäytetyön tekijä aloitti sijaisuutensa AIVA-ryhmän sosiaalihojaajana.

NUMA-ryhmän oppilasvalintakriteerien tilalle laadittiin uudet opiskelijavalintaa ohjaavat periaatteet. Opiskelijavalinnoissa noudatetaan vuonna 2012 vahvistettuja Espoon aikuislukion nuorten maahanmuuttajien koulutuksen opiskelijavalinnan periaatteita. Etusijalle asetetaan alle 25-vuotiaat, oppivelvollisuusiän ylittäneet hakijat nuorimmasta lähtien. Yläikärajaa ei kuitenkaan ole, eikä kriteereissä enää mainita, että valinnoissa asetettaisiin etusijalle vasta maahan tulleet nuoret. Näin ollen osa opiskelijoiksi valitusta on ollut maassa pitkiäkin aikoja. Ryhmässä on hiljattain opiskellut myös Suomen kansalainen.

AIVA-tiimi (opettajat ja sosiaalihojaaja) on nähnyt muutokset osittain siten, että nuorten maahanmuuttajien yhteisöllisen koulutus- ja ohjausryhmän perusta ja toiminnan luonne on muuttunut ratkaisevasti. Ennen syksyä 2012 tiimille painotettiin, että NUMA-ryhmä siirtyisi sellaisenaan osaksi Espoon aikuislukiota. Alkuperäinen ajatus yhteisöllisestä, kotouttavasta ja syrjäytymistä ehkäisevästä kokopäivätoiminnasta vasta maahan tulleille

nuorille näyttää kuitenkin unohtuneen hallinnollisen päätöksenteon ja rakenteellisten muutosten yhteydessä.

H4: Espoossa tätä ryhmää on niinku ylistetty, että tää on ollu ihan tosi hieno juttu

H6: Ja maanlaajuisestikin on ollu.

H4: ja siltikin sitä vähä vähältä puretaan.

H6: Se on tavallaan olemassa, kun nyt se on kirjotettu näin oppaaseen, niin sehän on jotenkin dokumentoitu, että sitä ei voi vaan lakasta, että ei oo ollu näin. Että se ei oo vaan muistikuvia ja puheita.

H4: Se on tosi mahtava juttu, mut siis vaan tää, että se harmittaa.

AIVA-tiimi ei saa enää ryhmätyönohjausta, jolla on ollut merkittävä tehtävä työtiimin sisäisen dynamiikan, työtehtävien rajaamisen ja työssä jaksamisen kannalta. Opettajilla on oma työnohjauksensa, ja sosiaali-ohjaaja osallistuu toisaalla työnohjaukseen.

H4: Nyt sitä (työnohjausta) on vähennetty ja siinä ei ole enää sosiaalitoimi saanut olla mukana.

H6: Sosiaali-ohjaajalla on nyt oma työnohjaus sieltä maahanmuuttajapalveluitten kautta.

H4: Mä ainakin olin ihan, että saman tien voidaan sitten purkaa... tai siis se on tosi iso juttu, että se ei ole enää se työtiimi. Se on opettajat erikseen ja sosiaalipuoli erikseen, et puretaan sitä hyvää mitä on rakennettu.

H8: Meillä on kuitenkin työ, joka liittyy meidät joka päivä.

H6: Nyt ollaan niinku opettajat siellä. Nyt jää se peili...

Nykyisen AIVA-tiimin työ on kuitenkin edelleen monialaista ja -ammattillista yhteistyötä. Tiimissä työskentelee kolme Espoon suomenkielisen opetustoimen S2-opettajaa sekä yhteiskunnallisten aineitten opettaja, joka vastaa myös opinto-ohjauksesta. Opettajien rinnalla työskentelee Espoon sosiaali- ja terveystoimen alaisuudessa sosiaali-ohjaaja. AIVA-tiimi kiinnittää edelleen erityistä huomiota kaikkien opiskelijoiden ryhmäytymiseen.

Opiskelijaksi AIVA-ryhmään voi hakea kolmesti lukuvuodessa. Uusia opiskelijoita otetaan lukuvuoden ensimmäiselle, kolmannelle ja viidennelle jaksolle. Tieto koulutuksesta välittyy opiskelijoille pääsääntöisesti Espoon maahanmuuttajapalveluiden sosiaalityöntekijöitten tai Uudenmaan TE-toimiston virkailijoiden kautta. AIVA-ryhmän opetus toteutuu neljässä eri tasoryhmässä, joihin opiskelijat sijoitetaan lähtötason arvioinnin perusteella. Arvioinnissa selvitetään muun muassa opiskelijan suomen kielen suullista

taitoa, kirjainten tunnistamista ja lukemista, hienomotoriikan hallintaa, tekstin jäljentämistä, sanelusta kirjoittamista sekä numeerisia taitoja. (Espoon aikuislukio 2012b, 4.) Lukuvuosi jakautuu viiteen jaksoon, joiden päätteeksi opiskelijoiden edistymistä ja taitotasoa arvioidaan. Opiskelijoiden siirtymiset ryhmästä toiseen tapahtuvat joustavasti uuden jakson alkaessa.

AIVA-ryhmän tavoitteena on edistää suomen kielen taitoa, opiskelijan tasapainoista kehitystä, kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan ja antaa tarvittavat valmiudet jatko-opintoihin. Tavoitteena on edelleen, että opiskelija saavuttaa sellaiset kielelliset valmiudet ja elämänhallintataidot, että hän selviytyy arkielämästä itsenäisesti suomalaisessa yhteiskunnassa. Opiskelijoiden syrjäytymistä pyritään ennaltaehkäisemään psykososiaalisen tuen avulla. Opiskelijoita ohjataan myös yhteisöllisyyteen ja yhteisvastuuseen sekä vahvistetaan opiskelijan taitoja toimia monikulttuurisessa yhteiskunnassa. (Espoon aikuislukio 2012b, 5.)

AIVA-ryhmän yhteistyötahoja ovat olleet muun muassa Espoon mielenterveysyhdistys ry., Kansalaisfoorumi, Espoon seurakuntayhtymä, Espoon järjestöjen yhteisö ja Lyömätön Linja ry. Tällä hetkellä yhteistyötahoja ovat muun muassa Suomen Mielenterveysseuran SOS-kriisikeskus, Espoon liikuntapalvelut sekä KULO – Kulttuurilla osalliseksi -hanke. AIVA-ryhmän sosiaalihojaaja järjestää yhteistyössä järjestötoimijoiden kanssa opiskelijoille lukujärjestykseen sisällytettävää ryhmätoimintaa sekä koulun ulkopuolista harrastustoimintaa. Ryhmätoiminnoilla pyritään erityisesti edistämään opiskelijoitten kokonaisvaltaista hyvinvointia ja tarjoamaan vaihtoehto arkipäivien viettämiselle kotona aamupäivän koulutuntien jälkeen.

AIVA-ryhmän yhteistyö Uudenmaan TE-toimiston Leppävaaran toimipisteen kanssa hakee muotoaan työ- ja elinkeinotoimistojen organisaatiomuutoksen jäljiltä. Yhteistyö kuitenkin jatkuu ja parhaimmillaan mahdollistaa varhaisen puuttumisen syrjäytymisketjuun.

Lähitulevaisuudessa AIVA-ryhmä kohtaa jälleen muutoksen, kun Espoon aikuislukio yhdistyy osaksi Espoon seudun koulutuskuntayhtymä Omniaa. Tällä hetkellä tiedossa ei ole, mitä muutos käytännössä merkitsee AIVA-ryhmän arjen kannalta. AIVA-tiimin

erityisenä huolena on ryhmän yhteisöllisten arvojen ja vakiintuneitten toimintatapojen mahdollinen purkaminen tai katoaminen.

H3: Kun tää on ollut nuorten koulu, johon on tullut hiljattain maahan tulleita nuoria, niin mikä on sellaisen nuoren tilanne, joka on joutunut aivan outoon ympäristöön, ja ehkä yhteydet kotimaahan saattaa olla poikki ja hyvin sellainen epämääräinen tilanne. Se tarvitsee turvallisen paikan. Ei oo tärkeää, että se on upea iso koulu, jossa on 4000 opiskelijaa, vaan se että siellä on tuttuja ihmisiä ja turvallinen ympäristö. Useinhan se menee niin, että kun opiskelija huomaa, että täällä pääsee kiinni rutiineihin – että on tietyt rutiinit joiden mukaan toimitaan, on samat ihmiset täällä, että elämä nyt jatkuu päivästä ja kuukaudesta toiseen samanlaisena –, niin sitten monet alkaa oirehtia niitä menneitä asioita ja traumojaan. Tässä pienenä yhteisössä on mahdollista toimia sillä lailla. Että ne täytyy käydä läpi ne omat asiat, ja sitten myöhemmin vapautuu voimia opiskeluun. Ja sitten toisaalta kun kaikki on samassa tilanteessa, niin nuori voi peilata itseään toisiin opiskelukavereihin, tehdä ja löytää erilaisia ratkaisuja. Jokainen voi miettiä mikä on se oma suunta mihin lähtee. Ja täällä on tuttuja aikuisia, mikä sekin on nuorelle tärkeää. Täältä on voinut hakea jotain kuinka olla tässä maassa ihmisenä ja minkälaisia ihmisiä täällä on, että se yhteys säilyy. Kontaktit säilyy pitemmän aikaa, ne ei oo vaan lyhtyaikaisia virkamieskontakteja, vaan ne on ihan inhimillisiä ihmissuhteita.

H8: Tämä on ollut turvallinen paikka monesta näkökulmasta, sekä opetuksen näkökulmasta että sosiaalisen elämän näkökulmasta. Muistatteko sitä opiskelijaa, jolla ei ollut asuntoa, ja ainoa asia oli se, että aamulla voi tulla tänne, vaikka hän ei tiennyt mihin hän menee nukkumaan illalla. Ainoa varma asia oli se, että koulu alkaa 8.30 ja silloin voi olla tässä turvassa ja muiden kanssa.

H3: Täällä työntekijät on tiimi, jolla on myös aikaa ja mahdollisuus keskenään puhua kaikesta.

H4: Kai sen opiskelijatkin vaistoaa, että noillakin on jokin suhde, eikä ne oo vaan jotain jotka käy vetämässä kurssia ja sitte menee takas johonkin. Myös työntekijät on oma yhteisönsä. Ja se heijastuu siihen, että siin on vähän niinku perhe, tai siin mieles yhteisöllistä.

7 PSYKOSOSIAALINEN TUKI JA MONIKULTTUURINEN OHJAUS- JA NEUVONTATYÖ AIVA-RYHMÄSSÄ

Opinnäytetyöni toisena tavoitteena oli laatia keräämäni ja dokumentoimaani aineistoon pohjautuva opas, jossa esiteltäisiin 1) sosiaali- ja terveystoimen alaisuudessa toimivan sosiaaliohjaajan keskeiset työtehtävät ja työn teoriaperusta sekä 2) kyseinen monikulttuurinen toimintaympäristö ja siinä kehitettyjä monialaisia ja vakiintuneita työkäytäntöjä. Tässä luvussa esittelen erittäin tiivistetysti lopputuotteena valmistuvaa opasta.

Oppaassa yhdistyvät teoreettinen tieto, asiantuntijahaastatteluista noussut kokemustieto, AIVA-tiimin ja entisen NUMA-tiimin hiljainen tieto sekä tekijän oppimispäiväkirjaan perustuvat konkreettiset kuvaukset kouluympäristössä toimivan sosiaaliohjaajan työtehtävistä ja hyvistä käytännöistä. Valmis opas tulee olemaan noin 80-sivuinen kokonaisuus, joka sisältää tekstin ohella runsaasti graafisia kuvioita ja liitteitä. Opas on saatavilla sähköisenä versiona sekä painattamanani omakustanteena joulukuussa 2014.

Opas jakautuu seitsemään päälukuun, jotka ovat 1) johdanto, 2) AIVA-ryhmän toimintaympäristö, 3) sosiaaliohjaajan työn teoriaperusta, 4) sosiaaliohjaajan työtehtävät, 5) monialaisia hyviä käytäntöjä, 6) muita hyviä käytäntöjä sekä 7) vuorovaikutus ja asiakastyön dokumentointi – ohjeita. Lukujen keskeisimmät asiasisällöt esitän taulukossa 6.

TAULUKKO 6. Oppaan asiasisällöt tiivistetysti

PÄÄLUKU	ALALUKU/ASIASISÄLTÖ
1 JOHDANTO	<ul style="list-style-type: none"> • sisältö, tarkoitus ja tavoitteet • kenelle opas on tarkoitettu
2 TOIMINTAYMPÄRISTÖ	AIVA-ryhmän esittely <ul style="list-style-type: none"> • tiimi ja taustaorganisaatiot • maahanmuuttajaopiskelijat • toiminta ja toimintaa ohjaavat periaatteet • yhteistyötahoja
3 SOSIAALIOHJAAJAN TYÖN TEORIAPERUSTA	<ul style="list-style-type: none"> • psykososiaalinen orientaatio ja monikulttuurisen ohjauksen teoria <ul style="list-style-type: none"> → kotoutumisen edistäminen → syrjäytymisen ehkäisy
<i>Taulukko jatkuu seuraavalla sivulla</i>	

<p>4 SOSIAALIOHJAAJAN TYÖTEHTÄVÄT</p>	<p>psykososiaalinen tuki</p> <ul style="list-style-type: none"> • haastattelut • jatkuva läsnäolo ja huomioiminen • pyrkimys hyvään vuorovaikutukseen • luottamuksellisen ilmapiirin luominen • voimauttaminen (empowerment) • asianajajuus (advocacy) • jalkautuva työ • verkostoituva työote • yksilö- ja pienryhmätapaamiset; • elämänhallinnalliset keskustelut <p>monikulttuurinen ohjaus- ja neuvontatyö</p> <ul style="list-style-type: none"> • yksilö- ja ryhmäohjaus • neuvonta ja palveluneuvonta • jalkautuva työ <p>tiimityö opettajien kanssa</p> <p>verkostoituminen, osallistuminen kokouksiin ja monialaisiin työryhmiin</p>
<p>5 MONIALAISIA HYVIÄ KÄYTÄNTÖJÄ</p>	<ul style="list-style-type: none"> • opiskelijavalinta • ryhmäkohtaisten ja yksilöllisten lukujärjestysten laatiminen • yhteinen päivän aloitus • opiskelijan alkuhaastattelu • ”TE-päivät”: kotoutumissuunnitelman laatiminen ja tarkastaminen • AIVA-tiimin viikkopalaveri • esimiespalaveri • sosiaaliohjaaja–sosiaalityöntekijät -palaveri • opiskelijoiden vuosihaastattelut • lukujärjestykseen sisällytettävä ryhmätoiminta • YTY-työskentely
<p>6 MUITA HYVIÄ KÄYTÄNTÖJÄ</p>	<ul style="list-style-type: none"> • yksilökeskustelut ja -ohjaus • AIVA-ryhmän sopimusperustaiset säännöt • läsnäoloseuranta • retket ja juhlat • ”oma opettaja” -käytäntö • palautekeskustelu • saatekirjeet ja muut dokumentit
<p>7 VUOROVAIKUTUS JA ASIAKASTYÖN DOKUMENTOINTI – OHJEITA</p>	<ul style="list-style-type: none"> • selkosuomi • tulkkityöskentely • ryhmätyönohjaus ja yksilömentorointi • asiakastietojen kirjaaminen ja käyttö
<p>LÄHTEET</p>	
<p>LIITTEET</p>	

Työskentelyprosessini kuvauksessa (5.4 Raportin ja oppaan kirjoittaminen ja valmiin kehittämistyön julkistaminen) olen perustellut, miksi lopullinen versio oppaasta tulee olemaan saatavilla vasta joulukuussa 2014: Teen lopullisen kirjoitus- ja editointityön erittäin huolellisesti, koska opas on tarkoitettu työelämän käyttöön. Kiinnitän huomiota muun muassa siihen, että oppaan sisältämät hyvien käytäntöjen kuvaukset ja mallinnukset ovat kieli- ja uskoasultaan niin selkeitä, että käytännöt ovat tarvittaessa siirrettävissä ja sovellettavissa muissakin työympäristöissä kuin AIVA-ryhmässä.

Opinnäytetyöni sisältää oppaan sisällysluettelon, pääluvut 1–5 liitteineen sekä alaluvun 6.1 (LIITE3). Olen halunnut liittää juuri nämä luvut kehittämistyöni raporttiin, koska ne perustuvat opinnäytetyöprosessin aikana keräämääni kirjalliseen aineistoon, toteuttamiini asiantuntijahaastatteluihin sekä pitämääni oppimispäiväkirjaan, joissa korostuu sosiaalialan näkökulma. Sen sijaan valtaosa lukujen 6–7 kuvauksista ei perustu lähtökohtaisesti sosiaalialan näkökulmaan. Nämäkin luvut ovat kuitenkin olennainen osa oppaan lopullista kokonaisuutta.

8 ARVIOINTI JA POHDINTA

Opinnäytetyön itsearviointi on osa opinnäytetyö- ja oppimisprosessia. Kaikkiin kehittämisprosessini vaiheisiin on sisällytetty oman toimintani arviointi, pohdinta ja sitoutuminen ammattietiikkaan. Tässä luvussa esittelen, miten olen arvioinut kehittämisprosessiani ja valmista kehittämistyötäni, joka koostuu opinnäytetyöraportista sekä laatimastani oppaasta. Arvioin ja pohdin myös kehittämistyöni hyödyllisyyttä ja sovellettavuutta, mahdollisia jatkotutkimusaiheita sekä ammatillista kehittymistäni. Lopuksi esitän kannanoton koskien AIVA-ryhmän toimintaa sekä toimintaa ohjaavia periaatteita.

8.1 Kehittämisprosessin ja lopullisen kehittämistyön arviointi

Valitsin opinnäytetyössäni kehittämispainotteisen lähestymistavan, koska koin sen tarjoavan eniten hyötyä työelämän yhteistyötaholle sekä mahdollisesti myös kunnille, joissa ollaan luomassa kotoutumista edistävää koulutus- ja ohjausmallia oppivelvollisuusiän ylittäneille maahanmuuttajanuorille. Kehittämispainotteinen työni sisälsi myös tutkimuksellisen osuuden, joka oli välttämätön lopullisen kehittämistyöni luotettavuuden kannalta.

Opinnäytetyössäni välittyvät sosiaalialan työssä tärkeinä pitämäni arvot, joita ovat asiakaslähtöisyys, yhteisöllisyys, yhteiskunnallinen oikeudenmukaisuus sekä luotettavuus. Työssä korostuu myös monialainen yhteistyö ja oman työn kehittäminen osana ammattieettistä toimintaa. Kehittämäni opas auttaa sosiaalialan – tarvittaessa myös opetus- ja terveysalan – ammattilaisia monialaisen yhteistyön käytännön organisoimisessa, työtehtävien selkiyttämisessä ja ennen kaikkea maahanmuuttajanuorten kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin edistämiseksi. Myös TE-asiantuntijat ja -virkailijat voivat hyödyntää oppaan kuvaamaa käytäntöä kotoutumissuunnitelmien päivittämisestä monialaisessa yhteistyössä.

Työni aihe on ajankohtainen. Nuorten syrjäytyminen ja kotoutumisen edistäminen ovat merkittäviä haasteita nyky-Suomessa. Yhteiskunnallisen kehityksen kannalta on tärkeää

kehittää ja tehdä näkyväksi toimintamalleja, joilla voidaan ennaltaehkäistä nuorten syrjäytymistä tai suoranaista syrjäyttämistä. Tämän lisäksi eri hallinnonalojen työntekijöiden sekä julkisen ja kolmannen sektorin työntekijöiden yhteistyön sujuvuus ja tiedon siirron helpottaminen ovat haasteita, joihin pyrin kehittämistyössäni vastaamaan esittelemällä Espoossa kehitettyjä hyviä käytäntöjä.

Kehittämistyössä tarvitsemani teoreettisen ja tutkimuksellisen tiedon etsiminen vaati aikaa, aineiston käyttökelpoisuuden kriittistä arviointia ja valmiutta hankkia tietoa asiantuntijahaastatteluiden avulla. Työssäni olen käyttänyt laajaa ja monipuolista lähdeaineistoa. Työni teoreettinen viitekehys on huolella valittu ja kuvaan työskentelyprosessini menetelmiä ja valintoja perustellusti.

Palautetta keräsin työelämän yhteistyötahoilta suunnitelmallisesti koko kehittämisprosessini ajan. Ideoin ja suunnittelin kehittämistyötäni yhdessä Espoon maahanmuuttajapalveluiden maahanmuuttajatyön koordinaattorin, AIVA-ryhmän opettajien sekä AIVA-ryhmän vakituiseen sosiaaliohjaajan toimeen palkatun työntekijän kanssa. Lähetin eri vaiheissa valmiina olevaa aineistoa edellä mainittujen henkilöiden luettavaksi ja kehitin työtäni saamani palautteen pohjalta. Prosessin alusta lähtien kehittämistyöni aiheita ja tavoitteita pidettiin tärkeinä. Erityisen arvokkaana ja merkityksellisenä nähtiin monialaisten hyvien käytäntöjen dokumentoiminen ja levittäminen.

Ryhmähaastatteluissa syksyllä 2014 kävimme läpi kehittämistyöni lopputuotteena valmistuvan oppaan sisältöä kohta kohdalta. Pyysin molemmilta ryhmiltä palautetta: mitä hyvää oppaan alustavissa asiasisällöissä oli, ja vastaavasti mitä oppaasta olisi voinut jättää kokonaan pois. Varsinaista kritiikkiä en ryhmähaastatteluissa saanut, joten oppaan sisällysluettelo pysyi samana prosessin alusta loppuun lukuun ottamatta muutamaa lisäystä, joita opettajat ehdottivat.

Espoon maahanmuuttajapalveluiden ryhmähaastattelussa maahanmuuttajatyön koordinaattori piti työtäni hienona ja hyvin jäsennehtynä. Hänen mukaansa olin todella paneutunut kehittämistyöhön, mikä näkyi paitsi valituissa haastatteluteemoissa myös oppaan asiasisällöissä ja yksityiskohtaisuudessa. AIVA-ryhmän sosiaaliohjaaja piti oppaan laajuutta positiivisena yllätyksenä.

AIVA-ryhmän opettajien ryhmähaastattelussa sain kiitosta oppaan alustavan sisällön kattavuudesta sekä kehittämistyöni ensimmäisen tavoitteen toteuttamisesta eli monialaisen toimintamallin kehitysvaiheitten dokumentoinnista. Opettajat pitivät merkittävänä muun muassa sitä, että NUMA-ryhmän toimintamalli ja toimintaa ohjanneet periaatteet ennen Espoon aikuislukioon siirtymistä dokumentointiin ensimmäistä kertaa. Opettajat toivoivat, että dokumentoinnin myötä *vasta maahan tulleitten nuorten* syrjäytymisen ehkäisemiseksi ja kotoutumisen edistämiseksi luotua toimintamallia ei voitaisi lakaistamaton alle ja unohtaa.

Kehittämisprosessissani haasteellista oli läheinen suhteeni niin työn aiheeseen kuin asi-
antuntijoihinkin, joita haastattelin. Kaikki haastateltavat olivat minulle entuudestaan tuttuja, sillä olin työskennellyt heidän rinnallaan useaan otteeseen aikavälillä 2008–2013. Tämän vuoksi valmistauduin haastatteluihin erityisen huolellisesti. Oli näkökulma mikä hyvänsä, aina on pohdittava sitä, miten haastattelijan kysymykset ovat ohjanneet tai johdatelleet haasteltavan vastauksia (Tiittula & Ruusuvuori 2005, 10). Haastatteluitten aikana pyrin olemaan johdattelematta haastateltavia työkokemukseeni perustuvien ennakkokäsityksien pohjalta. Haastattelut sujuivat lopulta hyvin. Jako kahden eri hallinnonalan työntekijöiden erillisiin ryhmähaastatteluihin mahdollisti sen, että sain aineistoa, jossa yhteistyötahojen eriävätkin näkökulmat täydensivät toisiaan.

Läheinen suhde työni aiheeseen oli myös siten haastavaa, että raporttia työstäessäni jouduin pitämään useita taukoja, jotta kykenin lukemaan tekstiäni kriittisesti. Dokumentoidessani monialaisen toimintamallin kehitysvaiheita (luku 6) pohdin, kykenisinkö laatimaan johdonmukaisesti etenevän kuvauksen, josta ei puuttuisi olennaista tietoa. Pohdin myös kuvauksen luotettavuutta ja halusin varmistua siitä, että kuvaus ei sisältäisi henkilökohtaisia mielipiteitäni tai tulkintojani. Edellä mainituista syistä lähetin kuvauksen arvioitavaksi Espoon maahanmuuttajatyön koordinaattorille ja AIVA-ryhmän opettajille, jotka olivat työskennelleet niin NUMA- kuin AIVA-ryhmässäkin 2000-luvun alusta lähtien.

Tutkimus- ja kehittämistöissä mukana olevilla henkilöillä on halutessaan oikeus lukea antamiensa tietojen pohjalta tehtyjä omaa asiaansa käsitteleviä tekstejä sekä kommentoida ja arvioida niitä (Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010, 13). Palaute monialaisen

toimintamallin kehitysvaiheitten dokumentoinnista (luku 6) oli positiivista. Maahanmuuttajatyön koordinaattori piti kyseistä työn osiota hienona. Hänen mukaansa olin kirjoittanut sujuvasti ja hallinnut asiasisällöt. Osa tiedoista oli koordinaattorillekin uutta. Asiavirheitä ei hänen mukaansa kuvauksessa ollut. AIVA-ryhmän opettajat ja entisen NUMA-ryhmän pitkäaikainen opettaja pitivät dokumentointiani yleisvaikutelmaltaan miellyttävänä, asiallisena ja jopa tunnetasolla koskettavana. Opettajien yksityiskohtaisen palautteen ja tarkennettujen muistikuvien pohjalta sain myös muokattua kuvaustani entistä objektiivisemmaksi ja kattavammaksi.

Haasteena kehittämisprosessissani oli myös aiheen rajaaminen. Koin kehittämistyön aiheen niin mielenkiintoiseksi ja keräämäni aineiston niin monipuoliseksi ja laajaksi, että olisin voinut toteuttaa usean erillisen opinnäytetyön. Olisin halunnut sisällyttää työhöni muun muassa entisten NUMA-ryhmän oppilaitten haastatteluita, jotta maahanmuuttajanuorten oma ääni olisi näkynyt työssäni vahvemmin. Päädyin kuitenkin rajamaan nämä haastattelut työstäni pois.

Kehittämisprosessini pitkän kaaren 2012–2014 koin lopulta vahvuutena. Sain tarvitsemaani etäisyyttä aiheeseen kesän 2013 jälkeen, kun sijaisuuteni AIVA-ryhmän sosiaaliohjaajana oli päättynyt. Niin raportti kuin lopullinen opaskin saivat rauhassa muotoutua ajatuksissani. Etäisyys mahdollisti kriittisemmän ja objektiivisemmän työskentelytyönteon prosessini viimeisenä vuotena. Oppaan lopullisessa kirjoitustyössä läheinen suhteeni työn aiheeseen näyttäytyi lopulta vahvuutena, ei enää haasteena.

8.2 Oppaan hyödyllisyys ja sovellettavuus

Kehittämäni oppaan lähtökohtana on maahanmuuttajanuorten kotoutumisen edistäminen ja syrjäytymisen ennaltaehkäisy. Opas on laadittu ensisijaisesti sosiaalialan ammattilaisen, sosiaaliohjaajan tai erityisohjaajan, työvälineeksi. AIVA-ryhmän sosiaaliohjaajan työnkuva kouluympäristössä keskeisine työtehtävineen on kuvattu oppaassa yksityiskohtaisesti. Myös työn teoriaperusta on esitelty ja ammattikäytäntöjen yhteys teoreettiseen viitekehykseen on nähtävissä työtehtävien yksityiskohtaisissa kuvauksissa.

Oppaasta hyötyvät myös muut ammattilaiset ja viranomaiset, jotka työskentelevät joko yhteistyössä Espoon AIVA-ryhmän sosiaaliohjaajan kanssa tai ylipäätään oppivelvollisuusiän ylittäneiden vasta maahan tulleitten nuorten parissa. Oppaassa esitellään monialainen toimintamalli, joka on yksi vaihtoehto suunniteltaessa tulevaisuudessa valtakunnallista koulutusmallia myöhään maahan saapuneille nuorille. Tämän lisäksi oppaassa esitellään joukko monialaisia hyviä käytäntöjä.

Monialaisten hyvien käytäntöjen mallintamisessa ja kuvauksissa on kiinnitetty huomiota käytäntöjen siirrettävyyteen, käytettävyyteen ja levitettävyyteen. Kuvaukset on pyritty kirjoittamaan mahdollisimman ymmärrettävään muotoon. Oppaan kieliasusta on karstittu muun muassa liiallista sosiaalialan ammattisanastoa, jotta opas olisi helppolukuisen riippumatta lukijan koulutustaustasta tai ammattialasta. Käytetty sosiaalialan ammattisanasto on määritelty selkeästi.

Opasta laadittaessa on myös pohdittu NUMA- ja AIVA-ryhmän kokemien sekä tulevaisuudessa tapahtuvien organisaatiomuutosten vaikutusta kuvattujen hyvien käytäntöjen sovellettavuuteen. Tiettyjen käytäntöjen kohdalla päädyin – yhdessä haastattelemieni asiantuntijoiden kanssa – siihen, että oppaassa kuvaillaan millainen käytäntö on parhaimmillaan vuosien varrella ollut, vaikka sitä ei täysin sellaisenaan enää sovellettaisi. Perusteluna tälle oli se, että tieto kehitetyistä käytännöistä haluttiin säilyttää, jotta mahdollisesti tulevaisuudessa käytäntöihin voitaisiin palata ja niitä voitaisiin levittää.

Oppaan kehittämisellä olen myös halunnut tehdä maahanmuuttajatyötä tunnetummaksi, käytännön toimintaa läpinäkyvämmäksi sekä työkäytäntöjen soveltamista helpommaksi työntekijöiden mahdollisesti vaihtuessa AIVA-tiimissä.

8.3 Ammatillinen kehittyminen

Opinnäytetyössäni olen tarvinnut integroitua näkemystä, jossa yhdistyy työtehtävissäni minulle ja edeltäjilleni kertynyt hiljainen tieto, AIVA-tiimin opettajille ja yhteistyötaidoille kertynyt hiljainen tieto, tuotekehittelyn käytännöllinen tavoitteellisuus sekä tiedeellisen ajattelun kriittisyys ja systemaattisuus. Opinnäytetyön tekeminen on näin ollen

ollut merkittävä johdatus teoreettis-analyyttisen ajatteluni kehittymiseen, mistä hyödyn jatkaessani opintojani Helsingin yliopiston sosiaalityön maisteriohjelmassa.

Opinnäytetyöprosessi kokonaisuudessaan on ollut erittäin mielenkiintoinen ja opettavainen. Koska kehittämistyön aihe oli itselleni läheinen, sain mahdollisuuden reflektoida menneitä työskentelytapojani ja ylipäättään ammatillisuuteni ilmenemismuotoja niin opetus- kuin sosiaalialankin työtehtävissäni NUMA- ja AIVA-ryhmässä.

Tekisin tiettyjä asioita nyt eri tavalla – nähdäkseni paremmin –, jos jatkaisin työtäni AIVA-ryhmän sosiaali-ohjaajana. Kiinnittäisin esimerkiksi enemmän huomiota luku- ja kirjoitustaidottomien nuorten psykososiaalisten tukitarpeitten kartoittamiseen. Pehdyttyäni kansainvälisiin tutkimuksiin koskien psykososiaalista orientaatiota ymmärrän myös, että länsimainen ajatteluni on ohjannut käsitystäni siitä, mitä psykososiaalinen hyvinvointi ylipäättään merkitsee kullekin. Jatkossa osaan huomioida paremmin kulttuurieroista nousevia tulkintaeroja.

Ammatillinen itsetuntoni ja ammatti-identiteettini ovat vahvistuneet. Uskallan nyt nojata karttuneeseen tietotaitooni koskien AIVA-ryhmän sosiaali-ohjaajan työn teoriaperustaa. En enää arkaile sanoa ääneen, että terapeuttisuus on keskeinen osa psykososiaalista tukityötä – terapiatyö luonnollisestikaan ei. Oman ammattitaidon ja työtehtävien rajat tulee aina tunnistaa.

Ammatillista kehittymistä edelleen tarkastellessani olen löytänyt itsestäni uuden puolen. Kehittämisprosessini päätteeksi tunnistan itsessäni kutsumuksen tutkimustyöhön. Maahanmuuttajiin ja kotoutumiseen liittyvät sosiaalipoliittiset, sosiaali- ja kulttuuriantropologiset sekä sosiaalipsykologiset kysymykset kiinnostavat minua nyt entistä enemmän.

8.4 Kehittämisprosessista nousseita tutkimusaiheita ja kannanotto

Työskentelyprosessissani jouduin rajaamaan NUMA- ja AIVA-ryhmässä opiskelleiden maahanmuuttajanuorten haastattelut pois, jotta työni ei olisi muodostunut liian laajaksi. Näen tämän nyt positiivisena asiana. Sosiaalityön maisteritutkintoa ja muita mahdollisia

jatko-opintoja suorittaessani voin tarttua opinnäytetyöprosessistani nousseisiin jatkokutkimusaiheisiin (TAULUKKO 7).

TAULUKKO 7. Opinnäytetyöprosessista nousseita jatkokutkimusaiheita

VAIHTOEHTOISIA JATKOTUTKIMUSAIHEITA
1. laadullinen tai määrällinen tutkimus NUMA-ryhmässä opiskelleiden nuorten kotoutumisesta
2. laadullinen tutkimus NUMA-ryhmässä ja AIVA-ryhmässä opiskelleiden kokemuksista liittyen psykososiaalisen tukeen kouluympäristössä
3. pitkittäistutkimus AIVA-ryhmässä opiskelevien/opiskelleiden kotoutumisesta verrattuna kohderyhmään, jolle ei tarjota/ole tarjottu kotoutumisvaiheen opetusta, ohjausta ja psykososiaalista tukea yhden luukun periaatteella

Kehittämispöytäkirjani päätteeksi olen tullut siihen tulokseen, että SYKE-projektin ja NUMA-ryhmän alkuperäisen toiminta-ajatuksen ja toimintaa ohjanneiden periaatteitten unohtuminen organisaatiomuutosten myötä on monella tapaa huolestuttavaa. Tämän vuoksi haluan lopuksi esittää kannanoton koskien 1) AIVA-ryhmän opiskelijavalinnan periaatteita, 2) psykososiaalisen tukityön säilymistä AIVA-ryhmän sosiaaliohjaajan keskeisimpänä työtehtävänä sekä 3) monialaisen yhteistyön ylläpitämistä ja kehittämistä.

AIVA-ryhmän opiskelijavalinnan periaatteissa ei enää aseteta etusijalle vasta maahan tulleita nuoria. Vuonna 2012 laadittuja opiskelijavalinnan periaatteita tulisi tarkistaa ja niissä tulisi ottaa huomioon hakijoitten maahantuloikä ja -aika. Kehittämistyöni kaikissa asiantuntijahaastatteluisissa nousi esille kollektiivinen huoli koskien vasta maahan tulleitten nuorten kotoutumisen edistämistä ja syrjäytymisen ehkäisyä. Kansainvälisten ja kotimaisten tutkimuksien perusteella myöhään maahan tulleilla nuorilla on muihin verrattuna moninkertainen riski jäädä koulutuksen ja työelämän ulkopuolelle.

Syrjäytymisen ehkäisyssä on tutkimustiedon mukaan keskeisessä asemassa yhteisöllisten käytäntöjen ja vertaistuen hyödyntäminen. Vasta maahan tulleitten nuorten asettaminen etusijalle opiskelijavalinnassa hyödyttää nuoria ja koko AIVA-ryhmää monella tapaa. Hiljattain tapahtunut muutto vieraaseen maahan ja kulttuuriin asettaa nuoret samaan elämäntilanteeseen. Nuoret pystyvät peilaamaan omaa tilannettaan opiskelutoveriensa tilanteeseen, jakamaan huoliaan, pelkojaan ja onnistumisen kokemuksia sekä antamaan toisilleen tukea ja neuvoja.

Psykososiaalisen tukityön tulisi säilyä AIVA-ryhmän sosiaalihjaajan keskeisimpänä työtehtävänä. AIVA-ryhmän sosiaalihjaajan asiakkaita ovat syksyyn 2014 asti olleet AIVA-ryhmän opiskelijat. Sosiaalihjaajalla on ollut enintään 36–40 asiakasta kerrallaan. Syyslukukauden 2014 alussa asiakkaiksi siirtyivät myös Espoon aikuislukion perusopetuksen opiskelijat, jotka ovat kotoutujia. Kotoutumisajan kesto on tämänhetkisen lainsäädännön perusteella 1–3 vuotta, erityisistä syistä enintään viisi vuotta. Näin ollen AIVA-ryhmän sosiaalihjaajalla on tällä hetkellä noin 80 asiakasta.

Herää kysymys, miten sosiaalihjaaja kykenee hoitamaan keskeisintä työtehtäväänsä, psykososiaalista tukityötä, joka edellyttää kokonaisvaltaista paneutumista nuorten yksilöllisiin tilanteisiin. Radikaali, yhtäkkinen muutos asiakasmäärässä vaikuttaa työn sisältöön ja laatuun. Syrjäytymistä ennaltaehkäisevä työote rajautuu merkittävästi. Työ uhkaa muuttua yhä enemmän palveluneuvonnaksi sekä tulipalojen sammuttamiseksi.

Aikuislukion perusopetuksen opiskelijat kuuluivat aikaisemmin – sisäasiainministeriön Osallisena Suomessa -hankkeen puitteissa – kuraattorin palveluiden piiriin. Hankkeen päätyttyä kuraattorin virka kuitenkin lakkautettiin ja asiakkuudet siirtyivät AIVA-ryhmän sosiaalihjaajalle. Muutosta on perusteltu resurssikysymyksenä. Tulee kuitenkin muistaa, että ennaltaehkäisevä työ on aina halvempaa kuin korjaava. Tämänkään vuoksi asiakasmäärää ei olisi saanut kasvattaa. 25. ikävuoteen mennessä syrjäytynyt nuori merkitsee yhteiskunnalle elinkaarensa aikana 430 000 euron lisäkustannuksia sekä noin 700 000 euron tuotannollisia tappioita (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2007). Nuoriin sijoitetut varat palautuvat yhteiskunnalle moninkertaisina. Eivät tosin ehkä seuraavana budjettivuotena tai meneillään olevalla valtuustokaudella, mutta jo lähitulevaisuudessa. (Aaltonen 2011, 18.)

AIVA-ryhmän monialaista yhteistyötä tulisi ylläpitää ja kehittää. Asiantuntijahaastattelussa nousi esille huoli, suru ja turhautuneisuus toimivien rakenteiden ja työkäytäntöjen purkamisesta. Erityisesti yhteistyön heikentyminen Uudenmaan työ- ja elinkeinotoimiston kanssa herätti keskustelua. TE-palveluiden rakenneuudistus ja TE-toimistojen organisaatiomuutokset ovat näkyneet muun muassa siten, että kaikkien AIVA-ryhmän opiskelijoiden TE-vastuuvirkailijat eivät enää jalkaudu koululle tarkastamaan nuorten kotoutumissuunnitelmia yhteistyössä nuoren, sosiaalihjaajan, opinto-ohjaajan ja sosiaali-

työntekijän kanssa. Tämä asettaa opiskelijat epätasa-arvoiseen asemaan suhteessa toisiinsa.

TE-virkailijoiden jalkautumista rajoitettaessa tai kiellettyä poistuu mahdollisuus painua opiskelijan tilanteeseen kokonaisvaltaisesti ja ennaltaehkäisevän työn periaattein tehtäessä kotoutumissuunnitelmia. Yhteistyön heikkenemisen ohella sosiaaliopettajan ja opinto-opettajan mahdollisuus matalan kynnyksen yhteydenottoihin on haastateltujen mukaan poistunut. Yhteyttä pidetään pääsääntöisesti vain ongelmatilanteissa, esimerkiksi TE-toimiston lähetettyä opiskelijalle selvityspyynnön koskien opintojen edistymistä.

Myös AIVA-tiimin ryhmätyönohjauskertojen vähentäminen ja sosiaaliopettajan siirtyminen erilliseen työnohjaukseen herätti haastatelluissa asiantuntijoissa turhautuneisuutta ja suoranaista ärtymystä. Tiimityönohjauksella on monta keskeistä tehtävää. Työnohjaus on ollut keskeinen kanava AIVA-tiimin turhautumisen, ahdistuksen ja keskinäisten jännitteiden purkamiseen. Työnohjaus on osaltaan mahdollistanut tiimin yhteistyön ja perustehtävästä huolehtimisen jatkuvien muutosten keskellä. Sopeutumis- ja sopeuttamisprosessi tulee jatkumaan, kun Espoon aikuislukio yhdistyy lähitulevaisuudessa osaksi Espoon seudun koulutuskuntayhtymä Omniaa.

Vuorovaikutuksen kehittäminen ja työtehtävien selkiyttäminen on ollut työnohjauksen keskeinen teema. Myös AIVA-tiimin perustyö itsessään on haastavaa opiskelijoiden taustojen vuoksi. Opiskelijoista useimmat ovat olleet vasta maahan tulleita nuoria, joilla aikaisempaa koulukokemusta on ollut vähänlaisesti tai ei lainkaan. Monet ovat tulleet kriisialueilta tai pakolaisleireiltä ja työstävät koulutyöhön totuttelun ohella vaikeita kokemuksiaan. Jo se seikka itsessään, että tiimissä on kahden toimialan työntekijöitä, lisää työnohjauksen tarvetta.

Kaiken kaikkiaan on nuorten edun mukaista ylläpitää kehitettyjä hyviä käytäntöjä. Kun NUMA- ja AIVA-ryhmän toimintaa ohjanneita periaatteita ja hyviä käytäntöjä puretaan ja samalla sosiaaliopettajan asiakasmäärää kasvatetaan, tulisi pohtia muun muassa seuraavaa kysymystä. Halutaanko todella palata aikaan, jolloin vasta maahan tulleet – mahdollisesti luku- ja kirjoitustaidottomien, yksin asuvien – nuorten tulisi opiskelun

ohella osata ja kyetä asioimaan itsenäisesti TE-toimistossa, sosiaalitoimistossa, poliisilaitoksella, pankissa, Kelassa ja muissa organisaatioissa, joissa tehdään nuorten elämää koskevia päätöksiä?

LÄHTEET

- Aaltonen, Kimmo 2011. Johdanto. Teoksessa Kimmo Aaltonen (toim.) Nuorten hyvinvointi ja monialainen yhteistyö. Helsinki: Tietosanoma Oy, 15–24.
- Alastalo, Marja & Åkerman, Maria 2010. Asiantuntijahaastattelun analyysi: faktojen jäljillä. Teoksessa Johanna Ruusuvaori, Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino, 372–392.
- Alitolppa-Niitamo, Anne 2004. The Icebreakers: Somali-speaking Youth in Metropolitan Helsinki with a Focus on the Context of Formal Education. Publications of the Population Research Institute Series D 42. Helsinki: The Family Federation of Finland.
- Ansala, Laura; Hämäläinen, Ulla & Sarvimäki, Matti 2014. Integroitumista vai eriytymistä? Maahanmuuttajalapsen ja -nuoren Suomessa. Kelan työpapereita -sarjan julkaisu 56/2014. Kelan tutkimusosasto. Viitattu 22.10.2014.
<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/45401/Tyopapereita56.pdf?sequence=1>
- Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010. Kohti tutkivaa ammattikäytäntöä. Opas Diakonia-ammattikorkeakoulun opinnäytetöitä varten. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja C. Katsauksia ja aineistoja 17. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Espoon aikuislukio 2012a. Espoon aikuislukion opetussuunnitelma. Espoon aikuislukion johtokunta hyväksynyt 25.10.2005. Täydennetty ja muokattu 28.5.2012. Viitattu 19.10.2014.
http://www.espoonaikuislukio.fi/public/File/OPS_EAL_20120528.pdf
- Espoon aikuislukio 2012b. Espoon aikuislukion perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelma. Hyväksytty suomenkielisen varhaiskasvatus- ja opetuslautakunnan päätöksellä 6.6.2012. Viitattu 17.20.2014.
<http://espoo04.hosting.documenta.fi/kokous/2012232788-5-2.PDF>
- Espoon kaupunki 2003. Hakemus valtionavustuksen myöntämisestä syrjäytymisuhan alaisten lasten ja nuorten palveluihin 2013. Hakemuslomake 23.6.2003. Asiakirja tekijän hallussa.

- Espoon kaupunki 2011. Osallisena Suomessa -hankesuunnitelma. Nuorten maahanmuuttajien opintopolut -hanke. Tuloste tekijän hallussa.
- Espoon kaupunki 2014a. Monikulttuurisuusohjelma 2014–2017. Valtuusto 14.4.2014. Viitattu 10.10.2014. http://www.espoo.fi/fi-fi/sosiaali_ ja_ terveyspalvelut/Maahanmuuttajapalvelut/Monikulttuurisuusohjelma
- Espoon kaupunki 2014b. Pakolaiset ja inkerinsuomalaiset paluumuuttajat. Sivua päivitetty 3.6.2014. Viitattu 24.10.2014. http://www.espoo.fi/fi-fi/sosiaali_ ja_ terveyspalvelut/Maahanmuuttajapalvelut/Muutto_Espooseen/Pakolaiset_ ja_ inkerinsuomalaiset_ paluumuuttajat
- Espoon maahanmuuttajapalvelut 2006. Selvitys syrjäytymisuhan alaisten lasten ja nuorten palveluihin maksetun valtionavustuksen käytöstä. ValtionavustusselvitysloMAKE. Tuloste tekijän hallussa.
- Espoon sosiaali- ja terveyslautakunta 2005. Maahanmuuttajien SYKE-projektin jatkaminen ja toiminnan vakiinnuttaminen syyslukukauden 2006 alusta sosiaali- ja terveystoimen ja sivistystoimen yhteistyönä. Asianumero 5608/212/2005. Päätös 17.11.2005. Asiakirja tekijän hallussa.
- Espoon suomenkielinen opetuslautakunta 2005. Suomeen muuttavien myöhäisessä oppivelvollisuusiässä olevien maahanmuuttajanuorten peruskoulutuksen järjestäminen. Asianumero 5608/212/2005. Päätös 17.11.2005. Asiakirja tekijän hallussa.
- Etelä-Suomen lääninhallitus 2003. Valtionavustuksen myöntäminen syrjäytymisuhan alaisten lasten ja nuorten palveluihin vuonna 2003. Päätös 15.9.2003. Asiakirja tekijän hallussa.
- Hakkarainen, Kai & Paavola, Sami 2008. Asiantuntijuuden kehittyminen, hiljainen tieto ja uutta luovat tietokäytännöt. Teoksessa Auli Toom, Jussi Onnismaa & Anneli Kajanto (toim.) Hiljainen tieto: tietämistä, toimimista, taitavuutta. Aikuiskasvatuksen 47. vuosikirja. Helsinki: Kansanvalistusseura ja Aikuiskasvatuksen Tutkimusseura, 59–82.
- Helminen, Jari 2005. Nuoruuden huuma ja psykososiaalinen työ nuorten kanssa. Teoksessa Jari Helminen (toim.) Kiintopisteitä nuoruusaikaan: psykososiaalinen tuki ja työ nuorten kanssa toimittaessa. Helsinki: Diakoniamattikorkeakoulu, 13–33.

- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2008. Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Joki, Sirpa 2013. Opinto-ohjaus ja myöhään Suomeen muuttaneet nuoret aikuisten perusasteella. Teoksessa Vesa Korhonen & Sauli Puukari (toim.) Monikulttuurinen ohjaus- ja neuvontatyö. Jyväskylä: PS-kustannus, 237–247.
- Jordans, Mark; Tol, Wietse; Komproe, Ivan & De Jong, Joop 2009. Systematic Review of Evidence and Treatment Approaches: Psychosocial and Mental Health Care for Children in War. *Child and Adolescent Mental Health* 14:1, 2–14.
- Jordans, Mark; Tol, Wietse; Komproe, Ivan; Susanty, Dessy; Vallipuram, Anavarathan; Ntamatumba, Prudence; Lasuba, Amin & de Jong, Joop 2010. Development of a multi-layered psychosocial care system for children in areas of political violence. *International Journal of Mental Health Systems* 4:15. Viitattu 22.10.2014. <http://www.ijmhs.com/content/4/1/15>
- Juhila, Kirsi 2006. Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina: sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Tampere: Vastapaino.
- Järvinen, Riitta 2004. Ammatillisen maahanmuuttotyön kulttuuri: Erilaisuus sosiaali- ja terveydenhuollon jäsenyksissä. Akateeminen väitöskirja. Tampere: Tampere University Press.
- Kajantie, Eero; Hovi, Petteri; Eriksson, Johan; Laivuori, Hannele; Andersson, Sture & Rääkkönen, Katri 2013. Alkaako syrjäytyminen jo kohdussa? Teoksessa Jukka Reivinen & Leena Vähäkylä (toim.) Ketä kiinnostaa? Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen. Helsinki: Gaudeamus, 23–36.
- Kari, Outi; Niskanen, Tuula; Lehtonen, Heidi & Arslanoski, Virpi 2013. Psykososiaalinen tukeminen. Teoksessa Outi Kari, Tuula Niskanen, Heidi Lehtonen & Virpi Arslanoski. Kuntoutumisen tukeminen. Helsinki: Sanoma Pro, 187–190.
- Karjalainen, Marketta 2005. SYKE-projektin raportti 7.3.2005. Tuloste tekijän hallussa.
- Korhonen, Vesa & Puukari, Sauli (toim.) 2013. Monikulttuurinen ohjaus- ja neuvontatyö. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Lahtinen, Matti 2011. Oppilas- ja opiskelijahuolto. Teoksessa Kimmo Aaltonen (toim.) Nuorten hyvinvointi ja monialainen yhteistyö. Helsinki: Tietosanoma Oy, 69–73.

- Laine, Terhi; Hyväri, Susanna & Vuokila-Oikkonen, Päivi 2010. Mitä on syrjäytymisen vastainen työ? Teoksessa Terhi Laine, Susanna Hyväri & Päivi Vuokila-Oikkonen (toim.) Syrjäytymistä vastaan sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: Tammi, 9–25.
- Laki kotoutumisen edistämisestä 2010/1386, 30.12.2010. Viitattu 1.10.2014.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2010/20101386>
- Laki lastensuojelulain muuttamisesta 2010/88, 12.2.2010. Viitattu 2.10.2014.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2010/20100088>
- Laki maahanmuuttajien kotoutumisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta 1999/493, 9.4.1994. Viitattu 1.10.2014.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1999/19990493>
- Laki nuorisolain muuttamisesta 2010/693, 20.8.2010. Viitattu 2.10.2014.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2010/20100693>
- Latomaa, Sirkku; Pöyhönen, Sari; Suni, Minna & Tarnanen, Mirja 2013. Kotoutumisen polut kielenoppimisen ja -opetuksen näkökulmasta. Teoksessa Tuomas Martikainen, Pasi Saukkonen & Minna Säävälä (toim.) Muuttajat: kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta. Helsinki: Gaudeamus, 172–174.
- Lemercier, Jenni 2012. Espoon maahanmuuttajapalvelut. Koulutusmateriaali Espoon kaupungin koulutuksessa viranomaisille 18.10.2012. Tuloste tekijän hallussa.
- Linnakangas, Ritva & Suikkanen, Asko 2004. Varhainen puuttuminen. Mahdollisuus nuorten syrjäytymisen ehkäisemisessä. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2004:7. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Lybeck, Tuula & Walldén, Jaana 2011. Nuorisolain muutokset – monialainen yhteistyö ja etsivä nuorisotyö. Teoksessa Kimmo Aaltonen (toim.) Nuorten hyvinvointi ja monialainen yhteistyö. Helsinki: Tietosanoma Oy, 25–58.
- Martikainen, Tuomas; Saari, Matti & Korkiasaari, Jouni 2013. Tilastoja maahanmuuttajista 1990- ja 2000-luvun Suomessa. Teoksessa Tuomas Martikainen, Pasi Saukkonen & Minna Säävälä (toim.) Muuttajat: kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta. Helsinki: Gaudeamus, 38–53.
- Martikainen, Tuomas; Saukkonen, Pasi & Säävälä, Minna 2013. Johdanto: Suomi muuttuu kun Suomeen muutetaan. Teoksessa Tuomas Martikainen, Pasi Sauk-

- konen & Minna Säävälä (toim.) Muuttajat: kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta. Helsinki: Gaudeamus, 13–19.
- Martikainen, Tuomas 2009. The Study of Immigrant Youth in Finland. *Forum 21 – European Journal on Child and Youth Research* 4, 23–27.
- Martikainen, Tuomas & Haikkola, Lotta (toim.) 2010. Maahanmuutto ja sukupolvet. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden seura.
- Mentula, Helene 2011. Aikuinen maahanmuuttaja oppijana. Teoksessa Kristel Kivisik, Helene Mentula & Leena Nissilä (toim.) *Opas aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiskoulutukseen*. Helsinki: Opetushallitus, 8–16.
- Muotka, Virva & Koivumäki, Kai 2011. Maahanmuuttajien ohjaus kotoutumiskoulutuksessa. Teoksessa Kristel Kivisik, Helene Mentula & Leena Nissilä (toim.) *Opas aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiskoulutukseen*. Helsinki: Opetushallitus, 99–110.
- Myrskylä, Pekka 2012. HUKASSA – Keitä ovat syrjäytyneet nuoret? EVA analyysi 1.12.2012. Viitattu 30.9.2014. <http://www.eva.fi/wp-content/uploads/2012/02/Syrjaytyminen.pdf>
- Nurmi, Juha 2012. Nuorten maahanmuuttajien opintopolut -hanke. Väliraportti työ- ja elinkeinoministeriölle 24.4.2012. Tuloste tekijän hallussa.
- Nurmi, Timo 2004. Suuri suomen kielen sanakirja. Helsinki: Gummerus.
- Oksanen, Leena 2014. Maahanmuuttajatyön koordinaattori, Espoon maahanmuuttajapalvelut. Sähköpostiviesti 6.10.2014. Vastaanottaja Vaula Paunila. Tuloste tekijän hallussa.
- Onnismaa, Jussi 2008. Hiljainen tieto organisaatioiden rakenteissa – Vauhtisokeutta, muistikatkoksia ja uudelleen muistamista. Teoksessa Auli Toom, Jussi Onnismaa & Anneli Kajanto (toim.) *Hiljainen tieto: tietämistä, toimimista, taitavuutta*. Aikuiskasvatuksen 47. vuosikirja. Helsinki: Kansanvalistusseura ja Aikuiskasvatuksen Tutkimusseura, 119–132.
- Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 2013/1287, 30.12.2013. Viitattu 2.10.2014. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2013/20131287>
- Oulun vastaanottokeskus 2012. Oulun vastaanottokeskuksen alaikäisyksiköiden psykososiaalisen tuen käsikirja. Viitattu 22.10.2014. http://www.edustajat.fi/pdf/20120913_psykososiaalisen_tuen_kasikirja.pdf

- Paananen, Seppo 2005. Maahanmuuttajien integrointi. Vaikea ja ristiriitainen hanke. Teoksessa Seppo Paananen (toim.) Maahanmuuttajien elämää Suomessa. Helsinki: Tilastokeskus, 173–180.
- Poikkeus, Anna-Maija; Rasku-Puttonen, Helena; Lerkkanen, Marja-Kristiina; Kuorelanti, Matti; Siekkinen, Martti; Kiuru, Noora & Nurmi, Jari-Erik 2013. Osallistava koulu syrjäytymisen ehkäisyssä. Teoksessa Jukka Reivinen & Leena Vähäkylä (toim.) Ketä kiinnostaa? Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen. Helsinki: Gaudeamus, 111–120.
- Pollari, Jorma & Koppinen, Marja-Leena 2011. Maahanmuuttajan kohtaaminen ja opettaminen. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Puukari, Sauli 2013. Monikulttuurinen ohjaus teoreettisena suuntauksena. Teoksessa Vesa Korhonen & Sauli Puukari (toim.) Monikulttuurinen ohjaus- ja neuvontatyö. Jyväskylä: PS-kustannus, 72–93.
- Puukari, Sauli & Korhonen, Vesa 2013a. Monikulttuurinen ohjaus kotoutumista tukevassa työssä. Teoksessa Anne Alitolppa-Niitamo, Stina Fågel & Minna Säävälä (toim.) Olemme muuttaneet – ja kotoudumme. Maahan muuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä. Helsinki: Väestöliitto, 32–47.
- Puukari, Sauli & Korhonen, Vesa 2013b. Monikulttuurisen ohjauksen lähtökohdat. Teoksessa Vesa Korhonen & Sauli Puukari (toim.) Monikulttuurinen ohjaus- ja neuvontatyö. Jyväskylä: PS-kustannus, 12–31.
- Pyy, Mari 2005. Yhteen veto SYKE-projektin loppuarvioinnin tuloksista 30.9.2005. Asiakirja tekijän hallussa.
- Reivinen, Jukka & Vähäkylä, Leena 2013. Ketä kiinnostaa? Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen. Helsinki: Gaudeamus.
- Rekola, Leena 2008. Sosiaali- ja terveystieteiden tuottamiseen vaikuttavia kehitysuuntia. Teoksessa Kaarina Isoherranen, Leena Rekola & Raija Nurminen (toim.) Enemmän yhdessä – moniammatillinen yhteistyö. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit, 9–25.
- Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna 2006. Teemahaastattelu. KvaliMOTV – Kaikille avoin kvalitatiivisten tutkimusmenetelmien oppimisympäristö. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. Viitattu 8.10.2014. http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L6_3_2.html

- Saukkonen, Pasi 2013. Maahanmuutto- ja kotouttamispolitiikka. Teoksessa Tuomas Martikainen, Pasi Saukkonen & Minna Säävälä. Muuttajat: Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta. Helsinki: Gaudeamus, 81–97.
- Sisäasiainministeriö 2011. Osallisena Suomessa -hanke. Päätös Osallisena Suomessa -kokeiluun hyväksytyistä hankkeista 1.2.2011. Helsinki: Sisäasiainministeriö.
- Sisäministeriö 2014. Kotoutuminen. Viitattu 4.10.2014.
<http://www.intermin.fi/fi/maahanmuutto/kotoutuminen>
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2009. Suomen kansallinen toimintasuunnitelma. Euroopan köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen torjunnan teemavuosi 2010. Kansallinen toimeenpanoryhmä 15.5.2009. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Tiittula, Liisa & Ruusuvuori, Johanna 2005. Johdanto. Teoksessa Johanna Ruusuvuori & Liisa Tiittula (toim.) Haastattelu: tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 9–21.
- Toikko, Timo & Rantanen, Teemu 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Viitattu 22.10.2014.
<http://www.uasjournal.fi/index.php/kever/article/viewFile/1088/919>
- Turtiainen, Kati 2013. Maahanmuuttajien vastaanotto ja kotouttaminen kunnissa. Teoksessa Vesa Korhonen & Sauli Puukari (toim.) Monikulttuurinen ohjaus- ja neuvontatyö. Jyväskylä: PS-kustannus, 191–205.
- Työ- ja elinkeinoministeriö 2013. Osallisena Suomessa -hankkeen arviointiraportti. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 29/2013.
- Työ- ja elinkeinoministeriö 2014. Kotouttamispalvelut. Viitattu 4.10.2014.
https://www.tem.fi/tyo/maahanmuuttajien_kotouttaminen/kotouttamispalvelut
- Valtioneuvosto 2008. Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle kotouttamislain toimeenpanosta. Helsinki: Valtioneuvosto.
- Valtiontalouden tarkastusvirasto 2007. Nuorten syrjäytymisen ehkäisy. Toiminnantarkastuskertomus 146/2007. Helsinki: Valtiontalouden tarkastusvirasto.
- Valtonen, Tiina & Korhonen, Vesa 2013. Maahanmuuttajanuoret ja monikulttuurinen ohjaus perusopetuksessa. Teoksessa Vesa Korhonen & Sauli Puukari

(toim.) Monikulttuurinen ohjaus- ja neuvontatyö. Jyväskylä: PS-kustannus, 224–236.

Vilka, Hanna 2010. Toiminnallinen opinnäytetyö. Viitattu 22.10.2014.

http://vilka.fi/hanna/Toiminnallinen_ont.pdf

LIITE 1: Tutkimusluvut

TUTKIMUSLUPA

TUTKIMUSLUVAN MYÖNTÄMINEN

Espoon sosiaali- ja terveystoimen esikunta/Kehittämisyksikkö myöntää tutkimusluvun 18.3.2013 saapuneen tutkimuslupahakemuksen ja alla olevien ehtojen mukaisesti.

Hakija/Yhdyshenkilö: Vaula Paunila
Aihe: Nuorten maahanmuuttajien sosiaaliohjaus

Edellytyksenä on, että tutkimuksen suorittaja/t ei/vät käytä saamiaan tietoja asiakkaan/potilaan tai hänen läheistensä vahingoksi eivätkä luovuta saamiaan henkilötietoja ulkopuolisille, vaan pitävät ne salassa.

Tutkimustulokset tulee esittää niin, ettei niistä voida tunnistaa yksittäistä henkilöä tai perhettä. Lisäksi on noudatettava henkilötietolaissa ja muualla lainsäädännössä olevia tutkimusrekistereitä koskevia säännöksiä.

Edellytämme, että tutkija/yhdyshenkilö lähettää sosiaali- ja terveystoimen kehittämisyksikön sähköpostiosoitteeseen sotet_tutkimusluvut@espoo.fi lopullisen tutkimusraportin.

Espoossa 19.3.2013

Tuula Heinänen
kehittämisjohtaja

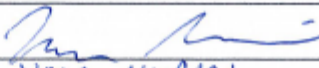
25/2013

Espoon sivistystoimi

Tutkimuslupahakemus

1 TUTKIMUKSEN NIMI	Työnimike: Nuorten maahanmuuttajien sosiaaliohjaus	
2 KOHDEYKSIKKÖ	Tutkimuksen suunniteltu kohdeyksikkö (-yksiköt) Espoon kaupungissa AIVA (aikuisten perusopetukseen valmistava opetus), Espoon aikuislukio ja Espoon maahanmuuttajapalvelut	
3 TUTKIMUKSEN KUVAAUS	<p>Lyhyt kuvaus tutkimuksen sisällöstä ja menetelmistä (max. 160 merkkiä). (Liitä tutkimussuunnitelma liitteeksi.) Tutkimuksessa selvitetään AIVA-yksikön (ent. NUMA-ryhmä) syntyhistoriaa ja työmenetelmiä. Lopputuotteena syntyy AIVA-ryhmän sosiaaliohjaajan perehdytysopas.</p> <p>Aineiston otanta ja keruutapa Tiedot kerään teemahaastatteluin. Olen nimennyt haastateltavat Tiedonhankintasuunnitelmassa, joka on hakemuksen liitteenä.</p> <p>Tutkimuksen tarkoitus ☐ Pro gradu ☐ Lisensiaattityö ☐ Väitöskirja ☒ Muu opinnäytetyö, mikä Diakonia-ammattikorkeakoulun opinnäytetyö (Sosionomi, AMK) ☐ Muu, mikä? Tutkimuksen arvioitu valmistumisaika: 25.11.2013</p>	
4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	<p>Onko tutkimuksen kohteena henkilö (henkilöitä), jonka osallistumisesta päättää huoltaja tai edunvalvoja</p> <p>Käsitelläänkö tutkimuksessa henkilötietoja</p> <p>Muodostuuko tutkimusta tehtäessä henkilötietopohjainen tutkimusrekisteri</p> <p>Käytetäänkö tutkimuksessa jo olemassa olevien rekistereiden tietoja</p> <p>Onko tutkimus osa jotain laajempaa tutkimusta / projektia</p> <p>Lisätietoja</p>	<p>☐ Kyllä ☒ Ei Jos kyllä, selvitä Lisätietoja -kohtaan, miten huoltajan suostumus hankitaan</p> <p>☐ Kyllä ☒ Ei</p> <p>☐ Kyllä ☒ Ei Jos kyllä, täytä myös Tutkimusrekisteritiedot -lomake</p> <p>☐ Kyllä ☒ Ei Jos kyllä, selvitys Lisätietoja -kohtaan</p> <p>☐ Kyllä ☒ Ei Jos kyllä, selvitys Lisätietoja -kohtaan.</p>
5 TUTKIJATAHON TIEDOT	<p>Tutkimuksen tekijä/t (alleiviivaa yhteyshenkilö) Vaula Paunila</p> <p>Yhteyshenkilön osoite Otakuja 3 d 46, 02150 Espoo</p> <p>Puhelin 0503656660</p> <p>Sähköpostiosoite vaula.paunila@espoo.fi</p> <p>Organisaatio / yksikkö, johon tutkimus tehdään AIVA, Espoon maahanmuuttajapalvelut/Espoon aikuislukio</p> <p>Tutkimuksen ohjaaja / vastuullinen johtaja yhteystietoineen</p>	

	Mika Alavaikko, lehtori, Diakonia-ammattikorkeakoulu mika.alavaikko@diak.fi 0407452424
6	Arvioi, miten tutkimus hyödyntää kaupungin palvelujen kehittämistä: Lopputuotteena syntyvän oppaan ensisijainen tarkoitus on perehdyttää Espoon maahanmuuttajapalveluiden sosiaaliohjaaja työhönsä siten, että työntekijän vaihtuessa psykososiaalinen tuki, neuvonta ja ohjaustyö eivät muutu sisällöltään, laadultaan tai luonteeltaan merkittävästi. Opas tulee myös olemaan ainoa laatuaan, jossa kuvataan opetus- ja sosiaalitoimen poikkihallinnollinen yhteistyö käytännön tasolla. Oppaassa kuvataan vuosien varrella kehitetyt työmenetelmät sekä mallinnettuja hyviä käytäntöjä.
7 TUTKIMUKSEN TEKIJÖIDEN SITOUMUS JA ALLEKIRJOITUKSET	Sitoudun siihen, että en käytä saamiani tietoja asiakkaan, hänen läheistensä tai Espoon kaupungin vahingoksi enkä luovuta saamiani henkilötietoja ulkopuolisille, vaan pidän ne salassa. Tutkimustulokset esitän niin, ettei niistä voida tunnistaa yksittäistä henkilöä tai perhettä. Noudatan henkilötietolain ja muualla lainsäädännössä mainittuja säännöksiä henkilötietojen käsittelystä ja salassapidosta. Paikka ja aika 18.3.2013 Allekirjoitukset ja nimenselvennykset Vaula Paunila VAULA PAUNILA Mika Alavaikko MIKA ALAVAIKKO
8 PÄÄTÖS	☒ Tutkimuslupa myönnetään ☐ Tutkimuslupa myönnetään ehdollisena: Myönnetyn tutkimusluvun numero: 25/2013 ☐ Tutkimuslupaa ei myönnetä seuraavin perustein: Pyydetään lähettämään tutkimuksen valmistuttua sähköpostitse samaan osoitteeseen kuin tämä tutkimuslupahakemus ☐ Tiivistelmä ☒ Koko tutkimusraportti Espoossa 8,4 20 12 Päätäjän allekirjoitus Nimenselvennys JUUKA NURMI

	Virka-asema <i>KEHITTÄMISPÄÄLLIKÖ</i>
Tutkimusluvan myöntäminen ei velvoita tutkimuksen kohteita osallistumaan tutkimukseen. Tutkijan on neuvoteltava aina erikseen tutkimuskohteena olevien organisaatioiden kanssa tutkimukseen osallistumisesta ja kohteen nimen mainitsemisesta tutkimusraportissa. Tutkimuksen teko ei saa häiritä tutkimuskohteen toimintaa.	

9

LIITTEET

Merkitse alle rastilla

 Tutkimussuunnitelma Tutkimusrekisteritiedot Muu, mikä? Tutkimussuunnitelman liite 1.: Tiedonhankintasuunnitelma

LIITE 2: Teemahaastattelurungot

TEEMAHAASTATTELU**21.2.2013**

Haastateltava:

Marjatta Vainio-Mattila

NUMA-ryhmän yhteiskunnallisten aineitten päätoiminen tuntiopettaja sekä opinto-ohjaaja vuosina 1998–2009

Teemat:

1. NUMA-ryhmän synty ja kehitysvaiheet
2. Haastateltavan työura NUMA-ryhmässä, opetuksen ja ohjauksen suhde
3. Sosiaali- ja terveystoimen erityisohjaaja NUMA-tiimin uutena työntekijänä
4. Monialainen yhteistyö (opetustoimi, sosiaali- ja terveystoimi, TE-toimisto sekä kolmas sektori)
5. Kehittämisen ja yhteistyöhankkeet, mm. SYKE-projekti

TEEMAHAASTATTELU**25.7.2013**

Haastateltava:

Marketta Karjalainen

SYKE-projektin vetäjä 2003–2006 ja NUMA-ryhmän ensimmäinen erityisohjaaja 2006–2009

Teemat:

1. SYKE-projekti ja toiminnan liittäminen NUMA-ryhmän yhteyteen
2. NUMA-ryhmän erityisohjaajan keskeiset työtehtävät ja työn rajaaminen
3. Psykososiaalinen tuki
4. Monialainen yhteistyö (opetustoimi, sosiaali- ja terveystoimi, TE-toimisto sekä kolmas sektori)
5. NUMA-ryhmän erityisohjaajan ammatilliset haasteet ja kehittämisajatukset

TEEMAHAASTATTELU, Espoon maahanmuuttajapalvelut 19.8.2014

Haastateltavat:

- Leena Oksanen
maahanmuuttajatyön koordinaattori
- Anne-Maarit Pullinen
*AIVA-ryhmän sosiaalihoaja 2013→
ja NUMA-ryhmän sosiaalihoaja 2010–2012*
- Anne Niittylä
johtava sosiaalityöntekijä

Teemat:

1. Varhaiset muistikuvat sosiaali- ja terveystoimen ja suomenkielisen opetustoimen yhteistyöstä (SYKE ja NUMA)
2. Erityisohjaajan työnkuva NUMA-ryhmässä – Sosiaalihoajaajan työnkuva AIVA-ryhmässä
3. Psykososiaalinen tuki ja sen suhde ohjaus- ja neuvontatyöhön
4. Persoonaa sosiaalihoajaajan työvälineenä
5. Monialainen yhteistyö, monialaiset työkäytännöt ja niiden merkitys sekä asiakkaan että työntekijän kannalta
6. Opas: alustava sisältö ja palaute sisällöstä

TEEMAHAASTATTELU, Espoon suomenkielinen opetustoimi 24.9.2014

Haastateltavat:

- Kirsi Halkosaari
NUMA-ryhmän päätoiminen yhteiskunnallisten aineitten opettaja ja opinto-ohjaaja 2010–2012 ja AIVA-ryhmän päätoiminen yhteiskunnallisten aineitten opettaja ja opinto-ohjaaja 2012→
- Pirkko Harju-Hiltunen
NUMA-ryhmän S2-opettaja 1999–2012 ja AIVA-ryhmän S2-opettaja & ryhmänohjaaja 2012→
- Ilpo Kangas
NUMA-ryhmän S2-opettaja 2001–2012 ja AIVA-ryhmän S2-opettaja & ryhmänohjaaja 2012→
- Zsófia Richter
AIVA-ryhmän S2-opettaja & ryhmänohjaaja 2013→

Teemat:

1. Varhaiset muistikuvat sosiaali- ja terveystoimen ja suomenkielisen opetustoimen yhteistyöstä (SYKE ja NUMA)
2. Erityisohjaajan työnkuva NUMA-ryhmässä – Sosiaali-ohjaajan työnkuva AIVA-ryhmässä
3. Psykososiaalinen tuki ja sen suhde ohjaus- ja neuvontatyöhön
4. Persoonaa sosiaali-ohjaajan työvälineenä
5. Monialainen yhteistyö, monialaiset työkäytännöt ja niiden merkitys sekä asiakkaan että työntekijän kannalta
6. Opas: alustava sisältö ja palaute sisällöstä

LIITE 3: Lopputuotteena valmistuvan oppaan keskeisimpiä asiasisältöjä

PSYKOSOSIAALINEN TUKI JA MONIKULTTUURINEN OHJAUS-
JA NEUVONTATYÖ AIVA-RYHMÄSSÄ

Vaula Paunila

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	3
2 TOIMINTAYMPÄRISTÖ	4
AIVA-tiimi ja taustaorganisaatiot	4
AIVA-ryhmän opiskelijat	6
AIVA-ryhmän toiminta ja toimintaa ohjaavat periaatteet	8
AIVA-ryhmän yhteistyötahojat	9
3 SOSIAALIOHJAAJAN TYÖN TEORIAPERUSTA	11
4 SOSIAALIOHJAAJAN TYÖTEHTÄVÄT	13
Psykososiaalinen tuki	14
Monikulttuurinen ohjaus- ja neuvontatyö	16
Tiimityö opettajien kanssa	18
Verkostoituminen, kokoukset ja monialaiset työryhmät	19
5 MONIALAISIA HYVIÄ KÄYTÄNTÖJÄ	22
Opiskelijavalinta	22
Ryhmäkohtaisten ja yksilöllisten lukujärjestysten laatiminen	25
Yhteinen päivän aloitus	26
Opiskelijan alkusaattelu	28
"TE-päivät": kotoutumissuunnitelman laatiminen ja tarkastaminen	31
Käytännön taustat	31
Käytäntö	32
AIVA-tiimin viikkopalaveri	34
Esimiespalaveri	36
Sosiaaliohjaaja-sosiaalityöntekijät-palaveri	36
Opiskelijoiden vuosisaattelut	38
Lukujärjestyksiin sisällytettävä ryhmätoiminta	40
YTY-työskentely	41
Työskentelyn taustatietoja	41
Case-työskentely	41

	2
6 MUITA HYVIÄ KÄYTÄNTÖJÄ	44
Yksilökeskustelut ja -ohjaus	44
AIVA-ryhmän sopimusperustaiset säännöt	48
Läsnäoloseuranta	50
Retket ja juhlat	52
"Oma opettaja" -käytäntö.....	54
Palautekeskustelu	55
Sastekirjeet ja muut kirjalliset dokumentit	56
7 VUOROVAIKUTUS JA ASIAKASTYÖN DOKUMENTOINTI – OHJEITA	58
Monikulttuuriset ohjauskompetenssit.....	58
Selkosuomi.....	59
Tulkkityöskentely	61
Tietojen kirjaaminen ja käyttö	63
Työnohjaus ja yksilömentorointi	63
LÄHTEET	64
LIITE 1: Opiskelijavalinnan periaatteet	66
LIITE 2: Psykososiaaliseen haastattelumalliin perustuva haastattelulomake	67
LIITE 3: Asiakastietolomake	69
LIITE 4: Esimerkki osallistumistodistuksesta	70
LIITE 5: Case-esitietolomake	71
LIITE 6: Kirjallinen tiedonanto ajanvarauksesta	72
LIITE 7: AIVA-ryhmän säännöt	73

1 JOHDANTO

Kotoutumisen edistäminen, nuorten syrjäytymisen ehkäisy ja monialaisen yhteistyön lisääminen ovat ajankohtaisia haasteita Suomessa. Niin kansainvälisen kuin kotimaisenkin tutkimustiedon mukaan koulutuksen, ohjauksen ja yksilöllisen tuen tarjoaminen ovat ratkaisevassa asemassa edistettäessä maahanmuuttajanuorten kotoutumista ja ehkäistäessä syrjäytymistä. Valtakunnallista yhtenäistä koulutusmallia ei kuitenkaan myöhään Suomeen tulleille nuorille ole vielä olemassa.

Tässä oppaassa esitellään Espoossa kehitetty monialainen toimintamalli, Espoon maahanmuuttajapalveluiden ja Espoon aikuislukion AIVA-ryhmä (aikuisten perusopetukseen valmistava opetus). Toimintamallissa oppivelvollisuuden ylittäneille maahanmuuttajanuorille tarjotaan kotoutumisvaiheen koulutusta, ohjausta ja psykososiaalista tukea yhden luukun periaatteella. Oppaassa esitellään myös AIVA-ryhmän sosiaaliohjaajan keskeiset työtehtävät ja työn teoriaperusta sekä kyseisessä toimintaympäristössä kehitettyjä monialaisia, valtaosin vakiintuneita työkäytäntöjä.

Opas on kehitetty paikallisesti AIVA-ryhmän käyttöön ja on näin ollen ensisijaisesti työväline AIVA-ryhmän sosiaaliohjaajalle ja hänen työtiimilleen, joka koostuu opettajista. Opasta voivat kuitenkin hyödyntää muut ammattilaiset ja viranomaiset, jotka työskentelevät joko yhteistyössä Espoon AIVA-ryhmän kanssa tai ylipäätään oppivelvollisuuden ylittäneiden vasta maahan tulleet nuorten parissa. Opas auttaa monialaisen yhteistyön käytännön organisoimisessa, työtehtävien selkiyttämisessä ja ennen kaikkea maahanmuuttajanuorten hyvinvoinnin edistämässä.

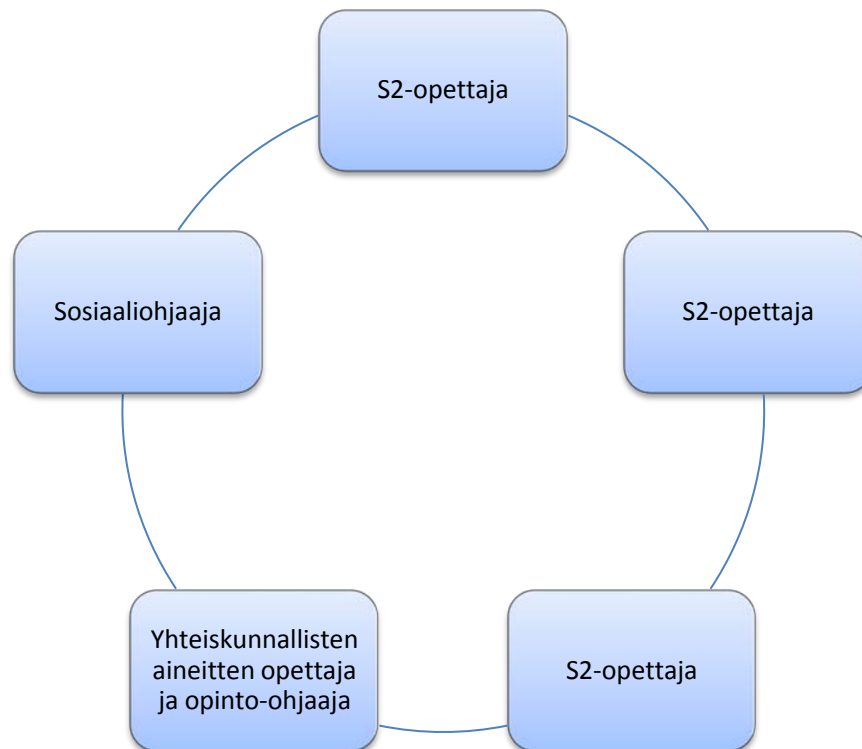
Opas on laadittu osana sosiaalialan ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyötä. Näin ollen oppaassa korostuu sosiaalialan näkökulma asiakkaan – eli opiskelijan – kokonaisvaltaisen kohtaamisen tärkeydestä. Teoksessa välittyvät myös tekijän sosiaalialan työssä tärkeinä pitämät arvot, joita ovat asiakaslähtöisyys, yhteisöllisyys, yhteiskunnallinen oikeudenmukaisuus sekä luotettavuus. Oppaan kehittämisellä on haluttu tehdä maahanmuuttajatyötä tunnetummaksi ja käytännön toimintaa läpinäkyvämmäksi sekä selkeämmäksi.

2 TOIMINTAYMPÄRISTÖ

AIVA-tiimi ja taustaorganisaatiot

AIVA-tiimissä (KUVIO 1) työskentelee sosiaaliohjaaja, kolme suomi toisena kielenä (S2) -opettajaa sekä yhteiskunnallisten aineitten opettaja, joka vastaa myös opiskelijoiden opinto-ohjauksesta.

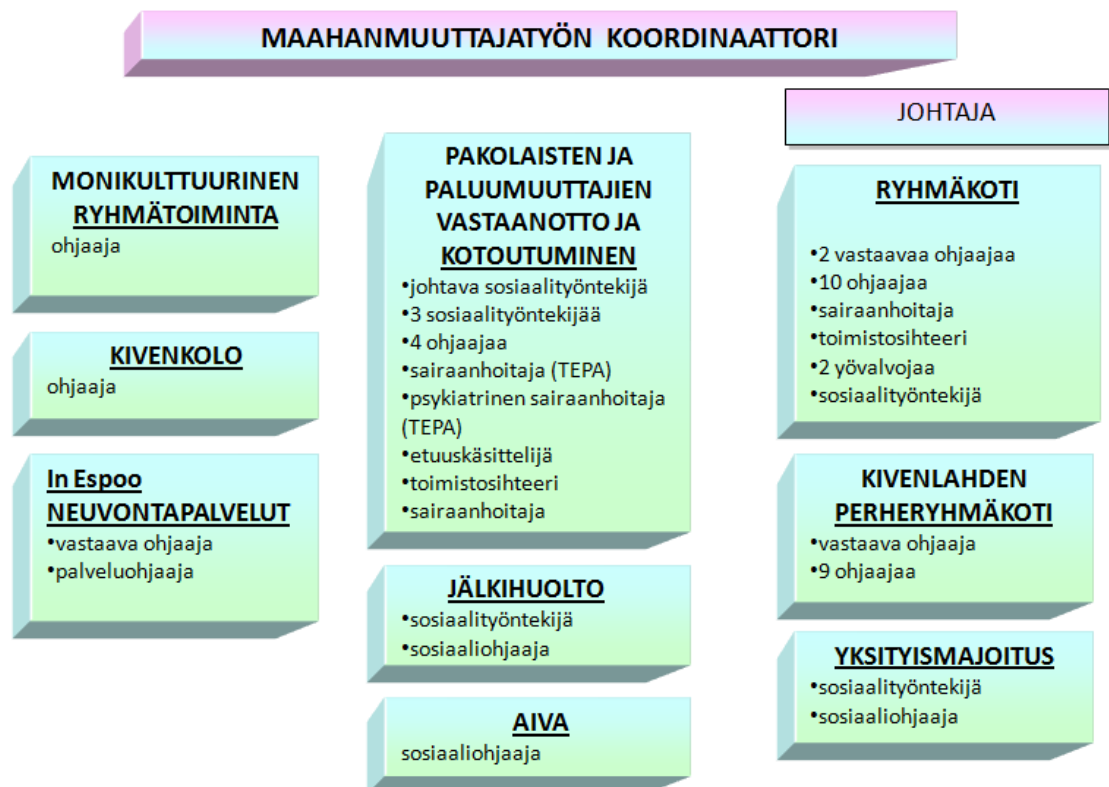

KUVIO 1. AIVA-tiimi

Sosiaaliohjaaja työskentelee Espoon maahanmuuttajapalveluiden alaisuudessa. Kyseinen organisaatio (KUVIO 2) toimii osana kunnan sosiaali- ja terveystalveluita. Sosiaaliohjaajan lähiesimies on maahanmuuttajatyön koordinaattori.

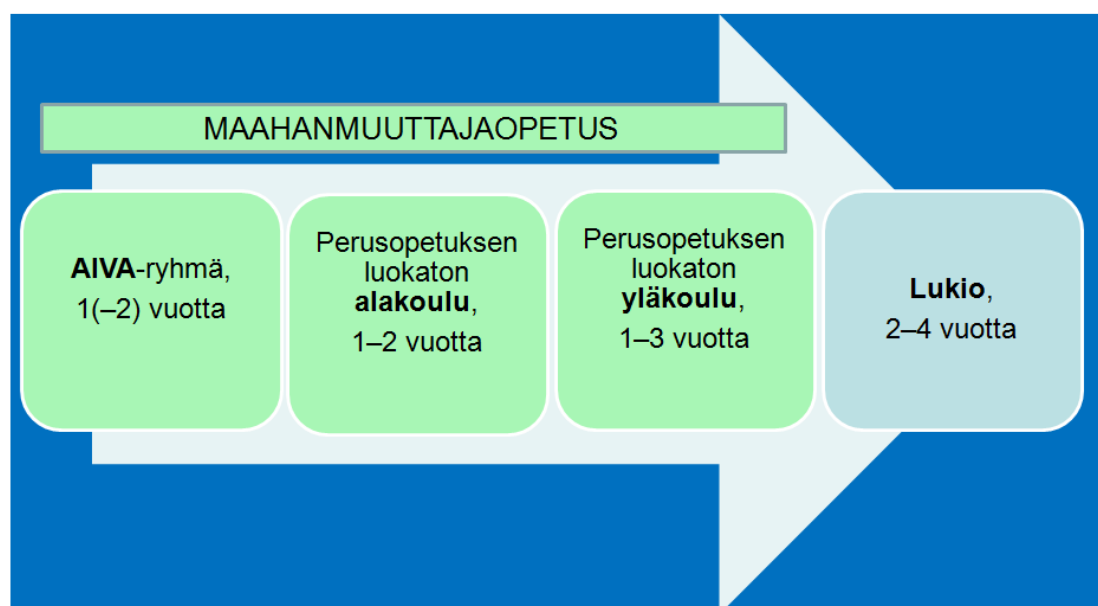
Opettajat työskentelevät Espoon suomenkielisen opetustoimen alaisuudessa osana Espoon aikuislukion henkilökuntaa. Aikuislukion rehtori on opettajien esimies. Espoon aikuislukio koulutustarjonta (KUVIO 3) sisältää aikuisten perusopetukseen valmistavan opetuksen ohella aikuisten perusopetusta sekä aikuisten lukiokoulutusta.

ESPOON MAAHANMUUTTAJAPALVELUT

KUVIO 2. Espoon maahanmuuttajapalvelut -organisaatiokaavio, syyskuu 2014

ESPOON AIKUISLUKIO

KUVIO 3. Espoon aikuislukion koulutustarjonta syksystä 2012 lähtien

AIVA-tiimin työn edellytyksiä ovat tiimin jäsenten keskinäinen kunnioitus, tasa-arvo ja luottamuksellisuus. Tiimin monialaisessa yhteistyössä on keskeistä:

- jaettu johtajuus
- monialaiseen tietoon ja hyvään kokemukseen perustuva asiantuntemus
- opiskelijoiden oman asiantuntemuksen hyödyntäminen

Tiimin jäseniltä edellytetään hyviä työyhteisö- ja vuorovaikutustaitoja sekä valmiutta oman työn kehittämiseen.

AIVA-ryhmän opiskelijat

AIVA-ryhmän opiskelijat ovat maahanmuuttajia. Maahanmuuttajalla tarkoitetaan tässä yhteydessä ulkomailla syntynyttä eli ensimmäisen polven ulkomaista syntyperää olevaa henkilöä. Nuorilla maahanmuuttajilla tarkoitetaan pääsääntöisesti 17–25-vuotiaita henkilöitä, joihin sekä julkisessa keskustelussa että tutkimuskirjallisuudessa viitataan usein termillä *myöhään maahan tulleet*. Tällä tarkoitetaan niitä nuoria, jotka ovat tulleet Suomeen oppivelvollisuusiän päätyttyä tai lähellä sen päättymistä.

AIVA-ryhmän opiskelijat ovat lähtöisin hyvin erilaisista taustoista, ja myös elämäntilanteet Suomessa ovat yksilöllisiä. Opiskelijoita yhdistää ensisijaisesti heikko tai olematon suomen kielen taito. Opiskelijat muodostavat heterogeenisen ryhmän, näin ollen heitä ei lähtökohtaisesti tulisi ryhmitellä yksioikoisesti kotimaan, ihonvärin, lukutaidon, etnisen taustan tai muunkaan näennäisesti helpon kategorian mukaan. On kuitenkin tärkeää havainnollistaa, kuinka monikulttuurisesta ryhmästä on kyse puhuttaessa AIVA-ryhmästä (TAULUKKO 1). Lukuvuonna 2012–2013 ryhmässä puhuttiin 22:ta eri äidinkieltä, eri kansallisuuksia oli 19 ja nuoret olivat iältään 17–23-vuotiaita lukuun ottamatta yhtä 27-vuotiasta.

TAULUKKO 1. AIVA-ryhmän opiskelijat ryhmiteltyinä kansalaisuuden ja äidinkielen mukaan lukuvuonna 2012–2013

KANSALAISSUUS	LUKUMÄÄRÄ (henkilöä)	ÄIDINKIELI (henkilöä)
Afganistan	4	dari (3), paštu (1)
Argentiina	1	portugali
Bulgaria	1	bulgaria
Etiopia	1	amhara
Filippiinit	1	tagalog, englanti
Irak	6	kurdi soranî (4), arabia (2)
Kiina	1	kiina
Kosovo	1	albania
Kongon demokraattinen tv.	2	lingala, ranska
Myanmar	1	karenni
Pakistan	2	urdu (1), dari (1)
Romania	2	romania
Somalia	14	somali
Syyria	1	kurdi bahdini
Thaimaa	1	thai
Venäjä	1	venäjä
Vietnam	1	vietnam
Viro	2	viro (1), venäjä (1)
Kansalaisuudeton/ Palestiina	1	arabia
	Yhteensä 44	Yhteensä 22

Osa AIVA-ryhmän opiskelijoista on tullut Suomeen avioliiton tai vanhempien työn vuoksi. Näin ollen heillä saattaa olla pitkä koulunkäyntitausta lähtömaassa. Valtaosa opiskelijoista on kuitenkin pakolaisnuoria, joilla on puutteellinen tai olematon koulunkäyntitausta. Osa näistä nuorista on kiintiöpakolaisina tulleita, osa taas ilman huoltajaa Suomeen tulleita turvapaikanhakijoita, jotka ovat sittemmin saaneet oleskeluluvan. Valtaosa opiskelijoista on tullut maista, joissa käydään sotaa. Opiskelijoiden menneisyys ja toisaalta jatkuva huoli lähtömaahan jääneistä perheenjäsenistä näkyy koulun arjessa ja se on otettava huomioon jokaisen nuoren kohdalla yksilöllisesti.

AIVA-ryhmän toiminta ja toimintaa ohjaavat periaatteet

AIVA-ryhmän tavoitteena on edistää suomen kielen taitoa, opiskelijan tasapainoista kehitystä, kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan ja antaa tarvittavat valmiudet jatko-opintoihin. Tavoitteena on edelleen, että opiskelija saavuttaa sellaiset kielelliset valmiudet ja elämänhallintataidot, että hän selviytyy arkielämästä itsenäisesti suomalaisessa yhteiskunnassa. Opiskelijoiden syrjäytymistä pyritään ennaltaehkäisemään psykososiaalisen tuen avulla. Opiskelijoita ohjataan myös yhteisöllisyyteen ja yhteisvastuuseen sekä vahvistetaan opiskelijan taitoja toimia monikulttuurisessa yhteiskunnassa. (Espoon aikuislukio 2012b, 5.)

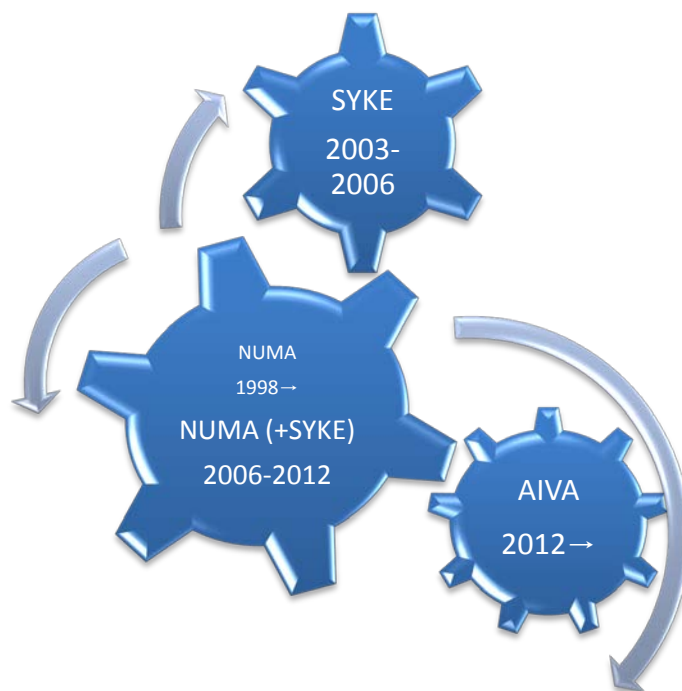
AIVA-ryhmä on tarkoitettu Espoossa vakituisesti asuville, oppivelvollisuusiän ylittäneille maahanmuuttajille, joilla on heikko tai olematon suomen kielen taito. Opetuksessa noudatetaan Espoon aikuislukion perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelmaa vuodelta 2012.

Opiskelijaksi AIVA-ryhmään voi hakea kolmesti lukuvuodessa. Uusia opiskelijoita otetaan lukuvuoden ensimmäiselle, kolmannelle ja viidennelle jaksolle. Tieto koulutuksesta välittyy opiskelijoille pääsääntöisesti Espoon maahanmuuttajapalveluiden tai Uudenmaan TE-toimiston kautta. Opiskelijavalinnoissa noudatetaan vuonna 2012 vahvistettuja Espoon aikuislukion nuorten maahanmuuttajien koulutuksen opiskelijavalinnan periaatteita (LIITE 1). Etusijalle asetetaan alle 25-vuotiaat, oppivelvollisuusiän ylittäneet hakijat nuorimmasta lähtien.

AIVA-ryhmän opetus toteutuu neljässä tasoryhmässä, joista yksi on varattu luku- ja kirjoitustaidottomina opintonsa aloittaville. Opiskelijat sijoitetaan tasoryhmiin lähtötason arvioinnin perusteella. Arvioinnissa selvitetään muun muassa opiskelijan suomen kielen suullista taitoa, kirjainten tunnistamista ja lukemista, hienomotoriikan hallintaa, tekstin jäljentämistä, sanelusta kirjoittamista sekä numeerisia taitoja. (Espoon aikuislukio 2012b, 4.) Lukuvuosi jakautuu viiteen jaksoon, joiden päätteeksi opiskelijoiden edistymistä ja taitotasoa arvioidaan. Opiskelijoiden siirtymiset ryhmästä toiseen tapahtuvat joustavasti uuden jakson alkaessa.

AIVA-ryhmän toimintaa ohjaavia arvoja ja periaatteita ovat muun muassa yhteisöllisyys, yksilöllinen tuki, monialaisuus sekä opiskelijoiden vertaisuus. Toiminnan keskeisimpiä tavoitteita ovat opiskelijoiden kotoutumisen edistäminen ja syrjäytymisen ehkäisy.

AIVA-ryhmän toiminta juontaa juurensa 2000-luvun alkuun. Kahden eri hallinnonalan yhteistyö (KUVIO 4) käynnistyi Espoossa vuonna 2003 SYKE-projektin (syrjäytymisvaarassa olevien maahanmuuttajanuorten kotouttamisen keinot) myötä. Syksyllä 2006 projektin toiminta vakinaistettiin osaksi Matinkylän koulun NUMA-ryhmää (nuoret maahanmuuttajat). Syksyllä 2012 NUMA-ryhmä siirtyi lopulta Matinkylän koulun alaisuudesta osaksi Espoon aikuislukiota ja sai nimekseen AIVA-ryhmä (aikuisten perusopetukseen valmistava opetus).

KUVIO 4. Monialaisen yhteistyön kehitysvaiheet

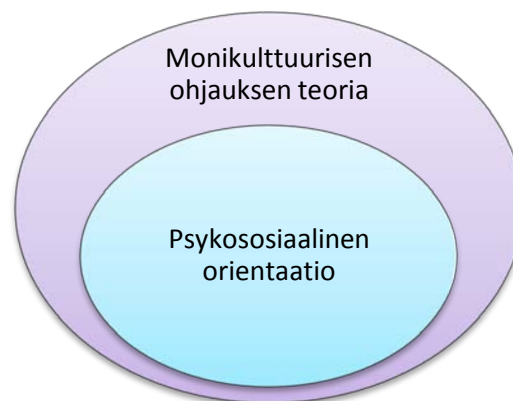
AIVA-ryhmän yhteistyötahoja

AIVA-ryhmän yhteistyötahoja ovat muun muassa Uudenmaan TE-toimiston Leppävaaran toimipiste, Espoon järjestöjen yhteisö, Lyömätön Linja ry., Suomen Mielenterveysseuran SOS-kriisikeskus, Espoon liikuntapalvelut, Espoon

seurakuntayhtymä sekä KULO – Kulttuurilla osalliseksi -hanke. Yhteistyötä tehdään myös Espoon maahanmuuttajapalveluiden muiden yksiköiden sekä tarvittaessa alueellisen aikuissosiaalityön ja lastensuojelun henkilöstön kanssa.

3 SOSIAALIOHJAAJAN TYÖN TEORIAPERUSTA

AIVA-ryhmän sosiaalihoajaan työ perustuu teoreettiseen tietoon sekä tehtävässä toimivan henkilön persoonasta, koulutustaustasta ja työkokemuksesta nousevaan asiantuntemukseen. Työn teoriaperusta on jaettavissa karkeasti kahteen kokonaisuuteen: sosiaalialan psykososiaaliseen orientaatioon sekä monikulttuurisen ohjauksen teoriaan (KUVIO 5).

KUVIO 5. AIVA-ryhmän sosiaalihoajaan työn teoriaperusta

Psykososiaalinen orientaatio on ihmissuhdetyön perussuuntaus, jonka puitteissa tehdään työtä yksilöiden, perheiden tai ryhmien kanssa. Työn kohteena ovat niin psyykkiset kuin sosiaalisetkin kysymykset sekä ihmisen ulkoinen ja sisäinen todellisuus. Psykososiaalisessa orientaatioissa terapeutin ulottuvuus on otettu työn osa-alueeksi ja työskentelyssä huomioidaan sekä taloudelliset, psyykkiset että sosiaaliset ongelmat. Psykososiaalisessa tukityössä suuntaudutaan psyykkisten ja sosiaalisten ongelmien yhteen kietoutumisen tarkasteluun sekä sosiaalisiin systeemeihin ja verkostoihin, joissa ihminen, perhe tai ryhmä elää ja jotka katsotaan työskentelyn kannalta tärkeiksi. (Helminen 2005, 24–25.) Työ voidaan tällöin määritellä tueksi ja toiminnaksi, joiden tarkoitus on suojella ja edistää psykososiaalista hyvinvointia ja ennaltaehkäistä tai hoitaa mielenterveyteen liittyviä uhkia ja ongelmia (Oulun vastaanottokeskus 2012, 5).

Varsinainen *monikulttuurinen ohjaus* nykyisessä merkityksessään, teoreettisena suuntauksena, sai alkunsa vasta 1900-luvun loppupuoliskon kuluessa (Puukari 2013, 72). Tässä oppaassa monikulttuurista ohjausta tarkastellaan laajasta näkökulmasta käsin,

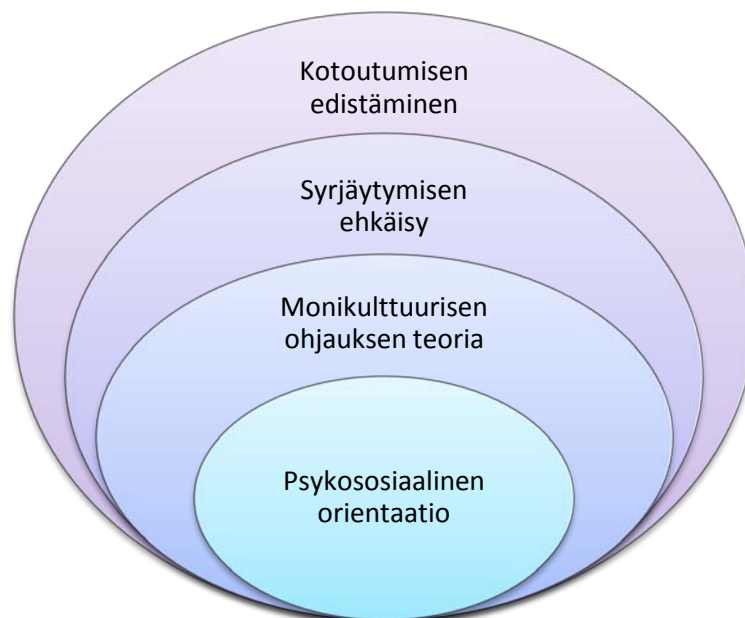

ei ainoastaan ohjauksena (*counseling*) vaan kouluympäristössä toimivan sosiaaliohjaajan ohjauksellisena lähestymistapana opiskelijan kohtaamiseen. Tällöin ohjaus voidaan mieltää pikemminkin ohjaus- ja neuvontatyönä (*counseling and guidance*), joka on ohjausta laajempi kokoava käsite (Puukari & Korhonen 2013a, 32).

Monikulttuurinen ohjaus- ja neuvontatyö näyttäytyy Puukarin ja Korhosen (2013b, 15) mukaan kaikkina niinä toimintoina, joiden avulla henkilökohtaisen tai ryhmäkohtaisen vuorovaikutuksen avulla autetaan opiskelijoita:

- löytämään omien lähtökohtiensa ja arvojensa mukaisia ratkaisuja erilaisiin ongelmiin ja haasteisiin;
- etsimään rakentavia tapoja elää omien yhteisöjensä ja yhteiskuntansa jäseninä

AIVA-ryhmän sosiaaliohjaajan työkäytännöt, jotka pohjautuvat työn teoriaperustaan, palvelevat opiskelijoiden kotoutumisen edistämistä sekä syrjäytymisen ehkäisyä, jotka ovat työn keskeisiä tavoitteita (KUVIO 6).

KUVIO 6. AIVA-ryhmän sosiaaliohjaajan työn teoriaperustan suhde ryhmän toimintaa ohjaaviin tavoitteisiin

4 SOSIAALIOHJAAJAN TYÖTEHTÄVÄT

Teoriaperustaan pohjautuvassa käytännön työssä psykososiaalinen tuki ja monikulttuurinen ohjaus- ja neuvontatyö ovat useimmiten erottamaton kokonaisuus. Selvyyden vuoksi nämä AIVA-ryhmän sosiaaliohjaajan työtehtävät esitetään tässä luvussa kuitenkin kahtena eri kokonaisuutena. Sosiaaliohjaajan työtehtäviin (KUVIO 7) kuuluvat myös päivittäinen tiimityö opettajien kanssa sekä verkostoituminen ja osallistuminen kokouksiin ja monialaisiin työryhmiin. Kaikkien työtehtävien alle lukeutuu käytäntöjä, jotka edellyttävät monialaista yhteistyötä.

KUVIO 7. AIVA-ryhmän sosiaaliohjaajan työtehtävät

Psykososiaalinen tuki

Psykososiaalinen tukityö käsittää sekä auttamistyön ennaltaehkäisevät että korjaavat menetelmät. Ennaltaehkäisevä työ sisältää yksilön tai ryhmän elämäntilanteen kartoituksen sekä tiedotuksen ja valistuksen muun muassa asiakkaan oikeuksista ja palveluista. Työskentelyyn kuuluu asiakkaan elämäntilanteen selkiyttäminen ja asiakkaan tukemiseen pyrkivät keskustelut. Keskustelut suunnataan rajattuun aiheeseen, kuten vaikeuksiin koulunkäynnissä tai perheongelmiin. Psykososiaalinen korjaava työ on systemaattisempaa ja strukturoidumpaa kuin ennaltaehkäisevä työ. Korjaava työ edellyttää asiakkaalta vahvaa motivaatiota ja sitoutumista yhteiseen ongelmanratkaisuprosessiin. (Helminen 2005, 25.)

Psykososiaalisen tukemisen perusta on hyvä ammatillinen asiakassuhde. Työntekijällä tulee olla todellinen halu auttaa asiakasta. Suhde perustuu hyväksymiseen, luottamuksellisuuteen ja vastavuoroisuuteen. Puheeksi ottamisen taito, kuuntelutaito sekä dialogisuus eli vuoropuhelun taito ovat työntekijälle olennaisia. Parhaimmillaan tukisuhde on asiakasta ja hänen elämäntilannettaan ymmärtävä, vuorovaikutteinen, voimavaroja lisäävä ja dynaaminen. Tukisuhteessa etsitään ja tunnistetaan asiakkaan omia voimavaroja, jotta hän kykenisi selviytymään oman arkensa ja elämänsä kanssa sekä ymmärtämään itseään. (Kari, Niskanen, Lehtonen & Arslanoski 2013, 180–190; Helminen 2005, 25.)

Työskentely tähtää monesti muutokseen asiakkaan ajattelumalleissa, sosiaalisessa tilanteessa tai suhteissa. Saadun avun ja tuen myötä asiakas sitoutuu yhteistyöhön ja hänen on mahdollisuus vähitellen itse lisätä hyvinvointiaan. Psykososiaalisen tuen ja työn puitteissa on tärkeää ihmisen huomioiminen persoonana ja yksilönä ja tukityön tulee perustua palvelukokonaisuudessa mukana olevien ammattilaisten monialaiseen ja verkostoituvaan työtoteeseen (Helminen 2005, 25–26).

AIVA-ryhmän sosiaaliohjaajan **keskeisin työtehtävä** on opiskelijoiden psykososiaalisten tukitarpeiden kartoittaminen ja tuen tarjoaminen. Käytännössä työ sisältää seuraavia elementtejä:

- haastattelut
- jatkuva läsnäolo ja huomioiminen
- pyrkimys hyvään vuorovaikutukseen
- luottamuksellisen ilmapiirin luominen
- voimauttaminen (empowerment)
- asianajajuus (advocacy)
- jalkautuva työ
- verkostoituva työote
- yksilö- ja pienryhmätapaamiset;
- elämänhallinnalliset keskustelut

Kun sosiaaliohjaajan ja opiskelijan välinen keskusteluyhteys toimii, on helppo puuttua ongelmatilanteisiin ja ottaa kantaa muun muassa seuraaviin opiskelijan elämää koskeviin päätöksiin:

- asumiseen ja itsenäistymiseen liittyvät järjestelyt
- opiskelutaitojen ja -valmiuksien kehittäminen
- opiskelijoiden välisten ristiriitatilanteiden selvittäminen
- opiskelijoiden ja opettajien ristiriitatilanteiden selvittäminen
- kotoutumissuunnitelman päivittäminen
- hakeutuminen terveystalouden piiriin

Psykososiaalisesta tuesta vastaavan sosiaaliohjaajan tavoitteena on kuunnella ja sanoittaa opiskelijoiden tuntemuksia ja heille henkilökohtaisesti tärkeitä asioita. Tämän lisäksi sosiaaliohjaaja kannustaa tunnetaitojen ja tunteiden ilmaisun kehittämiseen eli tunteista ja kokemuksista puhumiseen. Konkreettisia työskentelytapoja ja hyviä työkäytäntöjä esitellään tarkemmin oppaan seuraavissa pääluvuissa.

Monikulttuurinen ohjaus- ja neuvontatyö

Monikulttuurinen ohjaus ja neuvonta ovat toisiaan täydentäviä auttamisen muotoja, joiden tarkoituksena on edistää maahanmuuttajien kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan sekä tukea ja edistää heidän mahdollisuuksiaan elää täysipainoista elämää.

Neuvonnalla (guidance) sosiaali-ohjaaja auttaa nuoria tekemään perusteltuja valintoja erilaisissa elämäntilanteissa. Opiskelijat kysyvät usein neuvoa koulutukseen, viranomaisasiointiin, ihmissuhteisiin sekä terveyteen ja hyvinvointiin liittyvissä asioissa. Koulutukseen liittyvissä asioissa on syytä ohjata opiskelija ensisijaisesti opinto-ohjauksesta vastaavan opettajan puheille. Neuvontatyössä on tyypillistä käyttää informointia, arviointia ja palautteen antamista konkreettisten neuvojen antamisen ohella (Puukari & Korhonen 2013a, 32).

Ohjaus (counseling) eroaa neuvonnasta siten, että neuvontaan verrattuna siinä pyritään syvemmin ja kokonaisvaltaisemmin perehtymään ohjattavan elämäntilanteeseen, kun taas neuvonnassa edetään yleensä nopeammin ja suoraviivaisemmin etsimään konkreettisia ratkaisuja ohjattavan kysymyksiin. (Emt., 32.)

Monikulttuurisessa ohjauksessa ja neuvonnassa pyritään kohtaamaan ohjattava ihmisenä ja ottamaan mahdollisimman hyvin huomioon kulttuurieroista nousevat haasteet ja jännitteet etsittäessä ohjattavan kanssa ratkaisuja hänen kysymyksiinsä. Ohjauksessa on keskeistä ymmärtää, kuinka kokonaisvaltaisesti kulttuuri vaikuttaa ihmisiin ja heidän tapansa hahmottaa ja ymmärtää maailmaa. (Emt., 33, 36.)

Monikulttuurisessa ohjaus- ja neuvontatyössä on erityisesti kysymys siitä, että ohjaaja kasvaa yhä tietoisemmaksi omasta kulttuuritaustastaan ja sen vaikutuksesta ajatteluunsa ja toimintaansa. Näin hän oppii toimimaan kulttuurisensitiivisesti kulttuurisesti erilaisten ohjattaviensa kanssa ja etsimään joustavasti ja luovasti erilaisia lähestymistapoja ja menetelmiä, joiden avulla on mahdollista ottaa huomioon ohjattavien kulttuuritausta ja yksilölliset tarpeet. (Emt., 16.)

Monikulttuurinen ohjaus- ja neuvontatyö sisältää AIVA-ryhmän sosiaalihoajaan työssä seuraavia elementtejä:

- yksilöohjaus
- ryhmäohjaus itsenäisesti tai yhteistyössä järjestötoimijan tai muun yhteistyötahon kanssa
- neuvonta ja palveluneuvonta
- jalkautuva työ

Sosiaalihoajaan konkreettisia työskentelytapoja ja hyviä työkäytäntöjä esitellään tarkemmin oppaan seuraavissa pääluvuissa.

Tiimityö opettajien kanssa

AIVA-ryhmän sosiaaliopettajan työtiimi koostuu opettajista. Yhteistyö on päivittäinen osa arjen työtä. Sosiaaliopettaja osallistuu opettajien rinnalla yhteisiin päivän aloituksiin, työviikkoa rytmittäviin kokouksiin ja moniin muihin vakiintuneisiin työkäytäntöihin, joita esitellään oppaan seuraavissa pääluvuissa.

Tiimityön sujuvuuden kannalta on olennaista, että käytössä on yhteinen kalenteri. AIVA-tiimin kalenteri sijaitsee opettajainhuoneessa. Kalenteriin merkitään käsin yhteiset kokoukset ja tavallisesta viikkoaikataulusta poikkeavat tapahtumat, esimerkiksi opiskelijoiden haastattelut ja muut yhteistyön sujuvuuden kannalta olennaiset tiedot.

Kykyä omien näkemysten selkeään esittämiseen ja perustelemiseen pidetään yleisesti merkittävänä yhteistyöosaamisessa. Selkeys omasta roolista ja tehtävästä selkeyttää myös yhteistyösuhteita. Monialaista yhteistyötä tukevalle työyhteisölle on tunnusomaista, että työyhteisössä arvostetaan työntekijöiden osallistumista, autonomiaa, ilmaisuvapautta ja erityisesti tasa-arvoa. (Rekola 2008, 16–17.) AIVA-tiimin yhteistyön edellytyksiä ovat tiimin jäsenten keskinäinen kunnioitus, osaamisen arvostaminen, jaettu johtajuus, avoin vuoropuhelu sekä tasa-arvoisuus.

Yhteistyön toteutumisen kannalta on myös ensiarvoisen tärkeää, että kaikki tiimin jäsenet työskentelevät AIVA-ryhmän yhteisissä tiloissa; opinto-ohjaajan ja sosiaaliopettajan työhuoneet ovat saman käytävän varrella, jossa sijaitsevat myös opetustilat ja opettajainhuone.

Verkostoituminen, kokoukset ja monialaiset työryhmät

AIVA-ryhmän sosiaali-ohjaajan työtehtäviin kuuluu verkostoituminen, osallistuminen kokouksiin ja työskentely monialaisissa työryhmissä. Verkostoituva työote hyödyttää sosiaali-ohjaaja monessa eri yhteydessä:

- opiskelijoiden ryhmätoiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa
- opiskelijoiden tukitarpeiden kartoittamisessa ja tuen tarjoamisessa
- opiskelijoiden ohjaamisessa erillisten sosiaali- ja terveystalveluiden piiriin
- sosiaali-ohjaajan omien tietojen ja taitojen päivittämisessä

Sosiaali-ohjaaja osallistuu viikoittain AIVA-tiimin kokoukseen ja mahdollisuuksien mukaan kuukausittain Espoon maahanmuuttajatalveluiden yksikkökokoukseen, johon kerääntyy henkilökuntaa kaikista organisaation eri yksiköistä. Lukukausittain pyritään myös järjestämään AIVA-tiimin esimiespalaveri, johon osallistuvat tiimin lisäksi Espoon aikuislukion rehtori ja Maahanmuuttajatyön koordinaattori Espoon maahanmuuttajatalveluista.

Sosiaali-ohjaaja kuuluu seuraaviin moniammatillisiin ja -alaisiin työryhmiin:

- Espoon maahanmuuttajatalveluiden johtoryhmä
- Espoon aikuislukion kriisiryhmä
- Espoon aikuislukion OHR – opiskelijahuoltoryhmä
- KOTY – koulutus- ja työllistymisasioiden työryhmä: nuorten verkosto

Espoon maahanmuuttajatalveluiden johtoryhmä kokoontuu pääsääntöisesti kerran kuukaudessa. Kokouksissa käsitellään koko organisaation kannalta ajankohtaisia ja tärkeitä aiheita ja käydään läpi eri yksiköiden kuulumisia. Johtoryhmätyöskentelyssä sosiaali-ohjaaja päivittää omia tietojaan liittyen muun muassa Espoon maahanmuuttajatyön kokonaisuuteen. Johtoryhmä on myös foorumi, jossa sosiaali-ohjaajan on mahdollista nostaa keskusteluun AIVA-ryhmän ajankohtaisia uutisia ja mahdollisia kehittämisehdotuksia.

Espoon aikuislukion kriisiryhmä on monialainen ryhmä, joka vastaa koulun kriisitoimintamallin mukaisesta toiminnasta kriisitilanteissa. Työskentelyä ohjaa lukuvuosittain päivitettävä Kriisitoiminta Espoon aikuislukiossa -ohjeistus. Ryhmään kuuluvat rehtori, apulaisrehtori, opinto-ohjaajat ja sosiaali-ohjaaja. Ryhmä tiedottaa toiminnastaan ja ylläpitää kriisivalmiutta. Tämän lisäksi ryhmä ylläpitää omaa kriisitietouttaan ja harjoittelee kriisitilanteita varten.

Espoon aikuislukion opiskelijahuoltoryhmätyöskentelyä kehitetään ja vakiinnutetaan uudistuneen oppilas- ja opiskelijahuoltolain (1287/2013) pohjalta. Lähtökohtaisesti opiskelijahuolto jakautuu kahteen eri tasoon:

1. yhteisöllinen opiskelijahuolto
2. yksilökohtainen opiskelijahuolto

Yhteisölliseen opiskelijahuoltoon keskittyvän ryhmän tarkoitus on lisätä yhteisöllisyyttä ja hyvinvointia sekä ennaltaehkäistä ongelmia Espoon aikuislukiossa. Ryhmä kokoontuu noin kerran kuukaudessa, vähintään neljän viikon välein. Ryhmään kuuluvat rehtori, opinto-ohjaajat, AIVA-ryhmän sosiaali-ohjaaja sekä ryhmänohjaaja.

Yksilökohtaiseen opiskelijahuoltoon keskittyvä työskentely toteutuu AIVA-ryhmän osalta AIVA-tiimin omissa viikkopalaverissa. Tarvittaessa kutsutaan myös tapauskohtaisesti koolle erillinen asiantuntijaryhmä, joka käsittelee yhdessä opiskelijan kanssa hänen tilannettaan.

Espoon monikulttuuriasiain neuvottelukunnalla on tukenaan pysyvä *kotoutumis- ja työllistymisasioiden työryhmä (KOTY)*. Työryhmän yhteyteen on perustettu *nuorten verkosto*, johon AIVA-ryhmän sosiaali-ohjaaja kuuluu. Verkosto kokoaa yhteen Espoon alueen toimijoita, jotka kokoontuvat noin kahden kuukauden välein käsittelemään maahanmuuttajanuorten opinto- ja työllisyyskysymyksiä. Verkostotyöskentelyn tavoitteena on edistää opinto- ja työllisyyspolkujen sujuvuutta, lisätä tiedonvaihtoa näihin liittyen sekä tarjota mahdollisuuksia oman osaamisen kehittämiseen nuorten maahanmuuttajien ohjaustyössä. AIVA-ryhmän sosiaali-ohjaajan työ helpottuu ja on matalampi kynnyksellä ottaa yhteyttä eri tahoihin, kun verkosto on valmiiksi olemassa.

Työryhmään osallistumalla sosiaalihoaja pysyy ajan tasalla muun muassa seuraavissa asioissa:

- uudet koulutusohjelmat Espoossa ja muissa kunnissa
- hankkeet ja yhteistyöprojektit

Verkoston työryhmätyöskentely tarjoaa myös väylän vaikuttamiseen maahanmuuttajanuorten opinto- ja työllisyysasioissa: työryhmä voi tehdä tarvittaessa yhteisiä kannanottoja tai lausuntoja.

5 MONIALAISIA HYVIÄ KÄYTÄNTÖJÄ

Opiskelijavalinta

AIVA-ryhmään otetaan uusia opiskelijoita kolmesti lukuvuodessa: ensimmäiselle, kolmannelle ja viidennelle jaksolle. Opiskelijaksi haluava toimittaa Espoon aikuislukion toimistoon hakulomakkeen, jonka perusteella oppilaitos lähettää kutsut tasotestiin. Sosiaaliohjaajalla on halutessaan mahdollisuus tutustua hakulomakkeisiin, joissa tiedustellaan muun muassa hakijan erityisen tuen tarpeita.

Tasotestipäivänä sosiaaliohjaaja on läsnä tilaisuudessa. Käytännön järjestelyiden vastuualueet on sovittu etukäteen opettajien ja opinto-ohjaajien kanssa. Sosiaaliohjaajan vastuulla on pääsääntöisesti henkilöllisyystietojen tarkistaminen ja kopioiden ottaminen hakijoilla mukana olevista asiakirjoista. Näitä ovat passi, oleskelulupakortti, EU-kansalaisen oleskeluoikeiden rekisteröinti -dokumentti tai oleskelukortti, Kela-kortti tai muu asiakirja. Lähtökohtaisesti kopiot otetaan asiakirjoista, joista käyvät ilmi hakijan:

- etu- ja sukunimi
- syntymäaika
- osoite
- mahdollinen suomalainen henkilötunnus
- oleskelun peruste
- oleskeluoikeuden voimassaoloaika
- kansallisuus (ja äidinkieli)

Tietoja kerätään ja tarkistetaan, koska hakulomakkeissa on usein lukuisia virheitä alla olevista syistä:

- hakijan heikko tai olematon suomen kielen taito
- hakijan heikko luku- ja kirjoitustaito tai luku- ja kirjoitustaidottomuus
- hakijalla ollut vaikeuksia ymmärtää lomakkeen kulttuurisidonnaisia termejä, kuten ´etunimi´, ´sukunimi´, ´lähiosoite´ jne.

Tietojen tarkistaminen ja dokumentoiminen tekee myös sosiaaliohjaajan ja opiskelijan yhteisestä jatkotyöskentelystä sujuvampaa. Opiskelijan alkuhaastattelussa jää

henkilöllisyystietojen selvittelyn sijaan aikaa haastattelun päätarkoituksen toteuttamiselle eli luottamuksellisen ilmapiirin rakentamiselle ja psykososiaalisten tukitarpeiden kartoittamiselle. Tietojen keräämisen ja dokumentoinnin tarkemmat perustelut on nähtävillä taulukossa 2.

TAULUKKO 2. Tarkistettavat tiedot ja perustelut tietojen keräämiselle

TIETO	PERUSTELU TIETOJEN KERÄÄMISELLE
etunimi, sukunimi	<ul style="list-style-type: none"> • hakulomakkeissa on usein virheitä • nimeen perustuvalla haulla sosiaaliohjaaja voi selvittää SosiaaliEfficasta onko henkilöllä asiakkuutta Espoon maahanmuuttajapalveluissa/alueellisessa aikuissosiaalityössä
syntymäaika	<ul style="list-style-type: none"> • syntymäajalla on merkitystä opiskelijavalinnassa; mikäli hakijoita on enemmän kuin voidaan ottaa, otetaan koulutukseen alle 25-vuotiaat hakijat nuorimmasta alkaen
osoite	<ul style="list-style-type: none"> • tieto opiskelijavalinnasta lähetetään kirjeitse kotiin • opiskelijavalinnassa otetaan koulutukseen vain espoolaisia hakijoita
mahdollinen suomalainen henkilötunnus	<ul style="list-style-type: none"> • kuuluuko henkilö suomalaisen sosiaaliturvan piiriin • henkilötunnukseen perustuvalla haulla sosiaaliohjaaja voi selvittää SosiaaliEfficasta onko henkilöllä asiakkuutta Espoon maahanmuuttajapalveluissa/alueellisessa aikuissosiaalityössä • asiakkuuden avaaminen SosiaaliEfficassa • jatkotyöskentely: sosiaaliohjaaja ohjaa ja tukee opiskelijoita usein esim. sähköisesti tai puhelimitse tehtävässä ajanvarauksessa tai muissa viranomaisasioinneissa, jotka edellyttävät tunnistamista suomalaisella henkilötunnuksella
oleskelun peruste, oleskeluoikeuden voimassaoloaika	<ul style="list-style-type: none"> • jatkotyöskentely: sosiaaliohjaaja ohjaa ja tukee opiskelijoita esim. oleskeluluvan jatkolupahakemuksen täyttämässä ja toimittamisessa poliisille
kansallisuus (äidinkieli)	<ul style="list-style-type: none"> • jatkotyöskentely: opiskelijaan tutustuminen ja tieto opiskelijan äidinkielestä tai kielestä, jota hän parhaiten ymmärtää puhuttuna → tulkkittelauksien kannalta välttämätön tieto

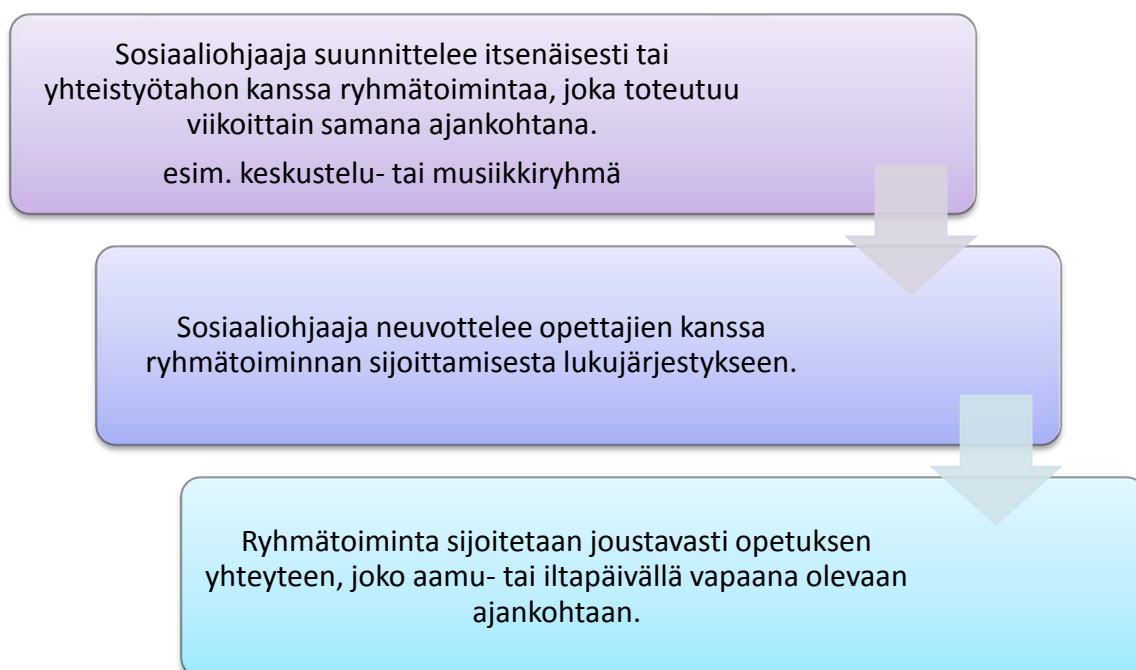
Tasotestipäivän jälkeen opettajat käyvät testit läpi ja Espoon aikuislukion **opiskelijavalintaryhmä** kokoontuu päättämään uusista opiskelijoista opiskelijavalinnan periaatteiden mukaisesti (LIITE 1). Valintaryhmä päättää muun muassa siitä ketkä

uusista opiskelijoista aloittavat opintonsa peruskouluryhmissä ja ketkä AIVA-ryhmässä. Sosiaaliohjaajalla on mahdollisuus osallistua opiskelijavalintakokoukseen. Valituille opiskelijoille lähetetään tieto valituksi tulemisesta ja opiskelun alkamispäivästä kirjeitse kotiin. Joissain tapauksissa opinto-ohjaaja saattaa pyytää sosiaaliohjaajalta apua opiskelijaksi valitun henkilön tavoittamisessa puhelimitse, erityisesti jos henkilöllisyystiedoista on käynyt ilmi, että opiskelija on Espoon maahanmuuttajapalveluiden asiakas jo entuudestaan.

Ryhmäkohtaisten ja yksilöllisten lukujärjestysten laatiminen

AIVA-ryhmän opetus toteutuu tasoryhmissä, joille laaditaan ryhmäkohtaiset lukujärjestykset ennen uuden jakson alkamista. Lukujärjestykset voivat olla myös yksilökohtaisia riippuen tulevan jakson opetustarjonnasta ja opiskelijan omasta opinto-ohjelmasta; yksilöllisestä integroinnista perusopetuksen kursseille keskustellaan opinto-ohjaajan kanssa.

AIVA-tiimin opettajat ja sosiaaliohjaaja laativat lukujärjestykset tarvittaessa yhteistyössä (KUVIO 8). Tiimi neuvottelee yhdessä mikä viikonpäivä ja kellonaika sopivat esimerkiksi sosiaaliohjaajan suunnitteleman ryhmätoiminnan toteuttamiseen. Periaate on se, että ryhmätoiminta sijoitetaan lukujärjestykseen vasta kun opettajat ovat ensin laatineet luonnoksen omien oppituntiensa sijoittumisesta lukujärjestykseen.

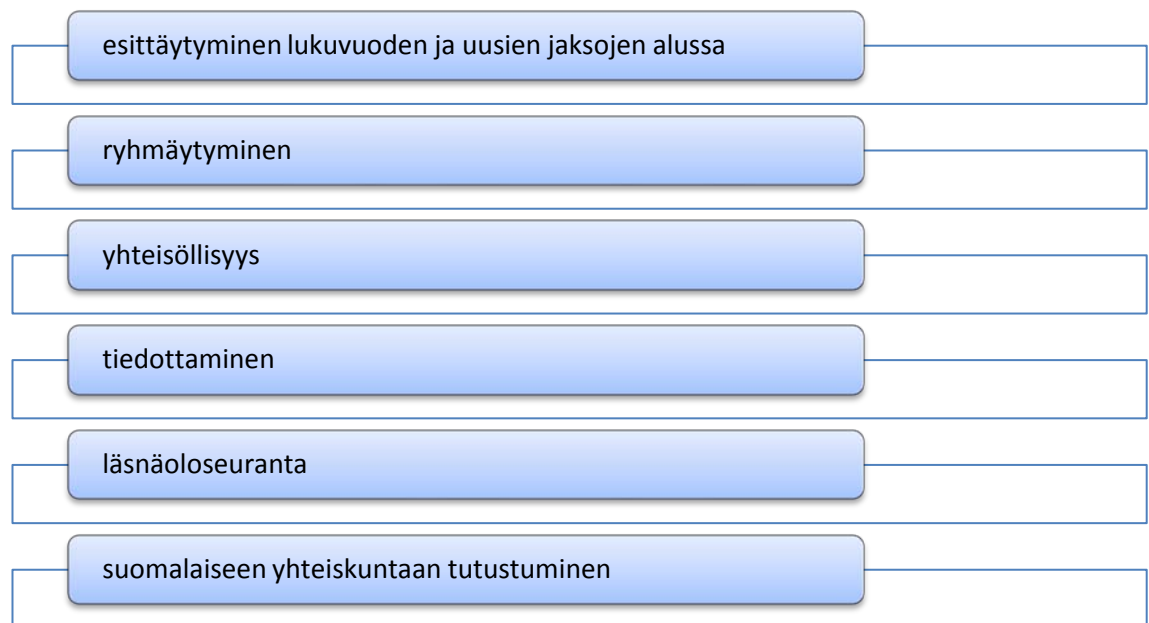
KUVIO 8. AIVA-tiimi laatii lukujärjestykset tarvittaessa yhteistyössä

Lukujärjestyksiä laadittaessa sosiaaliohjaajalla on tärkeä tiedonvälittäjän rooli, jos käynnistyvää ryhmätoimintaa vetää sosiaaliohjaajan sijaan järjestön tai muun yhteistyötahon edustaja; sosiaaliohjaaja kertoo yhteistyötahon aikatauluun sopivat ajankohdat. Näin vältetään siltä, että opiskelijoiden hyvinvointia edistävä ryhmätoiminta jäisi toteutumatta kommunikaation puutteen vuoksi.

Yhteinen päivän aloitus

Yhteinen päivän aloitus rytmittää jokaista koulupäivää. Päivän aloituksessa on läsnä koko AIVA-ryhmä: opettajat, sosiaalihoaja ja kaikkien eri tasoryhmien opiskelijat. Toisinaan päivän aloituksessa on mukana myös vieras, esimerkiksi AIVA-ryhmän entinen opiskelija, joka haluaa kertoa kuulumisiaan esimerkiksi jatko-opintoihinsa liittyen. Tämän kaltaiset vierailut kehittävät opiskelijoiden tulevaisuusajattelua.

Yhteinen päivän aloitus -käytännön taustalla on ajatus yhteisöllisyydestä AIVA-ryhmän toiminnan keskeisenä arvona ja toimintaa ohjaavana periaatteena. AIVA-ryhmän opiskelijoiden ryhmäytymiseen kiinnitetään erityistä huomiota. Yhteisen päivän aloituksen sisällöt ja tavoitteet (KUVIO 9) edistävät myös opiskelijoiden kotoutumista ja ehkäisevät syrjäytymistä.

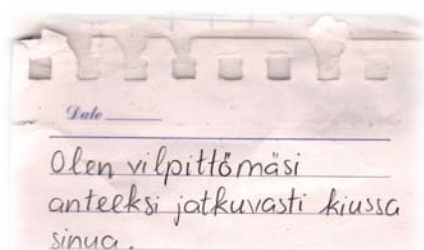

KUVIO 9. Yhteisen päivän aloituksen sisältöjä ja tavoitteita

Lukuvuoden ja sen sisältämien uusien jaksoiden ensimmäisissä päivän aloituksissa keskitytään esittäytymiseen ja koulun käytännöistä puhumiseen. Sosiaalihoajan on tärkeää kiinnittää huomioita useisiin eri asioihin esittäytyessään opiskelijoille:

- sosiaaliohjaaja-termi on abstrakti ja vieras maahanmuuttajaopiskelijoille
- sosiaaliohjaajan työ on tärkeää tehdä näkyväksi konkreettisin esimerkein siitä, millaisissa asioissa hän voi tukea, ohjata ja neuvoa opiskelijoita
- sosiaaliohjaaja on koulussa opiskelijaa ja kouluyhteisöä varten;
- sosiaaliohjaaja on jatkuvasti läsnä koulun arjessa, hänen roolinsa ei rajoitu vain ongelmatilanteiden selvittelyyn

Sosiaaliohjaajan on myös tärkeää ottaa niin esittäytymisessään kuin jatkotyöskentelyssään huomioon, että osa opiskelijoista on lähtöisin kulttuureista, joissa avun pyytäminen vieraalta koetaan häpeällisenä (KUVA 1) – puhumattakaan toistuvista avunpyynnöistä tai kysymyksistä.

KUVA 1. Opiskelijan viesti sosiaaliohjaajalle keväällä 2013

Lukuvuoden edetessä päivän aloituksissa tiedotetaan muun muassa retkistä, juhlista, uusista ryhmätoiminnoista ja poikkeavista aikatauluista, kuten opiskelijoiden haastatteluista ja koulun loma-ajoista. Päivän aloituksissa opiskelijat tutustuvat myös suomalaiseen yhteiskuntaan ja kulttuuriin. Jokainen opiskelija jäljentää taululta vihkoonsa päiväyksen ja päiväys luetaan ääneen. Liputuspäivinä sekä kansallisten juhlien ja pyhäpäivien yhteydessä opiskelijoille kerrotaan päivien ja juhlien taustoista ja merkityksestä suomalaisille. Toisinaan katsotaan yhdessä esimerkiksi liputuspäivän aihetta havainnollistava video tai opiskelijat kääntävät omalle äidinkielelleen lyhyen tekstin, joka käsittelee juhla- tai liputuspäivän aihetta. Samassa yhteydessä tiedotetaan myös mahdollisista poikkeuksista julkisten liikennevälineiden aikatauluissa ja kauppojen aukioloajoissa.

Yhteisessä päivän aloituksessa tarkistetaan myös läsnäolijat. Läsnäoloseurantaa käsitellään omassa alaluvussaan.

Opiskelijan alkuhaastattelu

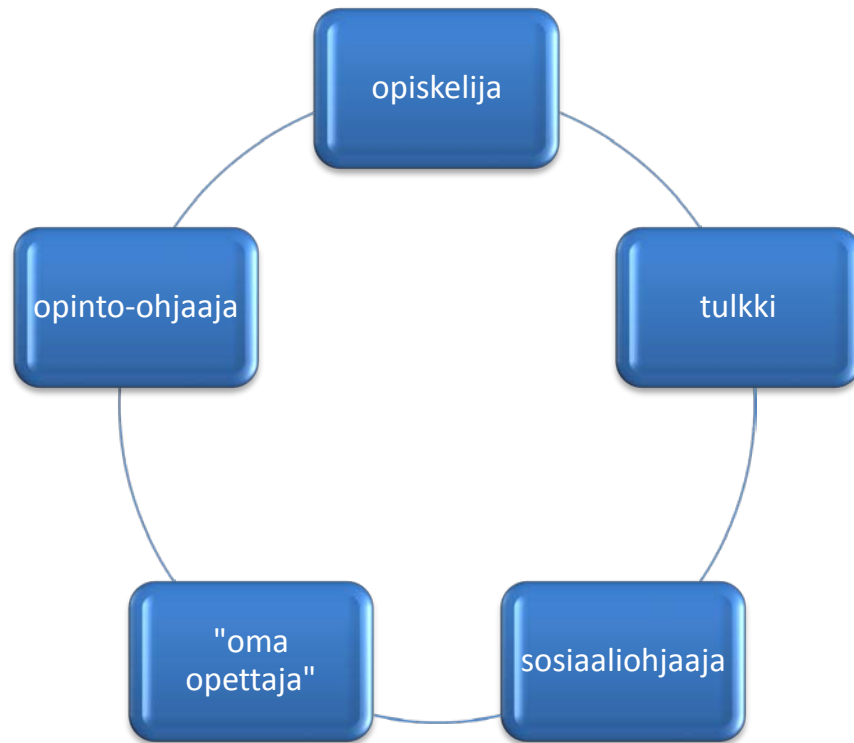
Kaikille AIVA-ryhmän uusille opiskelijoille järjestetään yksilöllinen alkuhaastattelu (opetussuunnitelmassa *tulohaastattelu*). Haastattelussa selvitetään opiskelijan opiskelutaidot, motivaatio ja elämäntilanne, aikaisempi koulunkäyntitausta ja työkokemus sekä psykososiaalisen tuen tarve. Haastattelussa käydään läpi lähtökulttuuriin, perheeseen ja elämäntilanteeseen liittyviä tekijöitä, jotka voivat vaikuttaa opiskeluvalmiuksiin ja opintoihin sitoutumiseen. Mahdolliset oppimista vaikeuttavat seikat yritetään tunnistaa, ja opiskelijan itseohjautuvuutta sekä valmiuksia opiskella ohjataan ja tuetaan. (Espoon aikuislukio 2012b, 13.)

Alkuhaastatteluun osallistuvat opiskelija, sosiaaliopettaja, opinto-ohjauksesta vastaava opettaja, opiskelijan ”oma opettaja” eli ryhmänopettaja sekä tulkkki (KUVIO 10). Alkuhaastattelu kestää maksimissaan tunnin ja on järjestettävä viimeistään kolmen kuukauden kuluttua opintojen aloittamisesta. Periaate on kuitenkin se, että haastattelu järjestetään mahdollisimman pian opintojen käynnistyttyä, jotta haastattelun tärkeimmät tavoitteet (KUVIO 11) toteutuisivat.

AIVA-ryhmän opinto-ohjaaja vastaa yksilöllisen opinto-ohjelman laatimisesta. Sosiaaliopettajan keskeisimpiä tehtäviä taas ovat luottamuksellisen ilmapiirin rakentaminen ja psykososiaalisten tukitarpeiden kartoittaminen. Sosiaaliopettaja on myös:

- vastuussa tulkkitilauksista
- päävastuussa kaikkien uusien opiskelijoiden alkuhaastattelut sisältävän aikataulun laatimisesta

Sosiaaliopettajan laatima aikataulu käydään läpi AIVA-tiimin kanssa, ja aikatauluun tehdään tarvittavat korjaukset. Aikataulun laatimisessa otetaan huomioon muun muassa haastatteluiden kanssa samanaikaisesti käynnissä olevat oppitunnit. Haastattelupäivien sujuvuutta helpottaa myös samankielisten opiskelijoiden haastattelemisen samana päivänä: tällöin ei tarvita lukuisia eri kielten tulkkkeja yhtenä päivänä.

KUVIO 10. Alkuhaastattelun osallistujat

KUVIO 11. Alkuhaastattelun keskeisimmät tavoitteet

Sosiaaliohjaaja on jo ennen alkuhaastattelua esittäytynyt ja tullut osittain tutuksi opiskelijoille AIVA-ryhmän yhteisissä päivän aloituksissa. Alkuhaastattelu on kuitenkin tilanne, jossa opiskelijalle muodostuu varsinainen ensivaikutelma sosiaaliohjaajasta henkilönä, jonka puoleen opiskelija voi kääntyä tulevaisuudessa kahden kesken. Ensivaikutelmalla on monikulttuurisessa ohjaustyössä todennetusti ratkaiseva merkitys jatkotyöskentelyn sujuvuuden kannalta. Sosiaaliohjaajan tuleekin kiinnittää erityistä huomiota avoimen, luottamuksellisen vuorovaikutuksen rakentamiseen. Oleellista on, että haastattelu toteutetaan rauhallisessa tilassa ilman ulkoisia häiriötekijöitä. Haastattelun alussa opiskelijalle myös selvitetään haastatteluun osallistuvien salassapito- ja vaitiolovelvollisuus. Opiskelijalta pyydetään myös kirjallinen lupa opiskelua koskevien tietojen luovuttamiseen TE-toimistolle ja sosiaalitoimelle.

Psykososiaalisten tukitarpeiden kartoittamisessa sosiaaliohjaaja voi käyttää työnsä tukena psykososiaaliseen haastattelumalliin (Yhteiset Lapsemme ry. 2011) perustuvaa haastattelulomaketta (LIITE 2). Sosiaaliohjaaja joko täydentää lomaketta haastattelun aikana tai haastattelun jälkeen muistiinpanojensa pohjalta. Toisinaan on parempi keskittyä luonnollisen keskusteluyhteyden rakentamiseen ja täyttää lomake vasta haastattelun jälkeen; opiskelija voi kokea tilanteen ahdistavana tai epäluuloja herättävänä jos sekä opinto-ohjaaja että sosiaaliohjaaja täyttävät erillisiä opiskelijalle vieraskielisiä lomakkeita.

Sosiaaliohjaaja kirjaa osan haastattelun aikana kertyneistä tiedoista asiakastietolomakkeeseen (LIITE3), jonka tiedot viedään sähköiseen tietojärjestelmään (SosiaaliEffic), joka sosiaaliohjaajalla on käytössään.

Haastattelutilanteen sisältämistä lukuisista kysymyksistä huolimatta asetelman ei tule olla ”*sosiaaliohjaaja kysyy – opiskelija vastaa*” -painotteinen. Sosiaaliohjaaja toki esittää joukon avoimia kysymyksiä, mutta hän myös painottaa, että opiskelija saa valita mihin kysymykseen hän vastaa ja mihin ei.

”TE-päivät”: kotoutumissuunnitelman laatiminen ja tarkastaminen

”AIVA-ryhmän opiskelijoista valtaosa kuuluu TE-palveluiden piiriin. Näin ollen opiskelijoille on laadittu tai laaditaan ensimmäinen kotoutumissuunnitelma opintojen alkaessa. Valtaosin koulun TE-päivät sisältävät kuitenkin aikaisemmin tehtyjen kotoutumissuunnitelmien päivittämistä.”

Tässä alaluvussa kuvataan koulun, sosiaalitoimen ja TE-toimiston yhteistyökäytäntö ja sen taustat. Käytäntöä sovellettiin AIVA-ryhmässä ennen TE-palveluiden organisaatiomuutosta, jota on perusteltu entistä monipuolisempien ja selkeämpien palvelujen tarjoamisella asiakkaille. AIVA-ryhmän ”TE-päivät” on ilmentymä juuri tämän kaltaisesta hyvästä käytännöstä, jossa eri toimijat tekevät järjestelmällistä yhteistyötä onnistuneen kotoutumisprosessin turvaamiseksi. Kotoutuminen edellyttää yksilöllisiä ja tuettuja polkuja. Näiden polkujen rakentaminen taas edellyttää, että maahanmuuttajaa tukevat viranomaiset toimivat yhteistyössä.

Käytännön taustat

Kotoutumislain tultua voimaan 1999 Espoossa pyrittiin siihen, että Espoon maahanmuuttajapalveluiden sosiaalityöntekijät olivat mukana työvoimatoimistossa asiakkaiden kotoutumissuunnitelmaa laadittaessa. Myöhemmin tämä käytäntö muuttui siten, että tietyt työvoimaneuvojat jalkautuivat joitain kertoja kuukaudessa, ja sekä uusien että vanhojen asiakkaiden suunnitelmia laadittiin ja tarkastettiin Espoon maahanmuuttajapalveluissa ja NUMA-ryhmän (sittemmin Espoon aikuislukion ja AIVA-ryhmän) tiloissa.

TE-toimiston ja yhteistyötahojen tapaamisiin on osallistunut opiskelijan sen hetkisestä elämäntilanteesta riippuen joko opinto-ohjaaja, sosiaalityöntekijä, ryhmänohjaaja, sosiaaliohjaaja ja/tai kuraattori. Tämän kaltaisella monialaisella yhteistyöllä on tulevaisakin tehtävärakenteissa paikka toimijana, jolla on kokonaiskäsitys opiskelijoiden arjesta, elinoloista ja tarvittavista palveluista. Yhteistyöllä on tarjota monia eettisesti sekä taloudellisesti kestäviä suuntaviivoja.

Käytäntö

- Tila: AIVA-ryhmän opetustila tai sosiaali-ohjaajan/opinto-ohjaajan työhuone
- Edellytys: TE-virkailijan ja opinto-ohjaajan yhteistyössä laatima aikataulu
- Yhden tapaamisen kesto: 20–60 minuuttia
- Osallistujat:
  - opiskelija
  - opiskelijan TE-vastuuvirkailija
  - opiskelijan sosiaalityöntekijä
  - opinto-ohjaaja/sosiaali-ohjaaja/opiskelijan ryhmäohjaaja tai kaikki kolme
  - tulkki (tilaus- ja kustannusvastuu: TE-toimisto)

AIVA-ryhmän sosiaali-ohjaaja ja opinto-ohjaaja ovat lähes viikoittain yhteydessä opiskelijoiden TE-vastuuvirkailijaan/-virkailijoihin. Matalan kynnyksen yhteydenotot tapahtuvat puhelimitse sekä sähköpostitse. Yhteydenotoissa on kyse esimerkiksi seuraavista asioista:

- opinto-ohjaaja tiedottaa TE-virkailijalle, että AIVA-ryhmässä on aloittanut uusi, hiljattain maahan tullut opiskelija
- opinto-ohjaaja tiedottaa TE-virkailijalle, että AIVA-ryhmän opiskelija on lopettanut tai keskeyttänyt opintonsa
- sosiaali-ohjaaja tiedustelee TE-virkailijalta onko hiljattain maahan tulleelle, uudelle opiskelijalle tehty jo ensimmäinen kotoutumissuunnitelma
  - toisinaan näin ei ole, jolloin TE-virkailija pyytää opiskelijaa ilmoittautumaan TE-toimiston asiakkaaksi; sosiaali-ohjaaja auttaa opiskelijaa sähköisessä ilmoittautumisessa
- opintojen edistymiseen liittyvät asiat ja selvityspyynnöt

Lukuvuoden alussa, keskivaiheilla ja ennen lukuvuoden päättymistä opiskelijoiden kotoutumissuunnitelmat tarkastetaan yhteistyössä. Opinto-ohjaaja ja TE-virkailija laativat TE-päivien aikataulut etukäteen. Opinto-ohjaaja hyväksyy aikataulun AIVA-tiimin muilla jäsenillä. Aikatauluja laadittaessa otetaan yhteyttä opiskelijoiden sosiaalityöntekijöihin ja tiedustellaan heille parhaiten sopivia päivämääriä ja kellonaikoja. Näissä yhteydenotoissa sosiaali-ohjaaja voi olla opinto-ohjaajan työparina, tai vaihtoehtoisesti hoitaa yhteydenotot opinto-ohjaajan puolesta.

Kun aikataulu on laadittu, opiskelijoille tiedotetaan lähestyvistä TE-päivistä yhteisessä päivän aloituksessa. Jokaiselle opiskelijalle annetaan paperi, jossa on hänen

haastattelunsa tarkka päivämäärä ja kellonaika. Kaikki haastattelut sisältävä aikataulu laitetaan ilmoitustaululle, joka sijaitsee opiskelijoiden taukotilassa.

TE-päivinä opiskelijoiden TE-vastuuvirkailijat/-virkalija jalkautuu AIVA-ryhmän tiloihin tapaamaan opiskelijaa ja hänen arjessaan aktiivisesti mukana toimivia muita viranomaisia ja toimijoita. Yhden opiskelijan tapaaminen kestää noin 60 minuuttia, jos kyseessä on ensimmäisen kotoutumissuunnitelman laatiminen. Jos kyseessä on suunnitelman tarkistaminen, kestää tapaaminen noin 20–30 minuuttia.

Tämän kaltainen monialainen yhteistyö mahdollistaa välittömän tiedonvaihdon ja nopeammat päätöksentekomenettelyt. Opiskelijan kotoutumissuunnitelma tulee laadittua siten, että opiskelijan tilanne on huomioitu kokonaisvaltaisesti. Resursseja säästyy ja opiskelijan etu toteutuu, kun hänen arjessaan mukana olevat tahot kohtaavat kasvotusten opiskelijan asioita käsiteltäessä. Yhteistyö mahdollistaa muun muassa varhaisen puuttumisen syrjäytymiskehitykseen.

AIVA-tiimin viikkopalaveri

- Tila: opettajainhuone
- Osallistujat: AIVA-tiimi eli opettajat ja sosiaaliopettaja
→ viikoittain vaihtuva puheenjohtaja ja sihteeri
- Ajankohta & kesto: viikoittain saman päivänä ja kellonaikana, noin tunti
- Muita edellytyksiä: esityslista, muistio

AIVA-tiimi kokoontuu kerran viikossa noin tunnin mittaiseen viikkopalaveriin, joka järjestetään aamulla ennen opetuksen alkamista. Viikonpäivästä sovitaan tiimin kesken lukuvuoden alussa ja lähtökohtaisesti viikonpäivä ja kellonaika säilyvät samoina läpi lukuvuoden.

Palaveria varten opettajainhuoneessa on yhteisesti sovitulla paikalla Esityslista-vihko, johon kaikki tiimin jäsenet voivat arjen työn lomassa kirjata asioita, joita on tärkeää käsitellä kaikkien tiimin jäsenten kesken seuraavassa viikkopalaverissa. Esityslista-vihkoon kertyy näin ollen kaikki lukuvuoden viikkopalaverien esityslistat peräkkäin.

Viikkopalaverin aluksi valitaan puheenjohtaja ja sihteeri. Periaatteena on kiertävä puheenjohtajuus. Puheenjohtaja lukee edellisen kokouksen muistion. Tämän jälkeen käydään puheenjohtajan johdolla esityslistan aiheet järjestyksessä läpi. Palaverin loppuun on usein varattu aikaa ns. muille asioille, jotka on tärkeää käsitellä kiireellisesti koko tiimin kesken. Tällaisia asioita voivat olla esimerkiksi loppuviikon aikataulut tai yksittäistä opiskelijaa koskeva huoli.

Sihteeri kirjaa keskustelun pääkohdat ja mahdolliset päätökset Muistio-vihkoon. Muistio luetaan kokouksen päätteeksi ääneen. Näin varmistetaan, että tiimin jäsenet ovat yksimielisiä muistion kirjauksista. Näin muistio tulee myös välittömästi tarkistettua, ja mahdolliset täydennykset ja/tai korjaukset tehdään heti.

Viikkopalaveri on merkittävä käytäntö koko AIVA-ryhmän toiminnan ja AIVA-tiimin monialaisen yhteistyön sujuvuuden kannalta. Palaverissa:

- sovitaan yhteisistä aikatauluista ja tavallisesta viikkorytmistä poikkeavista palaverista ja tapahtumista, esimerkiksi
  - retkistä
  - juhlista
  - haastatteluista
  - lukujärjestyksien laatimisesta
  - tasoryhmien istumajärjestyksen laatimisesta
  - yhteistyöpäivistä TE-toimiston kanssa jne.
- tiedotetaan viikon mittaan ilmi tulleista tärkeistä ja ajankohtaista asioista, esimerkiksi esimiehiltä tulleista viesteistä tai koulutuskutsuista
- käsitellään välittömästi tai sovitaan tarvittaessa päivämäärä ja kellonaika erilliselle palaverille, jossa käsitellään opiskelija-asioita:
  - opintojen edistymistä
  - hyvinvointia
  - huolenaiheita
  - tärkeitä huomioita
  - toiseen tasoryhmän siirtymistä
  - jatko-opintovalmiuksia ja -suunnitelmia jne.

Käytäntö on vakiintunut pitkän yhteistyön ja suunnittelun tuloksena. Ryhmäyönohjauksella on ollut merkittävä rooli käytännön muodostumisessa; viikkopalaverin järjestäminen on osa tiimin yhteistä strategiaa arjen työn sujuvuuden edistämiseksi sekä sosiaalihoajaan ja opettajien yhteistyön tiivistämiseksi.

Muuta huomioitavaa:

Sosiaalihoajalla on mahdollisuus tuoda viikkopalaverissa esille – vaihtolovelvollisuuden puitteissa – tietoa opiskelijoiden yksilöllisistä elämäntilanteista, jotka vaikuttavat opiskelunvalmiuksiin tai opintojen edistymiseen. Sosiaalihoajaan tulee sopia opiskelijan kanssa etukäteen, mistä asioista sosiaalihoaja voi tiedottaa. Opiskelunvalmiuksiin, opintojen etenemiseen tai oppimis- ja keskittymiskykyyn yksittäisissä opetustilanteissa vaikuttavat merkittävästi esimerkiksi asunnottomuus, vakava sairaus, läheisen kuolema, kielteinen perheenyhdistämisspätös tm.

Esimiespalaveri

- Tila: AIVA-ryhmän opettajainhuone
- Osallistujat:
  - AIVA-tiimi ja tiimin esimiehet;
  - Espoon aikuislukion rehtori
  - Espoon maahanmuuttajapalveluiden maahanmuuttajatyön koordinaattori
- Ajankohta & kesto: vähintään kerran lukukaudessa, noin tunti
- Muita edellytyksiä: esityslista, muistio

Esimiespalaveri on hyvä järjestää vähintään kerran lukukaudessa. Palaverissa noudatetaan samoja käytäntöjä kuin viikkopalaverissa: palaveria varten on laadittu esityslista, ja sihteeri kirjaa keskustelun pääkohdat ja mahdolliset päätökset. Muiston kirjaaminen on ensiarvoisen tärkeää, jotta varmistutaan, että kokouksen päätteeksi kaikilla on yhteinen näkemys siitä miten arjen työssä edetään. Esimiespalaverilla on tärkeä tehtävä kahden eri hallinnonalan yhteistyön sujuvuuden kannalta. Palaverissa voidaan nostaa käsittelyyn muun muassa asioita, joihin AIVA-tiimi tarvitsee näkökulman tai hyväksynnän molemmilta esimiehiltä.

Sosiaaliohjaaja–sosiaalityöntekijät -palaveri

- Paikka: Espoon maahanmuuttajapalveluiden Samaria-yksikkö
- Osallistujat:
  - AIVA-ryhmän sosiaaliohjaaja
  - Espoon maahanmuuttajapalveluiden johtava sosiaalityöntekijä
  - Espoon maahanmuuttajapalveluiden sosiaalityöntekijöitä
- Ajankohta & kesto: vähintään kerran lukukaudessa, noin 60–90 minuuttia

AIVA-ryhmän sosiaaliohjaaja tekee läheistä yhteistyötä opiskelijoille nimettyjen sosiaalityöntekijöiden kanssa. Valtaosa ryhmän opiskelijoista on Espoon maahanmuuttajapalveluiden asiakkaita. Näin ollen näiden opiskelijoiden sosiaalityöntekijät työskentelevät samassa organisaatiossa AIVA-ryhmän sosiaaliohjaajan kanssa.

Osalla opiskelijoista ei ole lainkaan sosiaalityön asiakkuutta tai asiakkuus on alueellisen aikuissosiaalityön piirissä. Alueellisen sosiaalityön asiakkailla ei monesti ole nimettyä sosiaalityöntekijää. Näin ollen sosiaalityöntekijä–sosiaalihoaja -palavereissa on läsnä vain Espoon maahanmuuttajapalveluiden henkilökuntaa. Yhteistyön kehittäminen alueellisen sosiaalityön kanssa on pitkään ollut toiveena.

Sosiaalihoajan on hyvä tavata Espoon maahanmuuttajapalveluiden sosiaalityöntekijöitä noin kerran lukukaudessa. Kokouksessa käydään läpi yhteisten asiakkaiden – eli AIVA-ryhmän opiskelijoiden – elämäntilannetta ja tukitarpeita. Käytäntö mahdollistaa sujuvamman tiedonkulun ja tarvittaessa nopeammat päätöksentekomenettelyt.

Käytäntö on ollut parhaimmillaan aikana, jolloin Espoon maahanmuuttajapalveluiden sosiaalityöntekijöiden oli mahdollista jalkautua koululle tapaamaan sosiaalihoajan lisäksi myös opettajia.

Opiskelijoiden vuosihaastattelut

- Paikka: AIVA-ryhmän opetustila
- Osallistujat:
  - opiskelija
  - opinto-ohjaaja
  - opiskelijan ryhmänohjaaja eli ”oma opettaja”
  - sosiaaliopinto-ohjaaja
  - tulkki (tilaus- ja kustannusvastuu opetustoimella)
- Ajankohta & kesto: kevätlukukauden alussa, maksimissaan tunti

Kevätlukukauden alussa opinto-ohjauksesta vastaava opettaja, sosiaaliopinto-ohjaaja ja opiskelijoiden ryhmänohjaajat haastattelevat yhdessä kaikki AIVA-ryhmän opiskelijat. Opinto-ohjaaja päivittää opiskelijoiden yksilölliset opinto-ohjelmat haastatteluiden perusteella. Haastattelut tehdään tulkin avustuksella. Opinto-ohjaaja on vastuussa tulkkittelauksista ja opetustoimi vastaa tulkkauksenkustannuksista.

Vuosihaastattelu on tilaisuus keskustella opiskelijan opintojen edistymisestä, jatko-opintosuunnitelmista ja elämäntilanteesta ylipäätään yhdessä opettajien, opiskelijan ja sosiaaliopinto-ohjaajan kesken. Tulkin ollessa läsnä pystytään tarvittaessa käymään myös läpi haastavampia teemoja, esimerkiksi oppimisen esteitä. Haastattelussa keskitytään pohtimaan opiskelijan jatko-opintosuunnitelmia.

Käytännön ollessa parhaimmillaan, sen toteutus linkittyy kotoutumissuunnitelman tarkistamiseen. Tällöin myös opiskelijan TE-vastuuvirkailija on läsnä ja saadaan välittömästi tieto voidaanko myös mahdollista jatko-opintosuunnitelmaa tukea kotoutumisrahalla.

Haastatteluissa opiskelijat tuovat monesti esille asioita, joiden käsittelyä varten sosiaaliopinto-ohjaajan on hyvä varata nuorelle erillinen tapaamisaika. Sosiaaliopinto-ohjaaja voi tarvittaessa tilata tulkin tähän tapaamiseen. Jatkokäsittelyä edellyttäviä aiheita ovat usein psykososiaaliseen hyvinvointiin liittyvät ongelmat, joihin opiskelija kaipaa neuvoja, tukea tai erityisten tukimuotojen kartoittamista. Joskus kertaluontoinen keskustelu sosiaaliopinto-ohjaajan kanssa voi olla riittävä tukimuoto, jonka avulla nuori voimaantuu ja saa taas uutta energiaa keskittyä opiskeluunsa. Toisinaan kuitenkin

koulun arjessa on käynyt ilmeiseksi niin sosiaalihojajalle kuin opettajillekin, että opiskelijan on tärkeää päästä sairaanhoitajan, lääkärin tai psykologin vastaanotolle. Sosiaalihojajalla voi tietyissä tapauksissa olla tärkeä rooli opiskelijan motivoimisessa; pahoinvoiva opiskelija ei aina tunnista omia hoidollisia tarpeitaan.

Lukujärjestyksiin sisällytettävä ryhmätoiminta

Sosiaaliohjaajan tehtäviin kuuluu rakentaa opiskelijoille tukiverkostoja ja ryhmätoimintaa, joista osa sisällytetään lukujärjestykseen. Opiskelijoille tarjotaan mielekästä, oppimista edistävää ja sosiaalisesti vahvistavaa tekemistä sekä kouluajalla että sen ulkopuolella. Sosiaaliohjaaja voi suunnitella ja toteuttaa ryhmätoimintaa itsenäisesti tai yhdessä järjestötoimijan tai muun yhteistyötahon kanssa (TAULUKKO 3). Ryhmätoiminnoista tiedotetaan opiskelijoille AIVA-ryhmän yhteisissä päivän aloituksissa.

Itsenäisessä ryhmätoimintojen suunnittelussa ja toteuttamisessa edellytetään vahvaa ryhmänohjaustaitoa. Sosiaaliohjaajalla on vapaus hyödyntää monipuolisesti persoonaansa, koulutustaustaansa ja aikaisempaa työkokemustaan ryhmätoimintojen suunnittelusta, toteuttamisesta ja kehittämisessä. Esimerkiksi musiikillisesti lahjakas sosiaaliohjaaja voi vetää musiikkiryhmää. Lukujärjestykseen sisällytettävästä ryhmänohjauksesta on suotavaa antaa opiskelijoille virallinen osallistumistodistus (LIITE 4) lukuvuoden päättyessä.

TAULUKKO 3. Esimerkkejä AIVA-ryhmän viikoittaisista ryhmätoiminnoista

RYHMÄN NIMI JA AJANKOHTA	YHTEISTYÖTAHO	VETÄJÄ/T	SIJAINTI
Kokki- ja keskustelukerho, viikonloppu	Espoon mielenterveysyhdistys EMY ry.	<ul style="list-style-type: none"> • AIVA-ryhmän sosiaaliohjaaja • EMY ry:n projektityöntekijä 	Asukastalo Kylämaja, Matinkylä
Miesten keskusteluryhmä, koulupäivän aikana	Miehen Linja	Miehen Linja -työntekijät	Lyömätön Linja Espoossa ry., Leppävaara
Hyvinvointiryhmä, koulupäivän aikana	Suomen Mielenterveysseuran SOS-kriisikeskus	SOS-kriisikeskuksen kriisityöntekijät	AIVA-ryhmän opetustilat, Tapiola
Musiikkiryhmä, koulupäivän aikana	Kansalaisfoorumi	Kansalaisfoorumin työntekijä	AIVA-ryhmän opetustilat, Tapiola
Naisten keskusteluryhmä, koulupäivän aikana	Espoon mielenterveysyhdistys EMY ry.	<ul style="list-style-type: none"> • AIVA-ryhmän sosiaaliohjaaja • EMY ry:n hanketyöntekijät 	AIVA-ryhmän opetustilat, Tapiola

YTY-työskentely

Työskentelyn taustatietoja

YTY – Yhteistyön vahvistaminen traumatisoituneiden pakolais- ja turvapaikanhakijalasten ja -nuorten oppimisen tueksi toteutettiin vuosina 2012–2014. Hankkeessa hyödynnettiin Kidutettujen kuntoutuskeskuksen ja Helsingin Diakoniaopiston osaamista traumatisoituneiden lasten ja nuorten arvioinnista ja hoidosta sekä oppimisen tukemisesta ja oppimisvaikeuksien arvioinnista. Kohderyhmänä olivat 7–24-vuotiaat traumatisoituneet pakolais- ja turvapaikanhakijalapset- ja nuoret, heidän vanhempansa sekä ammattilaiset kouluissa, oppilaitoksissa ja erilaisissa lasten ja nuorten asumisyksiköissä. Hankkeen tavoitteena oli lasten ja nuorten oppimisen tukeminen. Valtakunnallisessa hankkeessa toteutettiin koulutuksia, case-työskentelyitä ja puhelinkonsultaatiota sekä tuotettiin materiaalia ja tehtiin asiakastyötä. Euroopan unionin pakolaisrahasto osallistui hankkeen rahoittamiseen. (Helsingin Diakonissalaitos 2014.) YTY-hankkeen aika AIVA-ryhmässä järjestettiin case-työskentelyitä ja sosiaaliohjaaja hyödynsi hankkeen sisältämää mahdollisuutta puhelinkonsultaatioihin.

Case-työskentely

Case-työskentelyn tarkoituksena on vaihtaa kokemuksia ja tietoa traumatisoituneen opiskelijan oppimisen ongelmien kartoittamiseksi, jakaa tietoa traumatisoitumisesta sekä pohtia yhdessä eri alojen asiantuntijoiden kanssa hyviä yhteistyömalleja opiskelijan, koulun ja hoidollisen tahon kanssa. Kohderyhmänä ovat traumatisoituneiden tai toissijaisesti traumatisoituneiden pakolais- ja turvapaikanhakijaopiskelijoiden lisäksi myös koulutoimen ja opiskeluhuollon henkilöstö sekä opiskelijoiden perheet, ryhmäkotien & perheryhmäkotien henkilöstö, tukiasuntojen henkilöstö ja muut opiskelijan arjessa läsnä olevat aikuiset. Keskeisenä toimenpiteenä on järjestää monialainen ja -ammatillinen 1–2 tuntia kestävä case-käsittely, jossa edellä mainitut tahot keskustelevat yhdessä YTY-asiantuntijoiden kanssa ja sopivat tavoista, joilla opiskelijan oppimista ja elämänhallintaa voidaan tukea. YTY-asiantuntijoita ovat YTY-hankkeessa toimineet psykoterapeutit, psykologi,

toimintaterapeutti ja sairaanhoitaja. Yksityisyyden suojan sekä kontaktien vaihtuvuuden vuoksi opas ei sisällä asiantuntijoiden yhteystietoja, mutta ajantasaiset yhteystiedot ovat AIVA-tiimillä käytössä.

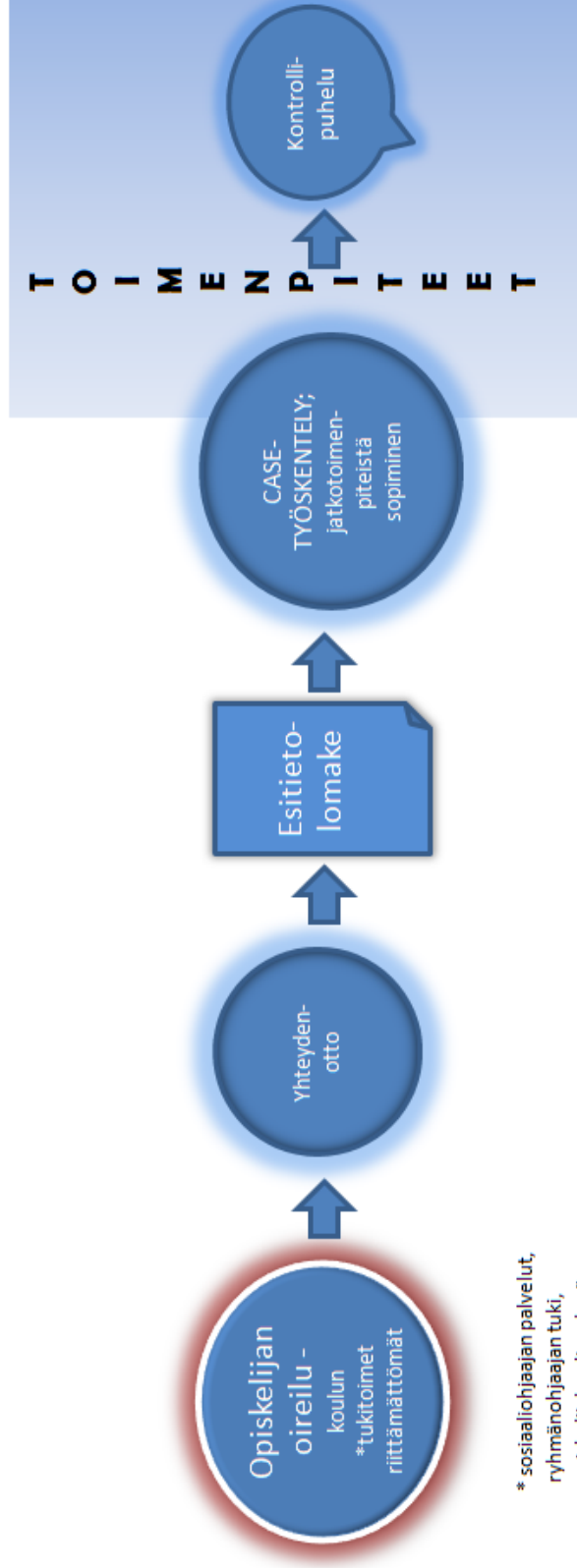
Työskentelyn päävaiheet:

- AIVA-ryhmän opiskelija oireilee koulussa säännöllisesti. Oireet voivat olla hyvin monimuotoisia, yhtä tiettyä kaavaa ei ole.
- Koulun tukitoimet on käytetty: opiskelija on saanut psykososiaalista tukea, ohjaus- ja neuvontapalveluita sekä ryhmänohjaajan tuen. Tilannetta on myös käsitelty opiskelijahuoltoryhmässä.
- AIVA-tiimi päättää ottaa yhteyttä YTY-asiantuntijoihin pyytääkseen case-käsittelyä.
- Sosiaaliohjaaja/ryhmänohjaaja ottaa yhteyttä asiantuntijaan ja sopii päivämäärän case-käsittelylle AIVA-ryhmän tiloissa.
- Case-käsittelyyn kutsutaan YTY-asiantuntijoiden ohella opiskelijahuoltoryhmä, AIVA-tiimi, opiskelijan sosiaalityöntekijä ja mahdolliset muut arjessa vaikuttavat viranomaistahot ja aikuiset.
- Sosiaaliohjaaja täyttää esitietolomakkeen (LIITE 5) ja lähettää sen kutsutuille YTY-asiantuntijoille vähintään viikkoa ennen case-käsittelyä, jotta asiantuntijat ehtivät tutustua tapaukseen.
- Tapaaminen järjestetään sovittuna päivänä AIVAn tiloissa.

Käsittelyn kulku:

- Esittäytymiskierros
- Sosiaaliohjaaja alustaa keskustelun käymällä läpi esitietolomakkeen.
- Jokainen opiskelijan arjessa läsnä oleva kertoo vuorollaan havaintojaan ja tuntemuksiaan nuoreen liittyen.
- Keskustelu tapahtuu dialogisesti, käsittelyssä ei ole ´asiantuntija-opettaja´ tai ´kysymys-vastaus´ -asetelmaa.
- Tapaamiseen osallistuvat henkilöt ovat yhdenvertaisessa asemassa toisiinsa nähden, keskustelu on vapaata ja sitä ei johdeta viralliseen tyyliin.
- YTY-asiantuntijat kertovat kuulemansa pohjalta näkemyksiään opiskelijan tilanteesta ja esittävät tarkentavia lisäkysymyksiä.
- Käydään läpi mitä tukea nuorelle on tarjottu ja mitä voitaisiin tarjota lisää.
- Sovitaan mahdollisista jatkotoimenpiteistä, esim. lausunnon kirjoittamisesta, hoitoon ohjauksesta, tavoista kohdata opiskelijaa arjessa ja ottaa asioita puheeksi.
- Sovitaan kontrollipuhelulle päivämäärä; AIVA-ryhmän sosiaaliohjaaja tai ryhmänohjaaja soittaa sovittuna aikana YTY-asiantuntijalle; käydään läpi prosessikaavioon (seuraava sivu) merkityt asiat.

Case-työskentely AIVASSA

* sosiaaliohjaajan palvelut, ryhmäohjaajan tuki, opiskelijahuoltoryhmä

YHTEYDENOTTO:

ESITIELOMAKE:

CASE-TYÖSKENTELY:

TOIMENPITEET:

KONTROLLIPUHELU:

Sosiaaliohjaaja/ryhmäohjaaja sopii YTY-asiantuntijan kanssa päivämäärän työskentelylle AIVA-ryhmän tiloissa. Sosiaaliohjaaja täyttää sähköisen esitietolomakkeen (liite) ja lähettää vähintään viikkoa ennen työskentelyä YTY-asiantuntijoille.

1-2 tunnin mittainen keskustelu YTY-asiantuntijoiden ja kutsutun kohdeyhmän kesken AIVA-ryhmän tiloissa. Jatkotoimenpiteistä sopiminen ja päivämäärä kontrollipuhelulle.

Case-työskenteleyn johtopäätösten ja jatkotoimenpiteiden täytäntöönpano.

Sosiaaliohjaaja/ryhmäohjaaja soittaa YTY-asiantuntijalle. Käydään läpi:

- 1.) näkemys johon case-työskentelyssä päädyttiin
- 2.) työskentelyssä sovitut jatkotoimenpiteet ja niiden toteutuminen
- 3.) opiskelijan tilanne nyt ja mahdollisesti tarvittavat lisätoimenpiteet
- 4.) YTY-asiantuntijan näkemys ja palaute siitä missä nyt mennään

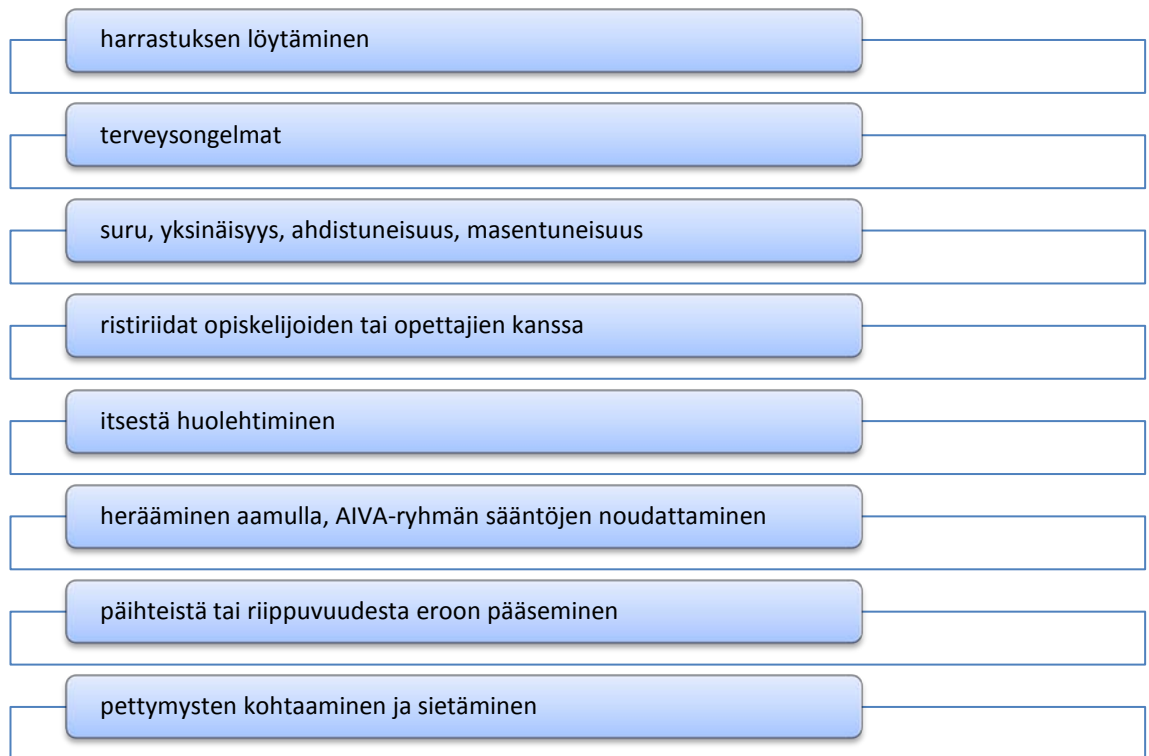

6 MUITA HYVIÄ KÄYTÄNTÖJÄ

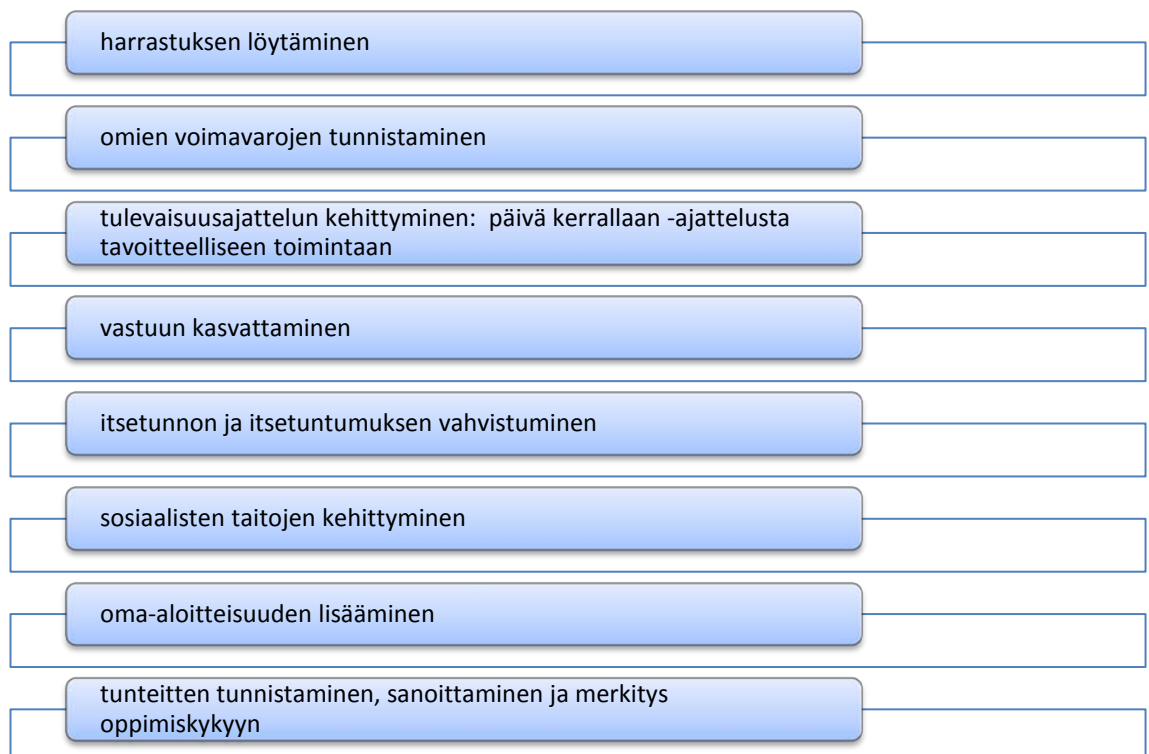
Yksilökeskustelut ja -ohjaus

AIVA-ryhmä sosiaali-ohjaaja on jatkuvasti läsnä koulun arjessa. Näin ollen opiskelijat voivat lähestyä sosiaali-ohjaajaa matalalla kynnyksellä. Usein sosiaali-ohjaaja ja opiskelija käyvät kahdenkeskisiä keskusteluita ohimennen koulun käytävillä, kun opiskelija tarvitsee lähinnä nopeita neuvoja tai vastauksia kysymyksiinsä. Monesti on kuitenkin syytä varata aika kiireettömälle kahdenkeskiselle tapaamiselle joko ennen koulupäivän alkamista tai opetuksen päätyttyä. Vaikka kyseessä ei ole virallinen ajanvaraus, on suullisen sopimuksen ohella hyvä myös antaa opiskelijalle kirjallinen tiedonanto (LIITE 6) ajanvarauksesta, jos yhteinen aika löytyy vasta seuraavana päivänä tai myöhemmin. Suullinen sopimus unohtuu kuormittuneelta opiskelijalta helposti. Myös kielimuuri voi aiheuttaa haasteita ja suoranaisia väärinkäsityksiä, kun sovittaisissa yhteisistä ajasta ainoastaan suullisesti. Sosiaali-ohjaaja voi hyödyntää kirjallista tiedonantoa myös tiedottaessaan opiskelijalle esimerkiksi sosiaalityöntekijän, lääkärin tai poliisin ajanvarauksesta.

Opiskelijat lähestyvät sosiaali-ohjaajaa monista eri syistä. Yksilökeskusteluissa korostuu sosiaali-ohjaajan tehtävä psykososiaalisen tuen tarjoajana. Keskusteluiden aiheet (KUVIO 12) vaihtelevat yksilö- ja tapauskohtaisesti. Psykososiaalisen tuen luonne ja sisältö määrittyy usein keskustelun teeman mukaan. Näin ollen psykososiaalisen tukityöskentelyn tavoitteetkin (KUVIO 13) vaihtelevat tapauskohtaisesti.

KUVIO 12. Esimerkkejä yksilökeskusteluiden aiheista

KUVIO 13. Esimerkkejä psykososiaalisen tukityön tavoitteista

Yksilökeskusteluiden lomassa opiskelija saa usein myös ohjausta ja neuvontaa arjen asioitten hoitamiseen. Alkuvaiheen opiskelijat – varsinkin luku- ja kirjoitustaidottomat – tarvitsevat useissa eri asioissa ohjausta ja vahvaa yksilöllistä tukea. Opiskelijan voi käytännössä olla mahdotonta suoriutua itsenäisesti esimerkiksi:

- puhelimitse tehtävästä ajanvarauksesta omalle terveysasemalle sekä puhelua seuraavasta automaattisesta takaisinsoitosta
- sähköisestä ajanvarauksesta poliisiin lupapalveluihin
- Kelan lomakkeiden tai TE-toimiston selvityspyynnön täyttämisestä
- asuntohakemusten täyttämisestä
- postin lukemisesta, ymmärtämisestä ja postiin vastaamisesta

Sosiaaliohjaaja ei tee asioita opiskelijan puolesta, vaan tukee ja ohjaa opiskelijaa siten, että tulevaisuudessa opiskelija suoriutuu asioiden hoitamisesta itsenäisesti.

Lähtökohtaisesti opiskelijat asioivat itsenäisesti eri viranomaisten luona. Tietyissä tilanteissa – opiskelijan tarvitessa vahvaa yksilöllistä tukea – sosiaaliohjaaja voi tehdä jalkautuvaa työtä eli lähteä opiskelijan mukaan esimerkiksi terveysasemalle, poliisilaitokselle, Kelaan, pankkiin, yhteispalvelupisteeseen tai kirjastoon. Usein sosiaaliohjaajan läsnäolo auttaa sekä opiskelijaa että viranomaista kommunikointia ja vuorovaikutusta koskevissa haasteissa. Sosiaaliohjaaja voi auttaa opiskelijaa sanoittamaan tilannettaan, josta sosiaaliohjaajalla on usein jo olemassa taustatiedot, joita viranomaisen tarvitsee.

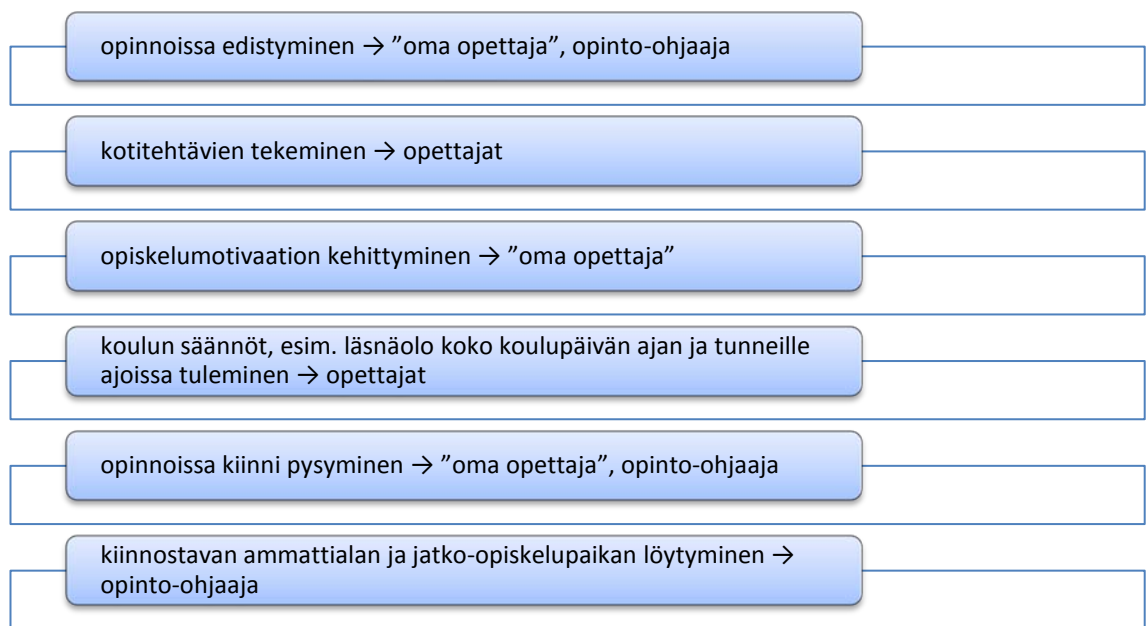
Esimerkki yksilötyöskentelystä:

Opiskelijan oleskeluoikeuden viimeinen voimassaolopäivä lähestyy. Tarvittaessa sosiaaliohjaaja muistuttaa lähestyvistä oleskeluoikeuden umpeutumisesta. Toisinaan opiskelija tarvitsee monipuolista ohjausta jatkoluvan hankkimisessa; sosiaaliohjaaja tukee ja neuvoo opiskelijaa oikean hakemuslomakkeen hankkimisessa, täyttämässä sekä sähköisen ajanvarauksen tekemisessä poliisille hakemuksen jättämistä varten. Sosiaaliohjaaja voi olla apuna ja tukena myös poliisilaitoksessa hakemusta jätettäessä. Työskentelyn tavoite on se, että oleskeluoikeus jatkuu ja tulevaisuudessa opiskelija osaa hakea seuraavaa jatkolupaa itsenäisesti.

Yksilötyöskentelyssä sosiaaliohjaajan on tärkeää muistaa työnkuvansa rajat. Vaikka tehtävä työ voi olla luonteeltaan hyvinkin terapeutista, ei sosiaaliohjaaja tee koskaan

terapia- tai hoitotyötä. Sosiaaliohjaajan tulee myös kiinnittää huomiota siihen, ettei hän omalla työotteellaan tee opiskelijaa riippuvaiseksi tuestaan.

Sosiaaliohjaajan tulee ohjata opiskelija ensisijaisesti opinto-ohjaajan tai opiskelijan ryhmäohjaajan eli ”oman opettajan” luo, jos opiskelija on pyytänyt kahdenkeskistä tapaamista liittyen selkeästi koulunkäyntiin (KUVIO 14). Toisinaan haasteellisemmat tilanteet edellyttävät kuitenkin näittenkin asioiden käsittelyä yhdessä opiskelijan, opinto-ohjaajan/opettajan ja sosiaaliohjaajan kesken.

KUVIO 14. Koulunkäyntiin liittyviä keskustelunaiheita → opiskelijan ohjaaminen

LIITE 1: Opiskelijavalinnan periaatteet

Opiskelijavalinnan periaatteet Espoon aikuislukion nuorten maahanmuuttajien koulutukseen 1.8.2012 alkaen

- 1) Suomenkielinen varhaiskasvatus- ja opetuslautakunta päättää lukuvuosittain Espoon aikuislukion nuorten maahanmuuttajien koulutuksen opiskelupaikkojen kokonaismäärän.
- 2) Vapaille opiskelupaikoille otetaan uusia opiskelijoita kolme kertaa lukuvuodessa, ensimmäisen, kolmannen ja viidennen jakson alussa. Aikuislukio ilmoittaa hyvissä ajoin hakupäivät lukuvuoden kuhunkin hakuun. Kaikki edellisen valintapäätöksen tekemisen jälkeen saapuneet hakemukset käsitellään yhdellä kertaa.
- 3) Päätöksen opiskelupaikasta Espoon aikuislukion nuorten maahanmuuttajien koulutukseen tekee aikuislukion rehtori.
- 4) Espoon aikuislukiossa järjestettävään nuorten maahanmuuttajien koulutukseen voidaan valita vain oppivelvollisuusiän ylittäneitä hakijoita. Lisäksi hakijan pitää olla espoolainen tai mikäli hän on turvapaikanhakija, hänen tulee asua yksityismajoituksessa Espoossa. Hakijalla tulee olla pysyväisluonteinen osoite Espoossa.
- 5) Mikäli hakijoita on enemmän kuin voidaan ottaa, otetaan hakijoita koulutukseen seuraavassa järjestyksessä: 1. Alle 25-vuotiaat hakijat, joilta puuttuu peruskoulun päättötodistus, nuorimmista alkaen; 2. Alle 25-vuotiaat peruskoulun suorittaneet nuorimmista alkaen; 3. Yli 25-vuotiaat hakijat joilta puuttuu peruskoulun päättötodistus, nuorimmista alkaen; 4. Yli 25-vuotiaat peruskoulun suorittaneet nuorimmista alkaen.
- 6) Rehtori voi evätä opiskeluoikeuden koulutukseen hyväksytyltä opiskelijalta, mikäli opinnot eivät edisty tai opiskelijalla on runsaasti poissaoloja.

LIITE 2: Psykososiaaliseen haastattelumalliin perustuva haastattelulomake

ALKUHAASTATTELU

Opiskelijan nimi:

Päivämäärä ja kellonaika:

Läsnäolijat:

Syy Suomeen tuloon/oleskelun peruste

turvapaikka

toissijainen suojelu

humanitaarinen suojelu

yksilöllinen inhimillinen syy

kiintiöpakolainen

turvapaikanhakija

pakolaisen perheen yhdistäminen

paluumuuttaja

muu maahanmuuttaja

Perhetausta ja asuminen

1. Kenen kanssa asut Suomessa?
  - Asutko yksin?
  - Onko sinulla oma perhe tai lapsuuden perheeseen kuuluvia henkilöitä Suomessa?
  - Kuinka monta henkilöä kanssasi asuu?
2. Millainen ja missä sinun kotisi on Suomessa?
3. Millainen sinun perheesi oli lähtömaassa?
  - Keitä kuului/kuuluu perheeseesi?
  - Kenen kanssa asuit lähtömaassa?
  - Asuitko/kuinka pitkään asuit pakolaisleirillä tm. tilapäisjärjestelyin?
  - Onko sinulla puoliso tai kihlattu joko lähtömaassa tai Suomessa?
4. Omat lapset
  - Lapset lähtömaassa
  - Lapset Suomessa

Arki

1. Millaista arkesi oli lähtömaassa?
  - Millainen oli sinun ja perheesi tavallinen päivä?
2. Kävitkö koulua lähtömaassa?
  - Millainen koulu oli?
  - Mitä aineita opiskelit?
  - Kuinka kauan kävit koulua? (Saitko todistuksia/ovatko todistukset mukana?)
3. Teitkö töitä lähtömaassa?
  - Mitä töitä teit?
  - Kuinka kauan?
4. Oletko käynyt koulua tai tehnyt työtä jossain muussa kuin lähtömaassasi?
5. Millaista arkesi on Suomessa?
  - Mitä teet tai haluaisit tehdä vapaa-ajalla?
  - Mikä on vaikeinta Suomessa elämisessä?
  - Mikä antaa sinulle voimaa Suomessa elämisessä?
6. Millainen on sinun tai perheesi tavallinen päivä?

Tulevaisuus

1. Millaisia ajatuksia sinulla on tulevaisuudesta?
  - Mitä ajattelet opiskelusta?
  - Mitä työtä voisit ajatella tekeväsi myöhemmin?
2. Missä haluat asua tulevaisuudessa?

Terveydentila

(Huom. teemaa ei välttämättä voi käsitellä opettajien läsnä ollessa)

Miten arvioit omaa terveydentilaasi?

- Sairaudet ja mahdollinen lääkitys, josta tulisi tietää koulussa
- Tarvitsetko apua hoitokontaktin luomisessa?

LIITE 3: Asiakastietolomake

ASIAKASTIEDOT, AIVA

Sukunimi	Etunimet
Henkilötunnus	Kansalaisuus ja äidinkieli
Osoite	
Postinumero	Postitoimipaikka
Puhelinnumero	Sähköpostiosoite
Huoltajat/edustaja	
Sosiaalityöntekijä	TE-toimiston vastuuvirkailija
Suomeen tuloaika	Lähtömaa
Oleskeluluvan peruste	1. vrk. merkintä
Aloittanut AIVAssa	Lopettanut AIVAssa

MUUTA

--

LIITE 4. Esimerkki osallistumistodistuksesta

LIITE 5: Case-esitietolomake

Muistathan valmistautuessasi ja kirjatessasi tietoja huomioida tietosuojan toteutumisen sekä sen, ettei ko. opiskelijaa voi tunnistaa ja yksilöidä tietojen perusteella. Opiskelijan äidinkieltä tai lähtömaata ei tarvitse kirjata.

Perustiedot (alleviivaa tai täydennä)

pakolainen   turvapaikanhakija   yksin Suomeen tullut
sukupuoli: M / N
syntymävuosi:
Suomeen tulovuosi:
perhetilanne:

Koulutausta

Nykyinen koulu ja opetusryhmä:
Kuinka paljon on käynyt koulua kotimaassaan?
Suomen kielen taito
Onko luku- ja kirjoitustaitoinen suomen kielellä / omalla äidinkielellään?

Tuen tarve

Onko tietoa olosuhteista ja kokemuksista kotimaassa ja / tai matkalla Suomeen?

Huolenaiheet:

Tuen tarve tällä hetkellä ja olemassa olevat tukitoimet / palvelut / hoitotaho?

LIITE 6: Kirjallinen tiedonanto ajanvarauksesta

SINULLE _____ ON VARATTU AIKA

KUKA: _____

MILLOIN: _____

MISSÄ: _____

Terveisin,

AIVA-ryhmän sosiaalihoaja
050 406 9222
etunimi.sukunimi@espoo.fi